

Tar Károly
(Transsylvaniaicus)

Magyar dolgok

Sorozatalapító-szerkesztő: Tar Károly

© Tar Károly

© Tar-Bengtsson Zsuzsanna

ISBN 973-99929-1-9

NIS Kiadó Kolozsvár, 2002

Tartalom

Néhány szó a magyarságról

Felelet a Trianonozásra

Erdély Pártot!

Le a politikával!

Családi lapot

Szélrózsa

Magyar évezred

Magyar szervezkedés

Magyarító egyház

Töprengések

A nevekről

Futuvval búsürmen
avagy az erdélyi groteszkről nem csak általában

Borúlátók bizakodása

Holló úr és a többiek

Hazapillantás a kompról

Üdvözlet Európából

Néhány szó a magyarságról

Azt hiszem, a nevem is kötelez arra, hogy a világ magyarságának szükséges összefogását - ezt a csontig rágott témát - itt is szóvá tegyem. Merthogy Tar fia vagyok, úgy tetszik Tar fia Koppány ivadéka, hagyománytisztelő őse, és legalább hatszáz éve kolozsvári, a gyulafehérvári bástyára is kitűzött Koppány dögevőktől marcangolt egynegyedének keserű siratója, Pokoljáró Tar Lőrincek késői rokona, Mikes Kelemen bátyánkat jóakarattal utánzó erdőelvi, akit a kegyetlenül is kegyes gondviselés svéd földre vetett félvér unokáim magyarságában való megmaradásra, igaz feltámadásra. Ennyit magamról. A kivagyiskodás bűnét pedig azzal hessegetném el magamtól, hogy ezeréves államiságunk ünnepi évében, a világunkat megalkotó Szent Istvánt áldva, nem feledkezhetünk meg a Koppányokról és a Vazulokról sem. Miért tartom ezt éppen most felettébb szükségesnek? Azért, mert a magyar közéletben, de a szórványokban élő magyarság között is befészkelődött, szívósan kitartó egymásellenesség végül is Szent István és Koppány ellentétére vezethető vissza. Az újítók, a magasabb műveltséghez hasonlók, a már-már önmagukat feladók, az ősit, az ősoket tisztelő, és folytatni makacsul akarók, a régi törvényeket hünen megtartók, a hagyományokhoz foggal és körömmel ragaszkodók örök ellentéte ez. Még akkor is, ha ez első látásra mindig is életre menő vetélkedés a hatalomért, amelyet később a jóindulatú utódok történészei eszmék palástja mögé rejtenek. Hat esztendeje élek nyugaton, és újságíró mesterségem szokásával figyelem az ott élő magyarok többnyire egymást sanyarító életvitelét. Úgy tűnik, kicsiben újra és újra ismétlődik a történelem. A torzsalkodásban a közösségtől elidegenített és elidegenedett magyarok, családokra és sok esetben egyénekre széthulltan tengetik magyarságuk. Kitartóak az egymásellenességben. Az 56-osok, az „előbb jöttek” az erdélyiek, a vajdaságiak, és más csoportok között például még most is divat a mondvacsinált halálos ellenségek elleni küzdelem. Tapasztaltam, hogy a hallomásokra alapuló, éppen ezért megfellebbezhetetlen megbélyegzés és kirekesztés lassan több száz tagból álló közösséget is bomlaszt. Látnunk kell, hogy a nyugaton élő magyarság legalább háromnegyed része elzárkózik, „nem keveredik” semmiféle magyar közösséggel. Nem működik a józan belátás, az ésszerű felülemelkedettség, de még keresztyén megbocsátás sem. Ez nyilván nemcsak a sértettek halálos sértettségét mutatja, hanem olykor délibábos meggyőződésüket abban, hogy ilyenformán atomizálódva könnyebben beleilleszkedhetnek a befogadó ország többségi népességébe. Példaként megemlíthetem, hogy a magyarok nemzeti önfeladását hivatalosan is dicséretesnek minősítik a svédek. Mindez még akkor is igaz, ha a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége, a világ többi országába szakadt magyarság egyesületeihez viszonyítva, példamutatóan összefogja, és a megmaradás felé tereli a céltudatos magyarokat. Számomra megdöbbentő az, hogy számos magyar közösség belső élete, a tagok torzsalkodása, széthúzása, kiközösítéseik csaknem ugyanolyan természetűek, mint amilyeneket a Magyarok Világszövetségének háza táján szokásosak.

Mindezekből arra következtetek, hogy az ellentétek eredője a Szent István-Koppány-féle szembenállás. A megújulás és a hagyományokhoz való ragaszkodás közötti józan középutat kellene követnünk. És ehhez talán éppen most, ezer éves államiságunk ünnepei után, az ősoket is ki kellene békítenünk. Ha ez sikerülne, azt is bizonyítanánk, hogy a nyugathoz való idomulásunk ezer évében maradt még valami szókimondó nyíltságunkból, sajátos gondolkodásmódunkból, magyar becsületünkől. Visszatérni a vérszerződéses magyar becsülethez - ez lehetne a Világszövetség egyik aprólékos ismertetést érdemlő jelszava.

Erdélyi tapasztalataim is mondatják velem, hogy közös célt kell megneveznünk. Olyat, amelyben vonzóerejű mágnes van, amely minden magyart képes megtartó cselekedetre ösztönzi. A rendszerváltás után, a csömörletes hatalomvágyás légkörében, a különféle nagylelkű anyagi segítségek harácsolásában mutatott farkas természetű egyének ijesztő morgásviharában megalakítottam az egyszemélyes Erdély Pártot, és hirdetem: legalább két millió ilyen pártra lesz szükség ahhoz, hogy a történelem elnemzetlenítő viharában magyarnak megmaradjunk. A mikéntre pedig azt válaszoltam, hogy hagyjuk már, amennyire lehet, hagyjuk a politikát, fordítsuk erőnk jórészét a műveltségünkben bekövetkezett félévszázados lemaradás pótlására. Ezt gondoltam közös célnak. Morgás, csámcsogás és befeketítő fröcskölődés volt a válasz.

Az eltelt évtizedben örvendetes jelek mutatják, hogy a közért valóban tenni kész vezetők már ebbe az irányba haladnak. Az összmagyarság előtt pedig nincs magasztosabb és gyakorlatiasabb cél, mint az, hogy nyelvünkben megmaradjunk. Ez mindenütt a családépítés részeként szükséges, a tudatos szellemi építés függvényeként. Ez a kisközösségek dolga. Naponta alakulnak és bomlanak kisközösségeink, mert tagjaik előtt még nem elég világos, hogy összetartozásuknak és egyetértésüknek megfelelően egyetlen célkitűzésük legyen: anyanyelvünk ápolása. Olyan cél ez, amely felülemelkedni segítheti a politikai és vallási meggyőződésben, műveltségben és viselkedési szokásokban másságot mutató anyaországi és az ország határain kívül rekedt vagy kivándorolt magyarokat.

A Magyarok Világszövetségének éppen ez az alapvető feladata. És ha ezt pártoktól és kormányoktól, tehát politikától függetlenül teszi, már csak a megfelelő eszközt kell megteremtenie, ahhoz, hogy nemes célját megvalósítsa. Követve a gondolatsort és azt a szükségszerű igényt, hogy a Világszövetség minden magát magyarnak valló egyént egyesítsen, magyar népszámlálással felérő javaslat a személyenként egy dolláros tagdíj bevezetésének gondolata. Következő szinten, a magyar családokban oldani kellene a jócskán felgyülemlett tájékozatlanságot, segíteni őket az önnevelésben és a nevelésben.

Ezt szolgálhatná egy az egész világon terjesztendő *magyar családi lap*. Ennek tervét évtizede kidolgoztam és különféle lapokban, kiadványokban, körlevelekben terjesztettem. Lényege az, hogy politikamentesen szóljon a család minden tagjához, és szórakoztatva szolgálja a nemzeti tudat megtartását. Nyelvápolás, olvasmányos, történelem, gyerekeknek, fiataloknak, nőknek, különféle jövősi kedvtelések hódolóinak szerkesztett oldalak és állandó rovatok tennék kedvelté ezt a családi lapot, amelynek előfizetési díja benne foglaltatna az egy vagy több dolláros tagdíjban. Ugyanis a tagdíjnál is jobban szolgálná így az összetartás igényét. Mert nemcsak adni, hanem inkább kapni szeret minden ember. Ebben a havonta megjelenő lapban a Világszövetség külön oldalon rendszeresen tájékoztathatná a világ minden sarkában élő magyarokat legfontosabb ügyeiről, és valóban összefoghatna mindannyiunkat közös céljaink érdekében. Kipróbáltam ezt minden segítség nélkül, amikor Magyar Liget néven néhány délsvédországi város magyarjait összefogásra buzdítva lapot indítottam. A Magyar Liget lényege, az hogy írásra, anyanyelvünk ápolására szoktatja, - a világhálón is megtalálható lap - fokozatosan gyarapodó olvasó táborát.

A magyarok családi világlapjának terjesztése ma már nem okozhat gondot. Patrubby Miklós javaslata, miszerint meg kell hódítanunk a világhálót - korszakalkotó lehet. A magyarok családi világlapja a világhálóról letölthető, és tagszervezetei által nyomtatott formában is terjeszthető. A jövő pedig még ennél egyszerűbb megoldásokat kínál egy ilyen családi lap gyors terjesztéséhez. Nem felkészülni erre annyit jelentene, hogy nem számolunk a jövőnkkel. Magyarságunk építésében, akár az élet többi dolgában, az önmagából építkezést, vagyis a nanotechnológia törvényeit hasznosítva lehetünk korszerűek. Gyorsan gyarapodó ismereteink a világháló segítségével terjednek. Meghódítani annyit jelent, mint végtelen mezőin

nyargalászva, de egymáshoz is közelebb kerülve, önmagunk alkotó kifejlését magyarként higgyük. A mítoszok üllőjén csattanó ismeretek kalapácsa alatt alakul sorsunk. És „*Az Élet szent okból élni akar...*” S kit Magyarországról dobott ki a sors, annak ezerszer is akarnia kell! Kiálthatunk erre háromszoros vagy a svédekénél a királyokhoz illően többszörös éljent. De ha nem teszünk rá vérszerződéses komolysággal becsületes magyar fogadalmat, magyarnak sem itt az anyaországban, sem szerteszórtan a nagyvilágban, a következő, még inkább gyorsuló évezredben, meg nem maradunk.

Felelet a Trianonozásra

Kik követték el a magyar nemzetlopást? Neveket említhetnénk és vitatkozhatnánk apróságokon. De ne tegyük. És ne higgyünk a „reménykedjünk a nemzetlopás nem elévülő büntett” meghatározásra építő igazságszolgáltatásában. Mert a nemzetlopást elkövetők már rég nincsenek közöttünk, és ma sem nevén nevezhető emberek, nem lehetnek hetedízigen bűnhődők, nem felelhetnek mások tetteikért.

Az egyetlen megnevezhető bűnös: a politika.

A trianoni hatalmasok politikája. Akik ugyanolyan megfoghatatlanok, mint a mai hatalmak, akik ideig-óráig némely hatalom bőrébe bújnak és naponta sminkelt arcukat mutatják.

Ne áltassuk magunk holmi lehetséges vendetta-val, ne tüzeljünk másokat vérbosszúra, ne ordítozzunk megrészegülve „Fogják meg, mert megölöm!” fogadalmakat. Ne tegyük, mert a tolvaj láthatatlan. És a mindenkori világhatalom a látszólagos nyugalom érdekében még keserű könnyezésünk is ellenünk fordítja, lesovinsztáz, lefasisztáz, lekommunistáz és lezsidóz bennünket. És ellenünk fordítja mindazokat a népeket, akik az egykori Magyarország területén éltek, élnek és a nekik kedvező körülményeket kihasználva örvendetesen elszaporodtak. Ők Trianon kedveskéi. Hozzánk hasonló, velünk egyenrangú emberek, akiknek kedvezett a történelmi sors, és akikbe Kocsis István elemzései szerint is beleoltották saját nemzethitük egyedülvalóságának és létjogosultságának a hitét. Nem hívőkkel van nekünk bajunk, hanem a hittel, amit gyöngé tájékozottságuk miatt fanatikusan hisznek, hiszen előbbvalóságukat és felsőbbrendűségüket hirdetve kedves az nekik. Az értők előtt előbb, de elmúlt évtized információözönének köszönhetően mostanában egyre többek előtt a nemzeti érzés melldagasztó hite kifakadt és helyét a történelem fölötti büntudat foglalta el. Az ebből a büntudatból sarjadt akarnoksággal is meggyült a - és lesz ezután is éppen elég - bajunk. Ne hagyjunk fel hát a csüggedéssel: a tolvajt nem kaphatjuk el, a nemzetünket ért lopás szenvedjük a továbbiakban is, ki tudja még meddig. Vigasztalódjunk: bele is halhattunk volna!

Mindazonáltal Trianon tanulságát ne vessük meg, ne kisebbítsük, ne rejtsük véka alá! Ha Trianonról beszélünk, szóljunk leginkább magyarságtudatunkról. Mert a történelem szégyenletes trianoni ténye minket főleg abban sújtott és gyötör mai is, hogy vereségünknek állítja be azt, ami nem vereség, hanem hatalmak kényszere a kisebbek fölött. Azzal nyomaszt, hogy kishitűekké tesz immár több nemzedéken át minket.

Trianon tanulságainak leltára nemcsak a pszichózisok jelenlétének megállapítását kell, hogy tartalmazza, hanem a halmozott lélekbajainkból kivezető utat mutató jelzéseket is. Történelmi leckéztetésünk nem egyszerűsíthető le arra a rögeszmésen ismételt tanuláspótlékra, hogy mondvacsinált ellenfelekre mutatunk. Nincs kézzelfogható kisemmiző, ha mi kisemmizettek vagyunk is. A mai magyar gondolkodó ember (nem azok, akik minden mondatukat Arany János indulatos „gondolta a fene” kifakadása ellenében idegeket karcoló sablonná koptatva az „Úgy gondolom...” igénytelenséggel kezdik) tudja, hogy ma már nem számítható ellenfélnek egyetlen ország sem. Az oláhok országa, a tótok hazája, a szerbek birodalma, az ukránok földje sem, mert abban biztosak lehetünk, hogy nincs ezekben az országokban egyetlen ember sem, aki Trianonunkért felelős lenne. Nem fordulhatunk a csehek, a franciák, az angolok, vagy az amerikaiak ellen sem Masaryk, Clemenceau, Lloyd George, és Wilson tévedése, ferde logikából született akarata okán. Be kell látnunk, hogy a történelem minden pillanata tele van igazságtalanságokkal, amelyekért senkit sem lehet, senkit sem tudunk felelőségre vonni. Nem

a mi dolgunk, hogy Trianonokhoz hasonló, vagy általunk igazságosnak vélt döntéseket szorgalmazzunk, és az idő ördögmalmán mulassuk el mindig rövidebbre szabott életünk.

Úgy kell igazságot kérnünk, követelnünk és tennünk, hogy senkit sem büntethetünk. A jövő, ha békésnek akarjuk a legigazságosabb igazságokra kell, hogy épüljön.

A legnehezebbel, a lehetetlennel tusakodunk, de másként nem tehetünk. Közben pereg az élet homokórája. Kérdőjelekké hajolva várunk.

Tudjuk, hogy az emberi fejekben van arra tér és erő, hogy feldolgozzuk a magyarsággal szemben elkövetett igazságtalanságokat és kidolgozzuk büntetésmentes igazságteremtés tetteit. És ezek között a legfontosabbakat: magyarságtudatunk erősítését, anyanyelvünk és hagyományaink ápolását. Mindent, ami olyan távol van a mindig piszkos politikától, mint a trianoni döntések az igazságtól. Az elszakított országrészek magyarságának sem a politikai acsarkodásokban kell jeleskednie, hanem sokkal inkább az önépítésben, az elnyomás idején ránk erőltetett elmaradás felszámolásában.

Művelődésünk, a nevelés parlagon hagyott végtelen mezői mutatják, hogy van elég munkánk. Csak az ehhez elengedhetetlen megértés, az áldozatvállalás, az önzetlen példamutatás, a kitartó munkakedv, a makacs hitben fogant céltudatosság a kevés.

Óriásnak való erőfeszítést igényel az anyaországtól a magyar szórványok szellemi egyesítése, anyagi támogatása. A nagy nyilvánosság előtt ismertetett és vitatott terve kellene, hogy legyen ennek a jövőben mindenféle hatalom jóindulatát is elnyerő, határoknak fittyet hányó, de ezeket háboríthatatlanul hagyó Legnagyobb-Magyarország néven is nevezhető igény kialakításának.

A Trianon körüli akarnokok nyilvánvalóan nemcsak magyarellenesek voltak és lesznek, hanem népellensek, nemzetellenesek, a jó értelemben gyakorolt demokráciaellenesek is, amikor a népszavazás intézményét mellőzve szabdaltak és szabdalnának szét országokat, módosítottak és módosítanának térképeket, fittyet hánytak és hánytak, semmibe vettek és vesznek etnikai és földrajzi természetes határokat.

A mi időnkben meghirdetett és a józanság köreiből elfogadott határtalanság kiterjesztésének igénye Trianon legfőbb tanulságaiból ered.

Úgy kell magyarkodnunk, hogy a nemzetállamok ideje lejárt, de a nemzeti tudat határtalanul erősödni látszik. Akik nem erre figyelnek, nem erre esküsznek, nem ezt erősítik: szélmalom-harcot folytatnak a láthatatlan ellenséggel.

Nem az ellenségkeresés a dolgunk, hanem a barátkozás, a kiegyezés, az egymás mellett élés. A téveszmék, politikai fondorlatok hordozóit nem támadással, hanem higgadt, okos szóval csillapíthatjuk ellenünk való indulatosságukban.

Nem kell, nem szabad soha a magyart a román, a szlovák, a cigány, a zsidó és mások ellen biztatni, országuk ellen tüzelni.

Ki a magyar? Vitathatatlanul vérképlet, génvizsgálat sem döntheti ezt el, de aki magyarnak vallja magát, vegye a fáradságot és ne kivagyiskodással, ne tudálékos bíraskodással, politikumok fitogtatásával, hanem igaz emberséggel, felülemelkedetten és alapos tudással keresse azt, ami mindannyiunkban közös jó, ami mindnyájunkat összeköt. Ehhez elsősorban magunkat kell építenünk a szeretet és Dsida Jenő által fogalmazott „mindig magunkért, soha mások ellen” szellemében.

Válaszunk ez - csakis ez - lehet minden Trianonokra.

Erdély Pártot!

Egy a diktatúra idején külföldre kitántorgott barátom megunván azt, hogy ott mindenütt romának tartják, valamilyen csellel-ügyeskedéssel új állampolgársága nyomán kapott útlevelébe születési helyéül nem Cluj-t, nem Kolozsvárt, hanem Klausenburgot, az országot jelölő rubrikába pedig Románia helyett Siebenbürgent íratott. A forradalom előtt hazalátogatva a határon idegennek nézték, angolul kérdezték, mit keres itt, ahol még a madár sem szívesen jár. Számos alkalommal magam sem kerülhettem el szülőhazám megnevezését, és külföldön, belföldön egyaránt ma is azt vallom, hogy erdélyi vagyok. És ha valamilyen pártba még egyszer be kell lépnem, akkor az csakis az Erdély Párt lehet.

Ha nincs ilyen, előbb-utóbb alakítanunk kell.

Ez semmiképpen sem lesz nehéz dolog, mert elképzelésem szerint ebben a pártban nem lesz túlekedés a vezetőségi posztok, a szenátusi és a parlamenti képviselő helyeinek betöltésére, nem kell majd pártszékházért kilincselni a hatalom helytartóinál, nem kell lobogó és jelvény, nem lesz szükség a tagsági díj körülményes beszédére, nem folyik majd a párt kebelében belső frakciók között küzdelem, nem kerül sor holmi csatározásokra tisztújítás idején.

Az Erdély Pártot ugyanis egyelőre egyszemélyes pártnak képzeltem el. Mégpedig olyanformán, hogy mindenki, aki szereti Erdélyt, ezt a pártot magában bízva, önmaga épülésére számítva, maga magának hivatalosan bejegyzí.

Az Erdély Párt nem holmi kiraktpárt. Célkitűzései között olyan nagyszerű dolgok szerepelhetnének, mint például Erdély értékeinek megőrzése. A kincses Erdélyt ugyanis az elmúlt idők során belepte a sanyarú korok guanója. Sok mindenünk romokban hever. Köztudomású váraink, műemlékeink, városaink, falvaink romlása, hogy az erdélyi lélek károsodásáról ne is beszéljek. Az a társadalmi por, amit itt fél évszázada folyton csak kavarnak, agyunkat és lelkünket is belepte. Ha elül ez a szemünket kiegészítő szerencsétlenség-felhő, a vaknak is látnia kell szörnyű kisebbitésünk. Többek között már németeink, zsidóink sincsenek, erkölcsünk romokban, szokásainkat, becsületünket, emberségünket megtartó íratlan szabályaink széthányva, vérző sebeket okozó cserepekben, sárban hevernek.

Az Erdély Pártnak most rengeteg a teendője. Meg kell tisztítania magát mindattól, amit a betolakodók ráerőszakoltak.

Az Erdély Párt nem gyökértelen, mindig is működött, amióta a Kárpátok védettségében itt ember élt. Az Erdély Párt már hajdanán tisztelte a nagy műveltségű rómaiakat, a dákokkal nem volt semmi dolga, de nem szerette a török és a tatár betolakodókat. Támogatta a svábokat, zsidókat, örményeket, szlovákokat, lengyeleket, szerbeket, bolgárokat és minden ide települt, aki nem azért jött, hogy a fejünkre üljön.

Az Erdély Párt éppen úgy nem szerette a pökhendi anyaországi magyarokat, akik új viselkedési módot, rangkórságot erőszakoltak reánk, mint az apránként, de évtizedekig tartó nyomásban, a mindenféle hivatalokba és vezető helyekre pártfeladatokkal érkező oltyánokat, akik öndicséretükből táplálkozó magasabbrendűségükben szétziláltak mindent, ami itt európai módon volt jó. Munkaszervezés, közellátás, városkép, tisztaságigény, hivatali pontosság károsodott nyomukban maradandóan. Ne féljünk erről szólni, ne tegyünk úgy, mintha anyagilag és karrierista célokat követve is fentről támogatott idetelepítésük Románia sokoldalú fejlődését szolgálta volna vagy szolgálná.

Az Erdély Párt bátran kimondja, hogy ma már mindenki előtt világos; a „regátból” ide irányítottakkal az Erdélyben élő kisebbségek számarányát kellett a központosított politika szájíze szerint kozmetikázni, és a hatalmat bitorló család erejét növelni. Ismeretes például, hogy Kolozsvár, de nemcsak Kolozsvár abban az időben azért kapott hozzá nem értő polgármestert, mert a felküldött három jelölt közül csakis az oltyán jöhetett szóba. Ismerek olyan oltyánt, akinek Râmnicul Vâlcea központjában háza van, de Kolozsvárt el nem hagyja, ezt megfogadta.

Ne tessék, azt hinni, hogy az Erdély Párt célkitűzései között holmi kiűzetésre való felbujtás is szerepel. Távol áll az ilyesmi tőlünk. Csupán azt szeretnénk, hogy mindazt, amit hatalmi szóval, közéletben, viselkedésben, de még a közétkezésben is a maguk képére formáltak és uniformizáltak, tartsák meg maguknak és hagyják visszaállítani hagyományainkat, szokásainkat, életrendünket.

Romániában, ha akarjuk, ha nem, minden időben elkülöníthető Munténia, Moldva és Erdély. Ez utóbbiban még az időjárás sem olyan, mint odaát a Kárpátokon túl. Ott balkáni szelek járnak, itt európaiak. Nem felsőbbrendűségünk, hanem a diktatúra alatt sorozatosan megmásított, de le nem tagadható tények mondatják ki velünk, hogy ez utóbbihoz a többieknek kellett volna felnőniük az egész ország civilizációs szintjének gyarapodására.

(1990. május)

Le a politikával!

Öregektől és a tévéből is tudom hogy a politika piszkos dolog. A piszok pedig, az, ami nincs a helyén. Ilyenformán aztán nem helyénvalónak mondható a politizálás, amikor rengeteg más dolog is akad. Itt van mindjárt példának a földművelés, a gyári termelés siralmas helyzete vagy a nevelés, az egész társadalmat nem átható (ha lehetne: átformáló) közművelődés gyerekcipőben való topogása: Hogy mindezek a jó politizálás függvényei? Lehet.

De ki fog végre dolgozni valamit? Ki fog a megszokott árukiosztásból a kupeckedésbe sodródva a civilizált kereskedelem felé közeledni? Kitől tanulják ezek az új kereskedők a civilizációt? Talán csak nem a viselkedésből megbukott politikusoktól?

Le a politikával! Éljen a munka!

Miféle munka, amikor munkanélküliség tornádóját várjuk minden irányból? De a politikusok dolgoznak. Miféle munkát végeznek a politikusok, ott a parlamentben például, amikor az újonnan megfogalmazott törvényekből is a meghaladásra egyöntetűen ítélt rossz világ hangjai kísértenek. A népre lőhet a hadsereg, régi földjét csak kivételes esetben kapja vissza a földműves, továbbra is erőltetik azt, hogy mi magyar anyanyelvű románok vagyunk.

Le a politikával! Éljen az építés!

Miféle építés, amikor le sem bontottuk a régi hatalom elefántcsonttoronyait, a bürokratikus gondolkodást, a „most nem érek rá”, a „holnap is nap lesz” és más időhúzó, elodázó gyakorlatot? De hát éppen ezen dolgoznak a honatyák, ezért izzadnak potom néhány tízezerért választottaink. Miközben sűrűn utazgatnak szerteszét a világba. Ez sem könnyű. És ha teszik, hát engedéllyel teszik. A jó kollégák utólag is megszavazzák igazolásukat, ha sietősen kell távozniuk.

Le a politikával! Építsünk tiszta emberekkel új világot!

Miféle új világ lesz az, amikor sűrű bozótot növeltünk, védőgátakat emeltünk az olyanok mögé, elé és fölé, akik annak idején mértéktelenül simulékonyak voltak, a maguk hasznát sohasem árulták el, és most külön villájukból vitézül ki-kimerészkednek a politikai küzdőterek hajciháló szélfuvintásába.

Le a politikával! Éljen a becsület, a nyíltság, az igazság, amely mindig, de mindig kitudódik!

Éppen csak az nem tudódik ki, hogy kik lőttek akkor ott a főtér sarkán, akiket képen is jól láthatóan az a tiszt vezényelt, aki akkor is ismeretlen, ha már tudják róla, hogy magasabb rangban „szolgálja” a népet.

Le a politikával! Éljen a tolerancia!

Miféle tolerancia? Hiszen ez nem más, mint függésünk azokkal szemben, akik toleránsan bánnak velünk! Vagy mi bánunk toleránsan velük, hogy érezzék, tőlünk függnek? Ez is politika.

Le hát a politikával! Éljen a józan gondolkodás! Éljen az értelmiségi, aki népéért és helyette gondolkodik, megvilágosítja a mi agyunkat, és kivezet minket e világváltás sűrű erdejéből, a békés élet virágos mezejére, ahol csöndes elmélázásban, ökörnýálás csendességben tölthetjük boldog perceinket mindhaláláig.

Jaj, de miféle értelmiségekről álmodozunk mi itt, amikor bizony, ne is tagadjuk, rég megtagadták ők az egyszerű embereket, és előbb pereputtyukat, később, amikor a határok nyíltak, saját magukat is „átkényszerítették” korszerűbb körülmények közé. Ezekről az értelmiségekről kiderült, hogy végül is elárulták népüket, de az még nem derült ki, hogy egyesek ezt már évekkal ezelőtt hiába jelezték, de azóta is árulóink nevét, összeköttetéseknek hála, ma sem lehet, nem szabad nyilvánosságra hozni. Lehet, hogy ez is politika! Legalábbis olyan szaga van.

Éppen ezért, le a politikával! Hát ne éljen Eduárd?!

De éljen! Éljen mindenki, ahogyan tud!

Politizáljunk, vagy ne politizáljunk, abban csak egyetértünk, hogy az élet véges, a viták, a harcok sem tarthatnak a végtelenségig, az alkotó, a teremtő munka pedig mindenekelőtt való.

(1990. május 10.)

Családi lapot

Jó három esztendeje, mondhatnám így is: hajdanán, legnagyobb és legunalmasabb magyar nyelvű napilapunk román katonatiszti pályáról avanszált, a legfelsőbb hadúr kegyeltjeként örökös főszerkesztőjének jámbor igyekezetemben azt ajánlottam, hogy készítsünk családi lapot. Rövid gondolkodás után - amelyre csupán csak azért volt szüksége, hogy magában a hivatalos nyelvre fordítsa magyarul tett ajánlatomat - kategorikusan nemmel válaszolt. Pedig akkor már, hű fullajtárai segítségével, régóta csakis egyetlen család lapját csinálta (inkább csináltatta), amennyiben belső utasítása az volt, hogy minden tizenöt sor szöveg után be kell írni a cikkekbe a diktátor nevét. Megszámolták, hogy egyetlen lapszámban kétszáznál többször is előfordult a hön szeretett neve. (Az, hogy most ennek a dicső „szerkesztőnek” a jobb keze vezeti ennek a lapnak az utódját, csupáncsak adalék a magukat huszárosan átmentők ma már senkit sem érdeklő életrajzához.)

Nem ilyen vagy ezekhez hasonló lapra gondolok most, amikor a családi lap kialakításának igényét ajánlom a tisztelt olvasó figyelmébe.

Fél éve a magam pénzén járom a kerek világot és ujjongásaim rövid szüneteiben szomorúan tapasztalom, hogy mindenütt olyan fajtámbelivel találkozom, aki valamilyen okból nemcsak elkülönül, nemcsak elhatárolja magát, hanem annak csökönyösen magyar virtust mutató rendje-módja szerint gyűlöli szülőhazájabeli társát. Mindenütt vannak egymással szót nem értő csoportosulások. Megoszlanak a magyarok aszerint, hogy a világháború előtt, annak végén, ötvenhatban vagy később emigráltak. Elkülönülnek az anyaországiak, az erdélyiek, a katolikusok, a reformátusok, az értelmiségiek és a kevésbé értelmesekek...

Egyben azonban megegyezhetnek. Abban, hogy otthon, a családban ápolniuk kell anyanyelvüket, hagyományainkat. Ennek nincs jobb eszköze az idősebbekhez, fiatalokhoz és a gyerekekhez is szóló családi lapnál. Olyan majdnem politikamentes családi újságra gondolok, amely rendszeres lapszemlével tájékoztatná olvasóit a szülőföldjükön történekről, lelki gondozást nyújtana felekezetek szerint, olvasmányt hozna, szórakoztatna, nevelne folytatásos regénnyel, tárcanovellával, olvasmányos történelemmel, nemzeti hőseink példamutatásának ismertetésével, nőknek, fiataloknak, gyerekeknek nyújtana segítséget, egymás nevelésére szoktatna, anyanyelvi tudásunkat pallérozná és gazdagítaná... Nem folytatom. Családi laptervezetemet mindenfelé szétküldtem a világba, bízom benne, hogy egyszer majd megvalósíthatóvá érik valahol.

Az itthoni bajokra sem tudok a családépítésnél jobb orvosságot. Egyre inkább nő az igény arra, hogy minden magyarul megjelenő, nagyközönségnek szánt lap segítsen a családi nevelésben. Ebben úgy hiszem, mindnyájan, nemre, foglalkozásra, iskolázottságunkra, ide vagy ide-oda tartozásunkra való tekintet nélkül egyetértünk. Ne intézzük el ezt a dolgot azzal, hogy „van erre már lapunk”, és ifjúsági meg gyereklapjaink is megjelennek még... A családnevelés nem időnkénti, hanem mindennapi kell, hogy legyen. A kispénzű emberek lesznek ezután is többségben. Azok, akik legfeljebb egy lapot járatnak, azt, amelyikből mindenben eligazítást remélnek, amelyben olvasmányt és szórakoztatva nevelést is találnak.

Ugyancsak három évvel ezelőtt fültanúja lehettem annak a még ma is szívemet bizsergető jelenetnek, amikor orvosi kezelésre várva, fiatal munkás, suttogva, „a hét vezérről” mesélt első osztályos gyerekének. Abban az időben csaknem elfelejtettük, hogy nekünk is van történelmünk, vannak nagynevű elődeink, példaképeink, tanulságos mondáink és legendáink, szokásaink, régi városaink, beszédes épületeink. És van környezetrajzunk, magyarul érthető földrajzunk.

A kérdés az, hogy miként pótoljuk be évtizedes elmaradásunk ezen a területen is?! Hány generációval kell számolnunk, akik rokkant identitástudattal kerültek az életbe? Hány erdélyi magyarral, aki mesterségesen sorvasztott gyökérrel nem leli önmagát a forrongó időben és a hazában?

A politikai csatározások fölötti mérgeződés helyett, forduljunk a magunkat gyarapító nevelés kérdései felé. A jóakaró ma az olvasó szíves figyelmébe ajánlja, hogy keresse a lapokban és a kibontakoztatható közművelődésben mindazt, amit kis és nagy családja hasznára fordíthat, hiszen bizonyára tudva-tudja: az erdélyi magyarságnak alapjában kell megerősödnie ahhoz, hogy a további megpróbáltatások próbáit ezután is kiállja.

(1990. május 10.)

Szélrózsa

Egy svédországi¹ magyar családi lap tervezete

Indoklás

Az anyaországon kívül élő magyarok összefogásának szükségességét már nem kell indokolnunk. Nyelvünk, hagyományaink, nemzeti tudatunk megtartása az a közös cél, amely összefoghatja a legkülönbözőbb érdeklődésű, egymástól fizikailag távol került, de politikai meggyőződésük, szakmai és kulturális érdeklődésük tekintetében sem közelálló magyarokat.

Mindazok, akik elhagyták szülőföldjüket, számot vetettek az őket befogadó ország asszimiláló hatásával. Sokan engednek vagy ellenállnak ennek a hatásnak, önként lemondanak magyarságukról vagy búsmagyarkodnak, fejet hajtanak vagy lázadoznak sorsukkal szemben... De abban józan belátással mindnyájan egyetérthetünk, hogy nyelvünkben megmaradva, sajátos műveltségünket is fejlesztve kell utódainkat fölnevelnünk. Nemzetiségünk vállalásának szükségességét nem elegendő a ködös szent kötelességre való hivatkozással indokolnunk. A két- és többnyelvűségnek, a többkultúrásúnak a nemzetiségi tudat jótékony és embert kiteljesítő hatása mellett ma már anyagiakban is számolható haszna van. A társadalmi létra bármelyik fokán álljunk, szükségünk van és lesz erre a többletre, és arra, hogy ez az érték nemcsak fiainkban és lányainkban, hanem unokáinkban is kamatozzék.

Miként tarthatnánk meg nemzetiségünk értékeit? Azt hiszem nem vitás, hogy az egyházak, a Magyar Házak és más egyesítő erők hasznos és eredményes munkája mellett ma már elengedhetetlenül szükség van a minden magyar családba eljutó, legalább kéthetenként megjelenő magyar nyelvű lapra.

Miért családi lap?

Ennek a lapnak olyan meglévő igényeket kell kielégítenie, amely az idegen földön élő, különböző korú magyarok mindennapi életének természetes velejárói. Erre az a fajta családi lap alkalmas igazán, amely a világpolitika és az illető ország politikai eseményeit a magyarság szemszögéből figyelve, röviden összefoglalva tájékoztat, külön oldalt (rovatot) szentel az országban élő magyarok gondjainak, tevékenységének, életének ismertetésére. Az egyházi nevelést és tájékoztatást külön oldalon vagy oldalakon nyújt, a Magyarok Országos Szövetségének munkáját támogatja, otthoni (magyarországi, erdélyi, szlovákiai, jugoszláviai, kárpát-aljai) lapszemlét rendszeresen közöl, és a nagyvilágban élő magyarokról folyamatosan hírt ad. Olvasmányt nyújt a magyar történelem, a néphagyomány, az irodalom iránt érdeklődőknek, időszerű folytatásos regényt hoz, könyvlistát és tájékoztatást közöl az új magyar nyelvű könyvekről, magyar irodalmi folyóiratokat szemlél, külön oldalakon és összeállításokban tanulságos írásokat a gyermeknevelésről, a szabadidő tevékenységről, a nők életében fontos apróságokról. Az ifjúsági oldalról példamutató, híres magyar emberekről olvashatunk, és sok mindenféle között a testépítésről, az önvédelmi sportokról. A világ bármely részében élő magyar fiatalok levelezésének ösztönzését, az ismerkedést, a barátság kialakítását segítené ez az oldal. Nyelvi rovatában helyes beszédre és írásra szoktatja a lap az olvasókat, a gyermek-

¹ Nyugati és hazai környezetben egyaránt alkalmazható.

oldalon régi és új meséket, verseket, mondókákat, nyelvi fejtörőt, játékos tornát, népdalt, néptáncot, helyes viselkedést tanítana.

A családi lap célja a nevelésen kívül a szórakoztatás. Ezért nem hiányozhat rovatai közül a karikatúra, a humor, a keresztrejtvény, a család minden tagját mozgósító műveltségi verseny. Nagy figyelmet szentel az olvasókkal való levelezésre, a tanácsadásra, a lelki gondozásra. Támogatná a Magyar Házakban kialakult körű tevékenységet, hozzájárulna a rendezvények, a nyári táborozások, mindenféle együttlétek szervezéséhez, folytonosságuk megteremtéséhez.

Anyagiak

Mindenhez, a családi lap kiadásához is pénz kell. Az előrelátható kiadások a következők: 1. Nyomdai költségek. 2. Terjesztési költségek. 3. Szerkesztőségi költségek. Hozzávetőleges számítások szerint a családi lap terjedelme 24-48 oldal. Ára 5-7 korona. Az évi előfizetés 150-200 korona, amennyiben azzal is számolunk, hogy a meggyűjtött lapszámok bekötésére évente borítót, esetleg nyári mellékletet és időnként olvasmányos regényt küldünk előfizetőinknek. A kifizetődöttség miatt tízezret meghaladó előfizetői táborral kell számolnunk. Ebben az esetben a lehetséges bevételek összeírását 150 - 200 000 jegyzésével kezdhetnénk. További bevételek: reklámok, születési, házassági, elhalálozási hirdetések, lapszámonként kb. nyolc oldalt számítva, elérhetnénk az előfizetésekből kapott összeget. Ide számítjuk nemes célunkat támogató kül- és belföldi adományokat, valamint a kieszközölendő állami támogatást. Összesen félmillió koronát kell szereznünk. Célunk elérésének másik módózata: részvénytársaság alapítása. Mindkét változatban kitartó és szívós toborzó munkára lesz szükség. Lapindító bizottságot kell alakítani, két-három ügynököt utaztatni az egyházközségek és a Magyar Házak támogatásával.

A svédországi magyar családi lap jellegénél és tartalmánál fogva nemcsak az európai országokba települt magyarok, hanem kis erőfeszítéssel a két Amerikában, Ausztráliában és Afrikában élő magyarok lapja lehet. Ezért az előfizetők és a laptámogatók toborzását már a kezdet kezdetén mindenütt el kell kezdeni.

A szerkesztőségi költségek a lehető legkisebbek, ha a szerkesztőség két-három rovatszerkesztőből, tördelőszerkesztő- grafikusfotósból, korrektorból és gazdasági ügyvezetőből állna. A lap anyagainak háromnegyed részét belsők írnák és szerkesztenék a megrendelt vagy cserepéldányonként, illetve adományként érkező, a világ minden részéből küldött magyar nyelvű publikációkból és a távirati irodák ingyenes anyagokból. Az írárok negyedrésze exkluzív anyag, külső munkatársaink munkája lenne.

A családi lap formája, külalakja

Kicsik, nagyok, fiatalok, öregek lapja a családi lap. Formátuma ezért 297x420, A3-as méretű, 0,1250 m², a szedéstükör 57x83 ciceró. Előnye, hogy kettőbe hajtva nagyobb füzet nagyságú (210x297 A4, 0,0625 m²), négybe hajtva pedig könyv alakú (148x210, A5, 0,0312 m²), amely ifjúsági, irodalmi, gyermek- stb. mellékleteink tervezésekor többféle kedvelt és a tartalomnak megfelelően adekvát formátum kialakítást teszi lehetővé.

A lehetőségeket és az igényeket összevetve, a lap ideális terjedelmét tegyük harminckét oldalra. A hat-nyolc oldalnyi hirdetést a lehetőségekhez igazítva egy tömbben is ki lehetne alakítani. Ilyenformán a fennmaradó oldalakon a különféle rovatokat állandósítani lehet. Az első és az utolsó oldala szokásnak megfelelően színes, de a laptestben is elhelyezhető kellene,

hogy legyen néhány színes oldal. A lap grafikája korszerű, de nem követné a bulvárlapok harsányságát, hanem az osztrák-magyar és az angol sajtóban megszokotthoz hasonlóan mérték-tartó volna. Betűtípusként a Kner tanítvány, Nádor Tamás által kikísérletezett Plantin antikvát ajánlom, amely nyelvünknek a leginkább megfelel. A betűk nagysága 10-12-es, hogy fokozottabban jól olvasható legyen a családi lap. A szövegmezőt a lap grafikája kialakításának tényezőjeként kell felfognunk, és mint ilyet, a lapban megjelenő fotókkal és rajzokkal való összeegyeztetését, esztétikailag kötelezőnek.

Az újságcím

A lap nevének megválasztásakor gondoljunk a gazdag tartalmat hordozó ÖTÁGÚ SÍP-ra, és arra, hogy a mi esetünkben nyilván sokágú sípról, illetve lapról van szó. A sokágúság, az ötágú síp vidékeiről emigrált magyarok szétszóródását jelenti, nemcsak Svédországban, hanem szerte az egész világban. A szélrózsa minden irányában találunk magyarokat. Legyen tehát a lap neve SZÉLRÓZSA. Mégpedig

Magyar SZÉLRÓZSA

Tükrözi ez a cím azt az óhajt, hogy a családi lap minden hazájától távol került magyar családhoz kíván szólni, hogy a figyelmet a szülőföld kisugárzó értékeire és megtartó erejére haszonnal fordíthassa. A lap alcíme: A hazától távol élő magyarok családi lapja. Az emigráns magyarok családi lapja megnevezés azért nem jó, mert a jövőben, a diktatórikus magyar államtól egykor eltávolodott és emigrációba kényszerült magyarok új és természetes szabad kapcsolatba kerülnek a valóságos demokrácia útjára lépett anyaországgal, amelynek immár külföldön élő képviselői lehetnek választott második hazájukban, Európában mindenütt, de a világ távolabbi részein is.

A lap rovatai, a lehetséges rovatcímek

Tervezzünk a lapot A3-as formátumra.

A lapcím teljes oldalhosszúságú, korszerű rajzolatban, messziről is jól kiolvasható zöld betűkkel. Az SZ fölött kicsit piros kurzív betűkből: Magyar. Esetleg: háromhasábos négyzetben, hármas, de nem egyforma tagolásban, piros-fehér-zöld színben. A lapcím díszítőelemeként felhasználhatjuk a szélrózsa szokásos rajzát, közepében az országjelvénnyel.

Az oldalak sorrendjében a következő tematikájú anyagok, illetve rovatok következhetnek:

1. oldal

- Publicisztika időszerű kérdésről
- Svédországi (vagy más országi) magyarokat érintő szenzáció
- Két hét világeseményeit összefoglaló írás
- Képek, rajzok, a belső oldalakat mutató tartalomjegyzék

2. oldal

- A Magyar Házak és az Országos Szövetség hírei, hirdetései (ingyenes), beszámolóí, felhívásai, vitái
- Riport a külföldön élő magyar közösségek eseményeiről, képekkel

3. oldal

- Egyházi hírek, felhívások, értesítések, hirdetések (ingyenes), időszerű vallásos ünnep vagy évforduló méltatása
- Lelki gondozás

4. oldal

- Mi újság otthon? (Magyarországi, romániai, szlovákiai, újvidéki, kárpátaljai rövid, nemcsak politikai szemle)

5-7. oldal

- Reklám
- Magyarok a nagyvilágban (Hírek, képes beszámolók, lapszemlék emigráns magyarokról)

8. oldal

- Reklám
- Mai magyarok régi magyarokról (Évfordulók, a magyar történelem mai vizsgálatának eredményei, érdekességek, olvasmányos történelem)

9-10. oldal

- Fiatalok (Híres emberekről. Barátokat keresünk: levélcímek, telefonszámok a világ minden részéről. Érdekességek fiatalokról. Toplisták. Testépítés. Viselkedési rovat. Nyelvművelő. Helyesírási tanácsadó. Szerelmes földrajz: hazai tájakon. A párválasztás nehézségei stb.).

11-12. oldal

- Nőkről nőknek (Dívat, konyha, kozmetika, kézimunka, virágkertészet, hasznos növények, horoszkóp. Szép férfiak - gyönyörű nők)

13. oldal

- Szülőknek (Egy kis pedagógia és pszichológia. A háztartás adminisztrációja. Egészségvédelem. Orvosi tanácsadó)

14. oldal

- Folytatásos regény

15-18. oldal

- Irodalmi melléklet (kiemelhető, összehajtható). Mai magyar írók és költők műveiből. Novellák, karcolatok, regényrészletek, ismertető, illusztrációk. Kritikai rovat. A magyar irodalmi lapok és folyóiratok rendszeres szemléje. A legújabb magyar könyvek listája (válogatás), könyvforgalmazók, könyvkiadók címe. Képzőművészet, zenei rovat

19. oldal

- Színház. Film
- Reklám

20. oldal

- Lapunk barátai: levelek, válaszok, kapcsolatteremtő rovat

21. oldal

- Reklám

22. oldal

- Keresztrejtvények. Szellemi vetélkedő. Viccek

23. oldal

- Hirdetések: születések, keresztelők, házasságkötések

24. oldal

- Hitoktatás, erkölcsi nevelés

25-26. oldal

- Kisbarát. Mese, játék, versek, mondókák, rajzok, fejtörők, népdalok, mai gyermekirodalom, játékos torna, képregény, cserkészíró

27. oldal

- Reklám

28. oldal

- Halálozási hirdetések. Egyéb hirdetések

29. oldal

- Turisztika. Riportok, utazási könyvek ismertetője, turisztikai reklámok

30. oldal

- Reklám

31. oldal

- Magyar nyelvű rádiók műsoraiból
- Reklám

32. oldal

- Magyar sportvilág. Híres magyar sportolók. Összefoglaló két hét jelentős sporteseményeiről
- Bevándorlók tudnivalói. Hírsarok
- Reklám
- Időjárás

Szervezési teendők

Előfizetők szervezése, az anyagi alapok összegyűjtése hónapok nehéz munkáját igényli.

Az előszervezés negyedéve alatt a Svédországi Magyarok Országos Szövetségének megvizsgálni és jóváhagyni kellene a lapalapítási tervet és felkérnie az egyházakat, a neves személyiségeket, a gazdasági élet jelentős és magyarbarát tagjait, valamint a kormány bevándorló ügyekkel foglalkozó illetékeseit a lapindítás támogatására. Ezután indulna az a több mint fél évig tartó szívós munka, amikor előfizetőket gyűjtenének. Fontosabb teendők:

1. Feltérképezni a lehetséges előfizetőket (egyházi összeírás, Magyar Házak nyilvántartása, telefonkönyvek stb. segítségével).
2. Megküldeni minden fontosabb címre laptervezetünk rövidített változatát.
3. Bankszámlát nyitni, és adományokért folyamodni neves személyiségekhez, részvénytársaságokhoz, a Magyar Egyesületekhez, különféle intézményekhez és társaságokhoz.
4. A svédországi Magyarok Országos Szövetségének Híradója segítségével és külön erre a célra szervezett rendezvényeken népszerűsíteni kell a családi lap kiadásának gondolatát.
5. Jótékony rendezvényeken (bálok, disznótoros vacsorák, teadélutánok stb.) növelni a lapindítás céljából nyitott bankszámlát.
6. Szervező körütra küldeni a lap lehetséges szerkesztőit, illetve önkénteseket keresni az európai és más, távoli országokban végzett toborzó munkára. Ne zárjuk le a teendők listáját, hanem kérjük és reméljük, hogy az érdeklődők saját ötleteiket is hasznosítják a lapindítást megelőző szervezőmunkában.

Az előfizetők toborzásával egyidejűleg a lap kijelölt szerkesztői előkészítik az első tíz lapszámot. Kapcsolatot keresnek, és különféle szerkesztőségekkel megállapodnak a kapcsolattartás módozatairól, hogy majd széles körű tájékozottság birtokában készíthessék el azt a távlati tervet, amelynek alapján a családi lap olvasóinak elvárását teljesíteni fogja. Erről a tervről most csak annyit, hogy ennek középpontjában a nemzettudati nevelés olvasmányos és szórakoztató módon való célirányos biztosítása kell, hogy álljon.

(1991)

Megjegyzés: Ezt az évtizeddel ezelőtti tervezetet első svédországi látogatásom után ajánlottam az érdekeltek figyelmébe. Néhány svédországi magyar úriember válaszolt szétküldött tervezetemre. Egy sem biztatott. Nem a lap szükségességét tagadták terjedelmes leveleikben, hanem ezt, fogalmazták körülményeskedve: Nem lehet! Nem győztek meg. Elküldtem tervezetemet mindenfelé. Később jelezték, hogy valamennyi megfogant ajánlásaimból, alakult vagy átalakult egy-két magyar lap Amerikában és másutt is, ahol a lapcím alatti felirat szerint vagy meghirdetés nélkül tudatosan vállalja a szerkesztőség a családok igényeinek kielégítését. 1995 telétől, amikor családom egyetlen még életben maradt tagjához, a lányomhoz költöztem Svédországba, közösségi munkára építettem, előbb a Lundi Lapot, majd a Magyar Liget-et, amely a dél-svédországi magyarok családi lapja. A helyi sajátosságoknak megfelelően nem követhettem mindenben fenti laptervezetemet. Elsősorban azért, mert az általam létesített lapokat immár hét esztendeje egyetlen intézmény, vagy magyar egyesület sem támogatta, mindmáig csupán némi erkölcsi támogatást sikerült kieszközölnöm. A Svédországi Magyarok Országos Szövetségének van negyedévenként megjelenő lapja, amely főként az egyesületi élet vezetőség-szemléletű beszámolóit közli, a magyar egyesületi tagok kapják, s mint ilyen, nem lehet alkalmas a családi nevelés szükségleteinek kielégítésére, nem serkentheti olvasóit vitára, hozzászólásra, nem nyújthat elegendő olvasnivalót a család minden tagjának - nőknek, fiataloknak, idősebbeknek, gyerekeknek stb.

Svédországban, a külalakra is dicséretes, egyházi lap is megjelenik negyedévenként. De éppen szűkre szabott sajátosságainál fogva nem alkalmas minden magyar összefogására.

Erre csakis az a családi lap alkalmas, amelyben az olvasó - politikai, felekezeti és egyéb - különbözősége ellenére megleti a magyar családépítéshez szükséges, az erre ösztönző, az útmutató, a kapcsolatteremtésre ösztönző, sajátos olvasnivalót.

Meggyőződésem, hogy az anyaország határain kívül élő magyaroknak sürgősen szükségük van egy ilyen családi lapra.

A világháló használatával ez lehetne az az eszköz, amely a kiépítendő magyar távoktatás mellett, olvasmányos, szórakoztató módon, az idegen országokban megtelepült magyarok beolvasásának legfőbb ellenszere lehetne. Egy olyan, magas szintű szakértelemmel szerkesztett népszerű világlapra gondolok, amit földrajzi területenként, a helyi magyarok által írott és szerkesztett oldalakkal kiegészülve, előbb talán csak negyedévenként, vagy kéthavonként, majd havonként minden magyar családhoz eljuttatnánk. Nyilván, ehhez annak a szemléletnek a további erősödésére volna szükség, amely nemcsak tíz-, vagy tizenötmillióra, hanem minden magyar családra kiterjeszti az anyaország gondoskodását. Ezért a majdani, nemes célját tisztázott, anyagilag is megerősödött Magyarok Világszövetségének a szíves figyelmébe ajánlom.

(2002)

Magyar évezred

Évszázad óta azt ünnepeljük, hogy Magyarország Európához tartozik. Szent István királlyá koronázása a keresztény kultúra felvételét jelentette. Ma már nyilvánvaló, hogy a Duna-Tisza közén való megmaradásunk lehetetlen lett volna egyféle önfeladással járó, magunkat pusztító áldozatok nélkül. Ünnepléseink hangulatát az adja, hogy számos vándorló nép nyomtalan eltűnését nem utánoztuk, hanem íme megmaradtunk. A derűlátók szerint a keresztény kultúrát ötvöztük a sajátunkkal. Mi több, az egyik pápa szerint európai kereszténység védőbástyája is voltunk. De talán még inkább ünneplésre méltó az alkalom, ha arra gondolunk, hogy immár önfeladásunk véget ért vagy véget érhet, és összeszedve magunk, hagyományaink, régi erkölcsi tartásunk visszaállítását próbálva léphetünk a harmadik évezredbe. Ehhez persze, az is elképzelhető, hogy az időszámításunk előtti időkben gyűjtött erényeinket is előszámláljuk.

A történelem mindig a jelen igényei szerint fénylik, hiszen azért is dörzsölgetik varázstükörnek képzelve a beavatottak és a politikusok is. A rég történeteket mai szemmel értékelők hajlamosak arra, hogy a megfellebbezhetetlenül jót és az „egyértelműen” elítélhető, emeljék ki történelmünkben. De a valóban eredményes, a továbbhaladáshoz árnyaltabb ítéletek szükségesek. Tessék például elképzelni államalapításunk előzményeit olyanformán, hogy átemeljük az akkor történeteket a mába. Mi lesz az egyöntetűen dicsőnek ítélt tettekből? Észrevehetjük például, hogy a szokásos hatalmi testvérharc folyamán az egyik fél a hagyományokra és az akkor érvényes törvényekre hivatkozva állt a küzdőtéren, míg a másik idegen segítségre támaszkodva, annak szokásait magáénak vallva küzdött. Ma Koppány vérfertőző házasság igényét említik, és pogányságát elítélik, de az akkori törvények szerinti, a magyar becsületen alapuló jogait követelte: István anyját, Sárát asszonyául, a legfőbb vezető tisztségét pedig a magyarok vérszerződése alapján. Képzeljük csak el, mit szólnánk mi ahhoz, ha a nép akarata ellenében valamely ország vezetője egyik jövősi nagyhatalom segítségével, mondjuk az egyik keleti vallást is magáénak vallva, négybe vágatná a legyőzött kereszténynek leendő vezetőjét? Erkölcsi beidegzettségünk tiltakozásra ösztönözne. Nem vitás, hogy melyik táborban ragadnánk fegyvert. Nem hiszem, hogy a többség örömrivalgással hagyná, hogy új szokásokra, új hitre tűzzel-vassal, de csak bottal és megszegyenítéssel is kényszerítsék. Olyan lenne ez, mint a botcsinálta történészek elmélete a nyelvüket tömegesen a római katonákéra cserélő dákokról, akikből röpké évtizedek vagy évszázadok alatt a románok lettek.

Mire jó ez a példa? Ünneprontásra? Évezredes európai jelenlétünk erényeinek kisebbsítésére? Semmiképpen sem. Sem egyikre, sem másikra. Csupán arra, hogy megemlíthessük azt az apróságot miszerint az ősi magyar szokások, a génjeinkben talán még fellelhető ősi erkölcs, a nyíltság, a szokimondás, a köntörfalazás nélküli kiállás az ésszerű igazság mellett, és minden, amit most magyarságunk gyökerének tudunk, éppen ezer éve szenvedte el felmérhetetlen következményekkel járó kudarcát. Jó tulajdonságaink visszaszorultságát ma is tapasztaljuk. Még akkor is, ha az új, magyarságunkkal ellentétes viselkedésünket ma nem illik kisebbsítő jelzővel illetnünk. De ha magyarságtudatunk sorvadását a nemzetközivé váló világ ámulatában nem hessegetjük el magunktól, ha mostanában pestisként terjedő anyanyelvfeladásunk mellbeverő jeleire nemcsak legyintünk, hanem előrelátható következményeit kimondva figyelmeztetünk, nos ekkor elkerülhetetlen a gyökerekig nyúló történelmünkben és magunkban vájkálás. Ilyenkor aztán előkerülnek olyan apróságok is, mint például az a László Gyula említette tény, miszerint „Árpád népének uralkodó osztálya és lovas hadserege török volt”, valamilyen török nyelvet beszélt. Azt az eddig nem igen hangoztatott, sokáig kényelmetlen feltételezést sem hallgathatjuk el, hogy az egykori kazár nagyhatalomból Árpád népéhez

csatlakozó művelt zsidó vallást vállalókból is állt a honfoglalók magyarrá ötvöződött serege. Az uralkodó osztály nyelve kazár is lehetett. Mindez azért érdekes, mert magyarázatot kell találnunk az akkori ésszel véghezvitt önfeladásra. Nyilvánvaló, hogy ez elsősorban műveltség-óhajtás és előrelátó számítás eredménye is lehetett: Nem a nép, hanem a vezető osztály akarata volt ez.

Mit kezdhethünk államalapítónk hagyományaink ellenében gyakorolt példájával ma? Hiszen mindenütt, de különösen a szórványban élő magyarokat arra biztatjuk, hogy Koppány hívei legyenek. Nevének említése nélkül persze. Azt tartjuk a magyar becsülethez méltónak, ha foggal-körömmel ragaszkodnak hagyományainkhoz, anyanyelvünkhöz, keresztény vallásukhoz. Pedig boldogulásuk felszínesnek nevezett, de a gyakorlatban már a sokak által követett útja az, hogy belesimuljanak Európa vagy az amerikanizálódó világ átlagos emberének egyenburkába. Ez nemcsak anyanyelvünk háttérbe szorításával jár, de viselkedésünk, gondolkodás-módunk lényeges megváltoztatásával is. Pedig most már tudományosan bizonyítottan hirdetjük, hogy a kettő összebékíthető: az alapokat folyamatos erősítve és sajátosságainkat megtartva, ezekből előnyöket nyerve boldogulhatunk a soknemzetiségű, többműveltségű világban.

Tudták ezt vezetőink államalapításunk évszázadában? Nem valószínű. A másféle, a divatos, a magasabb rendű tudás ígézetében, a megmaradás kényszerében vállalták az újat? Államalapítónk neveltetése gyökeresen más volt, mint a népé, amelyből kiragadták. Ezért vihette könnyen, és meggyőződéséből táplálkozó erős hittel véghez mindazokat a gyökeres változtatásokat, amelyek a magyarokat elfogadhatóvá tette az akkori Európában. Népének az új szokások felvételét évszázadokig erőltették. Ezer év tanulsága, hogy a józan eszű nép nem adja fel magát. Makacsul ragaszkodik őseihez. Ebben hasonlatosak vagyunk az üldözött kereszténységhez és a meggyötört zsidósághoz. Most jött el annak az ideje, hogy a műveltségében gyarapodó világ megérti a keleti filozófiát, miszerint az a jó, az a természetes, az az ésszerű, ha virágzik minden virág, és a sokszínűség felbecsülhetetlen ereje diadalmas-kodik az elszűrítő, az átlagot erőltető hatalom felett. Ebben az értelemben jó az, ha ünnepi hozsánnaink közben nem feledjük a nyílt szókimondást, az igazságos mérlegelést, amelynek számos tanulságával majd a nanotechnológia szabálya szerint építhetünk magunknak az eddigieknél szebbnek akart jövőt.

Magyar szervezkedés

Közös indok

Az egymásellenesség betegségének gyógymódja nem az elkülönülés, hanem a körültekintő közösségépítés. Ez nem holmi „kutyaharapást szőrével” gyógyítás, hanem hagyományainkra alapozott felismerés. Szomorúan tapasztalhattuk, hogy három magyar közül az egyik besúgó volt. Sokatmondó túlzásként halljuk, hogy három magyar olykor négy párt. Minden második magyart árulónak, kommunistának, pufajkásnak is neveztek már a mindenkor felcsattanni kész honfitársaink. Divat ma felemelt hangon belekötni az „élő fába” is. Az egymásellenesség terjedő szokása az is, hogy levegőnek nézzük egymást. Nem tudok róla, tehát nincs is. Nem érdekel, hogy mit mond, mit ír, mit cselekszik. Csak éppen „annyira érdekel”, hogy minden lehető módon elősegítsem kirekesztését a „mi” köreinkből, a „mi” világunkból. Ezt a szokást erősíti a magas szintre emelt „mögöttes beszéd” is, amely a magyaros nyíltságnak tökéletes ellentéte. Ha mégis bekerül „közénk” a nemkívánatos, akkor távollétemmel tüntetek. Nem keveredem, mert még „elkorpásodom”. A közösség aztán sajnálhatja hiányomat...

Az ilyenszerű viselkedés nemcsak bölcsességihiányos, hanem nemzetellenes is. A szülőhazán kívüliek nagyobbik részére persze, nem hat az ilyen nemzetpolitikai szempontú megállapítás. Ezért kénytelenek vagyunk a fenti viselkedések eredőjeként olyan általános emberi rossz tulajdonságokat is említeni, amelyek az oktondiságtól a tudatlanságig terjedve megakadályoznak bennünket a társas lényektől joggal általában elvárt társadalmi élet gyakorlatában.

Feltételezzük, hogy nemzetellenességünk nem tudatos, de magyarságtudatunk még kialakulatlan. Lefoglálnak a hétköznapi kenyérkereset ügyei, életcélunk csupán a meggazdagodás, többek akarunk lenni némely dologban legalább, mint azok a környezetünkben élők, akikre még kénytelenek vagyunk felnézni, akiket a társadalom fölébünk sorol. Megnyugtatóan magyarázzuk már magunknak törtetésünket, önzőségünket, irigységünket, kivagyiskodásainkat, mert eszünknek, alkalmazkodási képességeinknek, szorgalmunknak és vasakaratunknak megfelelően eredményesnek mondhatjuk magunk választott hazánkban. Magyarságunk sem okoz szívfájdító érzést. Nem könnyezünk a Himnusz hallatán, a piros-fehér-zöld zászló láttán nem emelkedik a vérnyomásunk, a magyarul megszólaló „idegenhez” nem vonz mágnesként az anyanyelv dallama. Szóval, ha mindent levetköztünk már, amit örökölt nemzetiségünk büszkeségként reánk hagyott, elanyagiasodott világunkban, akaratunk ellenére is, marad még egy kötelék, amellyel számolnunk mindig érdemes, hiszen örök, és pénzben is kifejezhető érték. Nyelvünkről van szó. Magyar tudásunk romolhat bármennyire is, megmarad és kamatoztatható. Jól számol, aki anyanyelvét ápolni érdemesnek, továbbadni szükségesnek tartja. Az, hogy a külföldre szakadtak második vagy a harmadik nemzedékének nagy része már nem beszél magyarul, senkit se készíthet az anyanyelvéről való lemondásra, hiszen a mostani civilizációs körülmények között az eddigieknél sokkal könnyebben megtarthatjuk, ápolhatjuk, tökéletesíthetjük azt.

A családi nyelvhasználat, a rádió, a tévé stb. mellett leginkább az anyanyelvi közösség segíthet ebben. Az ilyen közösségek magától is alakulnak, de szervezni is kell ezeket. Az idő parancsa ez.

Magyarságunk védelmére, a magyar betegségek gyógyítására szervezkednünk kell. A meglévő szervezkedések minőségén kell változtatnunk, azokat kiteljesítenünk kell, a mindannyiunktól elfogadott közös cél szemmel tartásával. A lehetetlenségig lecsupaszítva, múltunktól, politikától, önazonosságunktól és magyarságérzésüinktől is megfosztva: van olyan célunk, amely közösségkialakításra ösztönöz. Nehezen hihető, hogy a külföldön élő magyarok közül többen is, az általunk leírt módon elnemzetlenedtek volna. Helyzetük eltűlése csakis arra jó, hogy valamiféle magot találjunk - ha parányi is -, ami összeköt. A magyar szervezkedés megújításának szükségszerűségét ezzel együtt, a régóta esedékes magyar összefogás követeli. Az egyesült Európa összetartó, hagyományait felmutató és éltető magyarságot kíván. Ehhez pedig a szélrózsa minden irányába szétszórt magyarság korszerű szervezkedése szükséges.

Miért mást?

A kitartó belső építés hiánya teszi korszerűtlené szervezeteinket. A megfogalmazott célok nem tagadják az alulról való építkezést, de a különféle csoportok vezetésére alkalmasnak talált, többnyire kijelölt vezetőknek sietősebb a szervezeten belüli, majd a szervezet nevében és a különféle társadalmi tisztségeikért folytatott külső hatalmi harc, mint a szervezet valószínű tömegalapjának megteremtése.

A külföldi magyarság szervezeteit nagyjából három csoportra oszthatjuk.

1. A politikai hatalmi harc érdekében létesített pártok.
2. A rendezvényszolgáltatás központú szervezetek.
3. Az öntevékeny művelődési csoportok.

Mindhárom csoportban közös a magyarok összefogásának igénye, és fellelhető bennük a különféle eredményességgel végzett népművelés is, de tevékenységük nélkülözi az ott élő magyarok számához viszonyított tömegalapot.

Az erdélyi magyarok legnagyobb szervezete is ilyen tömegalap nélküli szervezet. Arra a gyakorlatban bevált tényre támaszkodik, hogy a választások alkalmával minden erdélyi magyar amúgy is magyar képviselőt választ, hiszen mástól nem várhatja sorsának rendezését. A párt anyagi helyzetét nem a tagsági díj határozza meg, hanem az állami támogatáson kívül a külföldi adományok. Ilyetén a tagság élete, szervezése, nevelése elhanyagolható. A párt belső életének azt a belső hatalmi harcot nevezhetnők, amely évtizede folyik lankadatlanul. A vezetők hallgatólagosan minden romániai magyart tagjuknak tartanak. A két világháború között működő Erdély Párt ezt nyíltan hirdette, de ugyanúgy megfélemlített róluk, mint mostani utódja. Azt, aki a sajtóban is szövegezte ezt a nyilvánvaló tény, és az „alagsori magyarság” érdekében kiállt, a tagságidegen vezetők úgy hallgattatták el, hogy maguk közé választották a „lázadót”. A szervezet szabályzatának vitájában a helyi és a megyei szervezethez írott javaslatok között, olyan is volt, amely lépcsőház- és tömbházcsoportok, utca-szervezetek létesítését ajánlotta a városokban, a falvakon pedig utca- és falurész csoportok alakításának szükségszerűségét látta jónak a magyarság szervezethez való megalapozására. Az ilyen hagyományos, a magyarok életének minőségi változtatását célzó szervezési formák szóba sem kerülhettek, a személyi csatározásokra berendezkedő, önző mohósággal a vezetésre maguknak jogot tartó hangadók vitáiban. A régi kolozsvári tízes szervezetek mintájára, a népművelést, a magyaros összetartást, az „alagsorban” élők - tagsági díjuk egy részének visszatartásával - egymás segítségét előíró szervezeti szabály akkor nem érdemelhetett figyelmet. Pedig az erdélyi műveltebb vezetők előtt nem volt titok a kisközösségekre alapuló társadalomnevelés módszere, a különféle Erdélyben is próbált gazda - és egyéb népi szervezetekben kialakult kisközösségekbe, alapszervezetekbe, sejtekbe való szerveződés gyakorlata.

Képzeljünk el egy olyan szervezetet, amelynek legfőbb célja nem a más csoportosulásokkal folytatott küzdelem, hanem a tagság maga. Évszázada, újra és újra megfogalmazott igény például a magyar társadalmat tudatos nemzetté alakító közszellem kialakítása, az eddigieknél gondolkodóbb, felelősségteljesebb, a jövőt tisztábban látó, magyarabb ember kialakítása és folyamatos nevelése. Minden valamirevaló kezdetkor törvényszerűen felvetődik ennek halaszthatatlan szükségessége, a különféle szervezetek szabályzatában megtaláljuk ennek legalább nagy általánosságban megfogalmazott tételeit. Szervezeteink hallgatólagosan erre építik tevékenységüket, de a gyakorlatban megelégszenek a sokféle külsőségekkel, a látszat-tevékenységgel és a látszatedemokratizmussal. A szervezetekben rövid idő alatt különféle szintek alakulnak ki, és az „emeletek” között többnyire csak a választások idején működik némely döcögő lift. Miközben a felső „emeleten” tartózkodó vezetőség lázas igyekezettel, látványos külsőségek vadászatával igyekszik hatalmát minél tovább meghosszabbítani, az „alagsorban” magára hagyott, némaságra, cselekvésnélküliségre kárhoztatott tagság elkedvetlenedik, lemorzsolódik. Példát erre az ország vezetésére igénytartó különféle pártok háza táján bárhol találunk. A társadalom önszerveződése segít ezen a bajon. De a tudatos nemzetnevelés, és különösen a kisebbségi léttel küzdő magyarság magam megtartása ennél többet, valóságos tevékenységet követel elsősorban az alapszinten. Mindenekelőtt az „alagsorban”. Ahhoz, hogy megmaradhassunk olyan emberi kapcsolatokat teremtő, és állandósító szervezkedésre van szükségünk, amely nem politikai, hanem nemzetművelő, és ezen belül nyelvművelő szándékú. Olyan szervezeti életforma kialakításán kell munkálkodnunk, amely mindnyájunk közös célját kívánja az eddigieknél tudatosabban és eredményesebben úgy elérni, hogy nem ad okot semmiféle széthúzásra, hanem mindenirányúan összetartozásunkat erősíti.

A nyugati magyarság különféle szervezeteinek gyakorlatából azt látjuk, hogy többnyire nem az öntevékenységet részesítik előnyben, hanem megelégednek a rendezvényszervezői szolgáltatásokkal. A magyarok szervezettségének jó példajaként szokták emlegetni Svédországot. A magyar szervezetek itt szövetségbe tömörültek, és többnyire a központ meghívott előadóit, ilyen-olyan együtteseit fogadják. Két-három városban száznál több, máshol néha csak tizenvalahány a nézők száma. Ezt évente egy-két bál rendezésével töldják meg a helyiek. A stockholmi Magyar Ház klubrendezvényein kívül a kisvárosokban elvétve akad itt-ott egy-egy főzőtanfolyam, női testnevelő kör. Összességében inkább nézőkre, mint cselekvőkre, inkább hallgatóságra, tétlen résztvevőkre számítanak a szervezők. Svédországban a körülbelüli felmérés alapján számított harmincötezer magyar közül csak minden hatodik tagja valamelyik magyar szervezetnek, a cselekvő magyarok száma alig több mint a különféle vezetőségbe jutott tagok száma. A tagság többsége, a tagdíj befizetésére korlátozza kapcsolatát a magyar szervezettel. A szervezeten kívül persze vannak kisebb-nagyobb baráti körök, rendszeresen focizó húsz-harminc tagot is számláló körök, irodalompártoló, lappártoló- és más klubszerű tevékenységre alakult csoportosulások. Az anyanyelvápoló körök, és a kölcsönös kapcsolattartást állandósító városnegyedi csoportok kialakítására tett próbálkozások a szervezetek vezetőinek érdektelensége miatt sikertelenek. Olyan is előfordul, hogy néhány tagból álló érdekcsoport, az örökös vezetés jogát a tagok módszeres elidegenítésével, szűk körű baráti körének támogatásával biztosítja érdektelen választásokon, hogy aztán az állami támogatás csekély összegét nem éppen a közösségi célokra fordítsa. A vezetők tettvágyát többnyire nem a közösség szolgálata, hanem a hatalomvágy fűti, és ehhez a szülőföldjükön látott és tapasztalt hatalomtartó, diktatórikus módszereket is megszégyenítő uralkodói magatartást követnek.

Az öntevékeny művelődési csoportok lehetnének a szervezési megújulás alapjai. Az olyan kisközösségek, amelyek valamiféle cselekvésre alakulnak. Ha magyar sajátosságaink közé sorolhatjuk a kitartó szorgalmat, a másokat is lelkesítő közös munkát - ez a tulajdonság többnyire egyenes arányban csökken a külföldre kerülés idejének növekedésével -, feltételezhetjük,

hogy a jövőben nem a tagsági díj lesz a magyar szervezetekhez való tartozás alapja, hanem a magunk hasznára alakított kisközösségi együttlétek. Meghatározható lesz például bizonyos óraszám, amelynek idejét valamely magyar közösség szolgálatában töltünk el. Tessék elképzelni azt a mondjuk tíz valahány magyar emberből álló csoportot, amely egyik tagjának születésnapját rendezi. Segíthet ez a csoport egyik idősebb beteg tagjának aprólékosan megosztott látogatásában, gyerekeik játszódelutánjainak kialakításában, felügyeletében és másféle társas együttlétek szervezésében is. A különféle együttlétek és emberbaráti kapcsolatok kialakításának követendő jó példáit cserkészeink tevékenységéből is átvehetjük. A lényeg az együttlét. Az, hogy a kisközösségekben anyanyelvüket gyakorolhassuk, gondolatot cseréljünk, hagyományainkat éltsük.

Nincs új a Nap alatt. A kisközösségek kialakításának szép egyházi példáját tapasztalhattam az egyik Atlanta-környéki kisvárosban. Az istentiszteletre összegyűlt hívek, a kávézóhelyen elhelyezett néhány számítógépes nyilvántartást végző fiatalnál jelentkeztek. Bejegyzett adataik ismeretében hasonló foglalkozással, gyermekszámmal, szabadidőben kedvelt foglalatossággal stb. rendelkező három másik családfővel és feleséggel való találkozásra felszólító levelet kaptak valamely mindannyiukhoz közeli vendéglátóhelyen. Ha rokonszenvesnek találták egymást, megállapodtak valamely rendszeres együttlétben, ahol már a gyerekek is megjelentek, és folytathatták az ismeretséget kölcsönös vendéglátással. Azoknak, akiknek valamilyen okból nem tetszett a társaság, következő alkalommal újrapróbálkozhatott a számítógépes nyilvántartás és az egyházi kapcsolatteremtő szolgálat önkénteseinek segítségével.

Az ilyen kisközösségek a magyar családi életben is a rokoni és baráti kapcsolattartás révén alakulnak. Ezeket bővítve, a magánosokat is bekapcsolva, a szomszédolást kialakítva léphetne nagyot tömegalapjainak megteremtésében minden külhoni magyar szervezet.

A tízes és a többiek

Időszerű nemzetmegmentő feladatainkat nem hagyhatjuk csupán a magától alakult, rendszertelenül működő kiscsoportokra, rokoni, baráti társaságokra. A külhoni magyarságnak az anyaországiaknál inkább tudnia kell egymásról, segítenie kell egymásnak, szervezkednie kell. Időszerű nemzetmentő feladatainkhoz nem elegendők a magától alakult rokoni és baráti társaságok, a magyar szervezetek havonként vagy még ritkább előforduló egy-két órás cselekvényszegény együttlétei, az istentiszteleti áhítatok, az évenként vagy még ritkábban megrendezett választásokon a kézfelemelések, az előadóknak kijáró tapshoz való hozzájárulások. Több kell a fiatalok és a gyermekek nyári táboroztatásánál, az évenként egy-két magyar bálnál, a nemzeti ünnepekről való megemlékezésnél is.

Szervezkedésünk kipróbált hagyományos gyakorlatát kellene mai nagy feladatainkhoz igazítanunk. Újból fel kellene támasztanunk az ősi magyar katonai szervezetre visszavezethető tízes szervezetet. (Lásd: Dr. Müller Rezső: *A székely tizedesek. Debreceni szemle, 1939. 1. szám*; Dr. Zolnai Lajos: *Debreceni utca kapitányok, tizedesek és tizházigazdák, Debreceni Szemle, 1939. 3. szám*; Vámszer Géza: *Szakadát. Egy Szeben megyei magyar szórvány, Erdélyi Enciklopédia, Kolozsvár, 1942*; Csizmadia Andor: *Tizedesek és fertálymesterek, Dunántúli szemle, 1942. 1-2. szám*; Csizmadia Andor: *A kolozsvári tizedesek, Nép- és családvédelem II, 1942. 8. szám*; Csizmadia Andor: *Fertálymesterek és tizedesek szerepe a magyar városok gazdasági és szociális életében, Szociális Szemle, III. 1942. 4-6. szám*; Puskás Lajos: *Tizedesség és a kolozsvári tizedesek, Kolozsvár, 1942*; Csörtán Márton: *A kolozsvári tízes szervezet, Hitel, Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, 1943. 4. szám.*)

A régi magyar gyalogságnál minden tized alja nép élén egy-egy tizedes állott. Első királyunk tízfalunként rendelte el a templomépítést. Később a különféle települések szervezkedésében, a városok életében jelentős szerepet kapott a tízes szervezet, amely régi katonai szigorából engedve a polgári teendők szervezésére alkalmasnak szelődött. Az ősi szervezetben tíz család vagy ennél több is, tizedet alkotva teljesíti katonai kötelezettségét, de együtt végeznek közös munkában útjavítást, kutak tisztítását és más közmunkát. Az élén álló tizedes legfőbb kötelessége volt számon tartani a vezetése alatt álló közösséget. Ha valamelyik családjában baj történt, segített. A tizedes rendszerint a legtekintélyesebb családfő volt, évenként választották azt, akire az egész közösség hallgatott. A német városjogi hatásnak tulajdoníthatóan később előtérbe került a fertálymesteri megbízatás, de talán éppen demokratikus voltuknál fogva megmaradtak a tizedes szervezetek is. A tizedesek megbízható és tiszteletbeli összekötők voltak a polgárság és a hatóság között. Tíz tízes szervezet élén a főtizedes állott, később hadnagyok, utca kapitányok sorakoztak a ranglétrán, és részt vettek a városi tanácsban. A fertálymesterek (városnegyedi vezetők) főként rendészeti teendőket láttak el, összeírásokat végeztek, közvetítették és felügyelték a tanács rendelkezéseit. Jakab Elek, Kolozsvár történetírója szerint: „A városnak negyedekre felosztása tizedesi és kapitányi intézményekre, szép és egészséges alkotása volt a régi századoknak, lelkesítő emlékei egy küzdelmek és dicsőség között eltelt múltnak, mire büszkén gondolhat a mai nemzedék, s azt fejleszteni, a korhoz idomítva fenntartani az ősök emléke iránti tisztelet és a magyar nemzeti érdek követeli.” A székelységben, Kolozsváron, de Debrecenben, Kőszegen, Szombathelyen, Győrött, Egerben, Szatmárnémetiben, Nagyváradon, Szegeden, Kecskeméten és másutt működő tízes szervezetek az ezernyolcszázad évek végéig fennmaradtak. Kolozsváron a második világháború éveiben néhány esztendőre felújíthatták nemzetvédelmi céllal. Napjainkban, Egerben próbálkoznak a fertálymesteri tisztség visszaállításával, igaz egyelőre inkább külsőségekre szorítkozva, hagyományőrző kirakat jelleggel inkább, mint a lakosság mélyrétegibe hatolva, népművelői és szervezői szándékkal.

A kolozsvári tapasztalatokról Csörtán Márton megállapíthatta, hogy társadalmunkat csak „a magyar lélek törvényei szerint lehet tartósan felépíteni”, a kolozsvári tizedesség nem kezdte munkáját előre elkészített „alapszabályokkal” vagy „tiszttakar választásával”, hanem önzetlen munkára nevelő intézményként, amely a régi katonai és a későbbi közigazgatási jelleggel szemben nemzetnevelő feladatokat vállalt. És mint ilyen a legsikerültebb magyar pedagógiai mozgalomból a cserkészlet eszméiből is sokat átvett olyannyira, hogy munkáját tragikus haláláig, maga Teleki Pál is, jó akaratú figyelemmel kísérte. A becsület, a tisztesség, a nyíltság az adott szó szentsége és más magyar sajátosságnak akart jók mellé ma is hozzáírhatjuk a közszolgálat hitét.

„Ahol hosszú kisebbségi élet volt a tanítómester, ott beszélni lehet már közösségi gondolatról, szolgálatot vállaló jó szándékról, magánember és hatóság közötti együttműködési törekvésekről ... felelősségvállalásról. Rengeteg cselekvési vágy él az emberekben. Az egymásért való aggodás és tetterekészség mind olyan kincsek, amelyeket a társadalmi közösség javára kihasználatlanul hagyni vétség a nemzetközösség ellen.” Puskás Lajos hat évtizeddel ezelőtti tanácsa ma is alkalmazásra vár. Olyan vezetőkre, akik megválasztásukkal nem szédülnek a mindentudók, a mindent maguk végzők, a mindent maguk diktálók sajnálni való átlagember szintjére, hanem a nehezebbet választva a cselekvés tanítómesterét hagyják a legszelebbebb alapokon érvényesülni.

A kolozsvári tizedes szervezeteknek a társadalom legkülönbözőbb fokán állókat sikerült közös nevezőre hoznia, a közösségi feladatok végzésében mindenki a maga által legjobban ismert területen és környezetében tevékenykedhetett. Nemcsak közös szórakozási és összejöveteli lehetőséget teremtettek, hanem a polgármester rendelkezéseit okosan értelmezve

közvetítették, népjóléti munkát végeztek, rájuk bízta például a háborús szűk időkben bevezetett hatósági jegyek kiosztását is. Önkéntesen felvilágosítottak, tanácsoltak, kezdeményeztek. Arra törekedtek, hogy a magyar magyarral közösséget valóban alkosson. Havonta egyszer panasznapra mentek a polgármester elé. Hatalom nem volt a kezükben, tekintélyüket csakis érzelmi alapon érhették el. Önzetlenül, igazságosan, szolgálatkészen kellett élniük, magánéletük legbensőbb rejtekeit felmutatva szereztek maguknak megbecsülést. Olyan szűréseken estek át, ahol nem számított sem az iskolázottság, sem a társadalmi állás vagy vagyonosság, hanem csakis a jó szándék, a magyar közösségért való áldozatkészség. Az volt a tizedes, aki ebből a döntő szempontból megütötte a mértéket, emberien viselkedett és tényleges munkát végzett. Puskás Lajos felmérése alapján kimutatta, hogy az általánosságban elfogadott társadalmi tényezők tíz százaléka mellett az életközösségek létrehozásának tizedesi munkáját egyszerű emberek végezték, az a magyar tömeg, akit mostanában cselekvésképtelenségre kárhoztat a meggondolatlan és elmaradott vezetők kicsinyes felfogásából eredő gyakorlat. 1942-ben ötszáz derék tizedest tartottak nyilván Kolozsváron. Szervezettségük gyümölcseként működött az a háború utáni városi tanács is, amely a szovjet parancsokság által kiparancsolt román hatóság újra bejövetele előtt rendet teremtett és tartott a városban.

Céljainkhoz igazítva

Gondoljunk csupán legnagyobb közös feladatunkra, anyanyelvünk továbbéltetésének szent kötelességére. Arra, hogy megfellebbezhetetlen törvénynek ismerjük el, és belenyugszunk a határon túl élő magyarok második-harmadik nemzedékének nyelvvesztésére. Valóban ne lenne ellenszere?! Most, amikor a magyar rádióadásokat a világháló segítségével hallgathatjuk, és Európa után nemsokára Amerikában is nézhetünk magyar tévéadást, villámpostánkon bármilyen magyarul megfogalmazott hír, hagyományörző anyag, nevelési tanács, irodalom, kép és hang pillanatok alatt birtokunkba jut. Az új évezreddel új szakasz kezdődik a nemzetnevelésben is. Magyarságunk megőrzése egyre inkább nem fogcsikorgató nehézségek között zajlik, a civilizációs szintünk emelkedésével saját elhatározásunk és kitartó munkálkodásunk függvénye. Mindez nem sokat ér családépítés nélkül. Nemcsak a valóságos magyar családokat szükséges erősíteni, hanem a családias kisközösségeket is, amelyekben nyelvünkkel együtt élettapasztalatainkat, magyarságtudatunkat is stafétabotként átadhatjuk az utánunk következőknek.

A munkát megszámlálásunkkal kezdhethetnénk. Az anyaország idején népszámlálása magától értődően kínálja ezt a feladatot. Halottunk ilyen fogadkozásokról, kezdeményezésekről. Eredménytelenségük mutatja, hogy külföldön ehhez lakóhelyenként, utcákként, városokként, országrészenként és országosan is összefogás szükséges. Nem elég elővenni a magyar szervezetek összeírásait, nem elég kijegyzetelni a telefonkönyveket. Széles körű kutatásba kellene kezdenünk. És ez az „alagsorokat” is megmozdító munka lehetne a tízes szervezetek kialakításához vezető első lépés. Ez az összeírás abban is hasonlíthatna az otthoni népszámláláshoz, hogy személyes kapcsolatfelvételt jelentene. Ha esztendeig tartana, akkor is megérné.

A svédországi Lundban tanulságos próbálkozás történt szomszédi magyar csoportok kialakítására a helyi magyar lap segítségével. A legfőbb tanulság az volt, hogy a magyarok összeírásához a magyar szervezet vezetőségén kívül az egész tagság munkavállalása elengedhetetlen. A vezetőség serkenthetné a tagokat az összeírás, később pedig az önkéntes és tiszteletbeli tizedesi megbízatás elvállalására. A kialakított csoportok második évi működése kezdetén aztán a tízes szervezet (tíznél több vagy kevesebb) tagjai megerősíthetik tisztségében a tizedest, vagy újat választanak a közösség szolgálatára.

Azt, hogy miben is álljon a szórványmagyarság mai tizedesének szolgálata, milyen módon alakítsák ki sokféle emberi kapcsolataik ezt a tagok akarata, igénye, életvitelük körülményei határozzák meg. Az ötletek, akár az újságírás remekeinek eredői, „az utcán hevernek”. Vegyük elő a régi polgári élet szórakoztató szokásait, a nagycsaládok együttléteinek tanulságait, a meglévő, a magától alakult csoportosulások gyakorlatát. Figyeljünk egymásra, tanuljunk meg újra méltón ünnepelni barátainkat, ismerőseinket, ne csak foglalkozzunk gyermekeinkkel, unokáinkkal, hanem játszunk, gondolkozzunk együtt velük, szakítsunk időt a vidámságra, teremtsünk naponta magunknak és másoknak is örömet. Tanuljunk vitázni, ne csak beszélgessünk, hanem cseréljünk gondolatokat, ismerkedjünk és ismertessük a magyar élet múltjának és jelenének lelket melengető történeteit. Szoktassuk magunkat az irodalom és a művészetek ismeretére, osszuk meg olvasásélményeinket, legyen közösségi feladatunk a magyarosan nyílt, tiszta és tömör beszéd.

Nem lehet! - szól az elhamarkodott kishitű ellenkezés. Igaz, sokszor és sokféleképpen próbáltunk már. Úgy tűnik minden ellenünk esküdött. A nemtörődomségtől a tudatlan elnemzetlenedésig, a magunk felejtésétől az anyagiak utáni fékezhetetlen vágy hajszolásáig, az emberiséget általában sújtó atomizálódástól az „egyszer élünk” filozófiáig. Mindezekkel és egyebekkel, amelyek emberségünk kurtítják, egyetlen érvünk van. A jövőt kereső múlt században, a kisebbségi kérdésben folytatott erdélyi vita egyik tömör tanulságát megfogalmazó Reményik Sándorral együtt vallom, hogy „Lehet, mert kell!” És mert kell, akaratból is nagy kell hozzá: a mindennek fölötti józansággal csiholt közös magyar akarat.

Magyarító egyház

Isten háta mögötti kicsi faluban hálálkodva mondják ki a tiszteletes úr nevét. „Arany szájú, hallgatni jó, érdemes ember...” - mondta egy idős asszony. „Szép szaváért tartjuk!” - egészítette ki szépbajuszos élettársa. Versengve dicsekednek az emberek, hogy melyik egyházközségnek van szebben beszélő papja. Kiválasztásában is elsőrendű szempont szónoki tehetsége, rátermettsége. Világos, pontos és magyaros megfogalmazásai vonzzák az istentiszteleti alkalmakra a híveket. És az a jó tulajdonsága, hogy maga is holtig tanul, tanít, okít, gondolkozásra készítet. Képes a megújulásra, az időszerű társadalmi szolgálatra is. Például arra is, amit mostanában egyre hangsúlyozottabban anyanyelvápolásnak nevezünk.

A magyar egyházak megmaradásunk nyilvánvaló bástyái. Megmaradásunk csataterén pedig elsősorban nyelvünkért küzdünk. Néhány esztendeje rádióban, tévében és a napilapokban, de még a hivatalokban és különféle politikai szervezetekben is tapasztalhatjuk, hogy folyamatosan nő a nyelvtisztítás igénye. A felgyorsult civilizáció, a felgyorsult tudományok idegen szavak záporát zúdítják reánk, „deákos” nyelvünkben egyre több az angol kifejezés, amelyeket magyarosítva, ragokkal, toldalékokkal ellátva gyarapítjuk azt a sajátos zagyvanyelvet, amit csak kevesen értenek. Az idegen nyelvet majmoló nyelvünket nem érti az idegen, és nem érti a magyarok többsége sem.

Nyilvánvalóan egyre nő a kevertnyelvűség az idegenbe szakadt magyarok körében is. Ennek orvossága a nyelvtisztítás, a tudatos nyelvvisszaújítás. Közelebbi példát erre a század közepén Pintér Jenő nyelvjavító szótárai mutattak, a rendszerváltás után Erdélyben, a Sztranyiczki-Tarféle romániai magyar nyelvjavító szótár, Magyarországon pedig Molnos Angéla magyarító könyvei, és egész munkássága. Észre kell vennünk, és csatlakoznunk kell ehhez a magyarságunkat életető csendes forradalomhoz. Svédországban az Ághegy, az Új Kéve, a Híradó a Magyar Liget című lapok, az Erdély Kövei könyvsorozat szöveggondozása, a világhálón jelenlévő HUNSOR honlap magyarító szószeredete, és a Svédországi Magyar Egyesületek Szövetsége által létrehozott *Anyanyelvünk közösség* törekvései mutatnak jó irányba.

A szép magyar beszéd dicséretes példáját kapjuk továbbá az északi magyar protestáns egyház minden megnyilvánulásában. Molnár Veress Pál igehirdetései, az évenként lebonyolított országos szavalóversenyek a tudatos tiszta magyar nyelvhasználat követendő példák. Az európai magyar nyugati szórvány lélekigondozó szolgálata, amelynek világi elnöke Dr. Békássy N. Albert úgyszintén nagy gondot fordít honlapja magyar nyelvének tisztaságára. De a visszamagyarítás során látnunk kell, hogy egyházaink nyelve még mindig tele van régről maradt latin kifejezésekkel. A közérthetőség érdekében érdemes volna egyiket-másikat annak magyar megfelelőjével helyettesíteni. Ehhez segítségünkre lehet Bölcskei Gusztáv és Lenkey István 1991-ben, a debreceni Ethnica alapítványnál megjelent száz oldalas *Idegen eredetű vallási szavak és fogalmak szótára* is. Készül a NYEMRLSZ vázlatos története. A szerzők, az egyházi kifejezéseket magyarító kisszótár megjelenését elősegítve, dolgozatukat *Magyarító szószereddettel* látják el. Indoklásukból idézzük: „A szerzők egyben kísérletet tesznek arra is, hogy az ezredfordulón örvendetesen beindult magyar nyelvvisszaújítást igenelve, az évszázadok óta a többnyire latinnak maradt egyházi nyelvhasználatot, a közérthetőség érdekében magyarosítsák. Ebben nemcsak a régi „Ecclesia semper reformari debet” (Az egyház mindig megújulni tartozik) időszerű bölcsességének felismerése kell, hogy ösztönözzön bennünket. Az egyházi nyelvhasználatban elterjedt latin-magyar nyelvet a tiszta-magyarral helyettesítve, parlagon heverő magyar szavainkat a közhasználatban gyakorolva éltethetjük tovább

nyelvünket, ezzel is elősegítve azonosságtudatuk elmélyülését és hagyományainkban való megmaradásunkat. Nyelvtisztító szolgálatunk egyházi kiterjesztése magától érthető feladat. A magyar református lelki gondozó szolgálat egész története, az európai szórványban végzett kitartó és eredményes munkája pedig különösen azt bizonyítja, hogy lelkipásztoraink mindig is nyelvünkben éltették hitünket. És éltették ilyenformán nemzetünket is. Lelkipásztoraink a szép magyar beszéd bajnokai, a gyülekezetek megtartó erejét csakis úgy terjeszthetik még inkább ki híveink körében és a különféle más felekezetű vagy felekezeten kívüli, szórványban élő magyarokra, ha mindig tiszta- és helyes magyarsággal szólnak. (Az egyházakban meghonosodott latin nyelvhasználat ma már és a jövőben egyre inkább elkülönítő, némileg kizáró jellegű, a beavatottak nyelve, amely akadályozhatja az egyházközségek szükséges nyitottságát. Ha nemcsak a hívek értik, hanem anyanyelvünkben megmutatkozó mélységben, az egyházközségeken kívüliek is tudják a confessio, az eklézsia, a diakonia, a diakoniai, a diakonikus, a diakonissza, a fakultás, a konvent, a misszió, a missziói, a misszionárius, az ökumenia, az ökumenikus, az ökumeniai, a presbiter, a peregrinus, a pásztoráció, a traktatus, a Testamentum stb. jelentését, a jobb megértés szárnyain nyilvánvalóan közelebb kerülhetnek a prédikációk - a szentbeszéddek, az igehirdetések - mondandójához is.)

Dolgozatunkban - az egyházi kifejezéseket magyarító kisszótár sürgős elkészítésének gondolatával - nyelvjavító szótáraink segítségével magyarosítottunk, a latin és a görög nyelvből vett kifejezések magyar megfelelőjét (kiváltképpen az intézménynevekben) zárójelben feltüntettük, hogy a rokon értelmű magyar kifejezésekből az eredeti szó értelméhez mást, a dolgozatunk végére illesztett *Magyarító szószeretűnket* is használva, az általunk ajánlottnál is megfelelőbbet választhasson az olvasó.”

A szerzők a szószeret bővítéséhez minden érdeklődő segítségét várják.

Kétségtelen, hogy mindenféle alkotó jellegű hozzájárulás többféle haszonnal járna, és felhívna a hívek figyelmét anyanyelvünk javításának fontosságára. Az ilyen közös munka méltó a magyarság ezredéves ünnepéhez.

Töprengések

2000

Ne hagyjunk fel a csüggedéssel? Ne hagyjunk fel a csüggedéssel! Mindent írhatunk kérdőjellel is. Hihetünk és kételkedhetünk. Kétezer év óta a keresztyén, ennek megreformálása után, többen a keresztyén hitben magyarázzuk a világot. De a mi világunk mellett az emberiség kétharmada más hitben él. Nem rosszabbak nálunknál. Kétezer éve próbáljuk betartani a tízparancsolatot. És folyamatosan ölünk. És lopunk. És mert kívánjuk, elcsaljuk más feleségét. És ezt cselekszik a nők is, ha megkívánják mások férjét. És a világ még így is halad. Mert építjük. Bábel tornyán tanulva igyekszünk szót érteni egymással. Sokféle furcsa meggyőződésünk ellenére is. Mert az eltelt kétezer év arra volt jó, hogy megértjük: a magunk fejével kell gondolkoznunk. Egyedenként kiválunk a rengeteg felfoghatatlan dogmával etetett tömegeből, és nyiladozó értelmünkkel kikanyarítjuk a magunk karéj értelmét az érthető világból. Az a miénk, amit megértünk. Tudósaink bizonyítják, hogy agyunk képességeinek tíz százalékát, ha használjuk. Az elkövetkező esztendővel lezárjuk az emberiség gyermekkorát. Gyermekbetegségeinkből felépülve, értelmes gépeinkkel megtoldva értelmünk, kérdőjeleinket tudásunkkal fogjuk felkiáltójeleinkké alakítani. Élni érdemes! Örömteremtés legyen a gondunk. Szeretetünk szülöttje legyen végteleníthető boldogságunk.

Szent Korona

Az ország, a jog, a misztikus hatalom alá tartozás jelképe. De csak azoké, akik hisznek a szentekben, a szentségben. Akik szerint a ködösített múltat levetkezve kellene a jövőbe látnunk és lépnünk: akadály. A korona tündöklése ezer év fényeit sziporkázza. A magyar államiságét. De csillogása elfedi a régi magyar múltat, az ősit. A korona nem régmúltunkból jön, hanem az új hazában, az új környezethez való simulásunkért kapott ajándék, jutalom. Elsősorban azokat illeti, akik ezt kiérdemelték. Akik maguk is szentek voltak vagy szentjeinket imádták. Akiket aztán rendreutasított az egyszerűségével népet hódító reformáció. Ettől még a Szent Korona lehet Magyarország jelképe.

De ha valóban magyarok vagyunk, ha nem vett ki agyunkból és génjeinkből az ezer éves nagy hódoltságban az ősök iránt tisztelet és a magunk megbecsülése, akkor szimbólumnak inkább ajánlhatnók a vérszerződést. Amit nem kaptunk, hanem adtunk. Tudatos keveredést vállaltunk ezzel, fajtáink egyenlőségét, a rokoni szálak elszakíthatatlanságát, az egymással szembe sohasem szegülést „a mindig magunkért, soha mások ellen” költői megfogalmazás szerint. Azt, amit első szent királyunk megszezett. Amit évezredig tartó keveredésben a fél szájjal mondott magyarságunkig silányítottunk: ősi törvényeink tiszteletét. A magyar becsületet törvényét mindenekelőtt. Mert a nyugathoz való csapódásunk ámulatában ezer éve becsületünk is morzsolódik kétszínűséggé, mögöttes beszéddé. Gerincességéből hajbókolás, anyanyelvünk szentségéből feladásig menő ápolatlanság, szókimondásunkból szófacsarás, nyíltságunkból sunyiság, halálíg kitartásunkból gyáva önfeladás, tömeges elmagyartalanodás lett. Ezer éve vérzünk. Adtuk vérünk mindenféle háborúban, osztálykülönbözőségben vívott csatákban. Elvéreztek és véreznek magyarjaink a szegények és a gazdagok közötti egyenlőtlen küzdelemben. Ezer év egy életre való nép történetében nem nagy idő. De elég arra, hogy feledje mire vérszerződött hajdanán. A magyarság igazi létrejötté nem a Szent Korona áldása,

hanem a vérszerződés. A Szent Korona csodával határos megmaradásunk jelképe. A vezetőkké elsősorban. A magyar nép figyelmeztető örök szimbóluma a vérszerződés. Az önmagukat az ősi hagyományokból táplálók, a sajátosságaikat továbbra is vigyázva éltetők szentsége ez.

Nagytakarítás előtt

Figyeljük meg, amikor azt harsogjuk, hogy „úgy gondolom” még akkor sem mondunk újat, eredetit, hanem csupán ismétélünk. A legtöbbször nem magunkat ismétéljük, hanem mindazt, amit életünkben összeszedtünk. Állítom, hogy a nagy többség nem gondolkodik, hanem a számítógéphez hasonlóan tárolja a tyúkésszel, szemenként összeszedet szavakat, és előszere-tettel azt szajkózza mindazt, amit ismételten hall és akaratlanul, gondolkodás nélkül meg-jegyez. „Úgy gondolom, hogy nem igazán egyértelműen éljük meg pragmatikusan a gondunk” - bölcsködik a divatos politikus. „A komplex viszonyok adekvát reflexiók formákat indukál-nak a komplexitás redukciójának mechanizmusa által.” - írja a magas kultúra mellényében feszítő filozófus. „A Pista bá’ megint szórakozik velem, bazdmeg!” - szemetel a kellemesnek minősített, csevegő kisember. Pascal szerint: „Az emberi sorból lép ki az, aki a középből lép ki. Az emberi lélek nagysága abban áll, hogy tudjunk megmaradni a középszerben; egyáltalán nem az a nagyság, ha kilépünk belőle...” Mi ez, ha nem figyelmeztető intés arra, hogy csupán közepesen gondolkodjunk, vagyis a kigondolt gondolatot ismétéljük, ha adunk valamit a lelkünkre. Több ezeréves dogmáktól átítatódva gondolkodásunk azonos körben keringőzik. Pedig illene újra értelmeznünk ősrégi fogalmaink jelentéstartalmát, mielőtt használjuk ezeket. Feltevéseinket, hitünket minduntalan próbálnunk kell. Sablonként dobálózunk szótárra való kifejezéssel: szent, ördög, angyal, hit, lélek, mennyország, pokol, üdvözülés, sátán, isten stb. Számítógépek vagyunk csupán, nem rendszereken gondolkodunk, hanem régi sablonos rendszerek művelési utasításai szerint alkotjuk újat nem tartalmazó mondatainkat. Ha lelkünk volna, ha mi lennénk a lélek, nem tehetnénk ilyet. Nem lehet ez üdvözítő, hiszen az emberi fejlődést hátráltató téblábolás meghosszabbításához vezetne, állóvízhez volnánk hasonlatosak, amikor tapasztalataink szerint a mozgás, a tett, a továbbgondolás, a lehetetlenek feszegetése vitt és visz előre mindent. Mennyországos révületeinkben cselekvésképtelenségünkkel küsz-ködünk. Istent a félelem és a restség megszállottai találták ki, akik az állatvilág bamba tengődésébe visszakíváncsoztak lustálkodni. A cselekvő ember erejét folyamatosan megfeszít-ve az újat keresi - és mindegyre felfedezni véli ezt - jó akaratú ismétléseiben. Ez már nem a megváltoztathatatlanak hitt hittanok bizonyosítás nélküli elfogadásából fakad, hanem az emberi agy korlátozottságából. Az új gondolat kikristályosodásához mérhetetlen befogadó képes, számítógéppel megtoldott agyra van szükségünk. Lesz ilyen, és akkor a mai „kisiparos” gondolkodásról áttérhetünk a valóban alkotó gondolkodásra, amikor az „úgy gondolom” nem üresjáratú kifejezés lesz, hanem valóban igaz, új gondolathirdetés. De ehhez már most át kell értékelnünk szavaink értelmét és valóságtartalmát. Az emberiség mögött maradt évezredek során hányszor volt szükséges a szemléletváltás világunkról és a világról általában? Képzelményeinket tudományos felismeréssel igazoltuk vagy elvetettük. Mindenféle jelzések és jelek mutatják, hogy a következő évezredben gondolatközelségbe kerül az a „nagytakarítás”, amely az élet továbbgondolhatóságának céljából kell elvégeznünk. Ugrás lesz ez, amit gyökeres másként gondolkodás nélkül el nem végezhetünk.

Sámánkodva

megrontalak kék szememmel
főkötődbe két gyöngyöt köss
gyémántot íves nyakadra
szikrázó dühösségek ellen
a smaragdok őrizzenek
bujaságtól mutasd facér
fenekedet lábad között
nézz rám bűvölj hogy szabadulj
rontástól haj ezeréves
hitehagyottságunkért
büntetnek szakadatlan
s joggal mindeneket rontó
örökké hatalmas szellemek
törnek ránk sűrű bozótból
a hajdani eszelősök
fejed fölé gyeptéglát emelj

Régi bánat

eszmenyeregre hajtom zúzmarás fejem
igazságaim kengyelébe minek kapaszkodnék
gazdag sírt ha akartam és ez lett belőlem
oldalamon szellemi kardom kettőbe törött
lovam és kutyám sem porlad mellettem

A nevekről

*„kezdem szégyellni a nevem
mert mint a halál kitakar
még elsuttogni sem merem
mennyre ősi és magyar
még fenekükön a kakukk-
tojáshéj de már turulok
magyar uraim és maguk
között lenni már nem tudok”*

Kányádi Sándor

Életünk egyetlen nagy utazás, amelynek során minden találkozás a megismerés élményét nyújtja. Évtizedekig gyakorolt mesterségem miatt riport- és interjúalanyaimat, de ismerőseimet is, nem csupán a keresztnévükön, hanem családnévükkel teljes nevükön véstem emlékezetembe. A „nomen est omen” igazságát is tapasztalhattam.

Érthetetlenséget is hordunk

A családnév sokféle jelentések hordozói. Egyik jelentésével, a másik a mai ember számára érthetetlenségével tűnik ki. A történelem során a nevek a viselőik által valamiért óhajtott, máskor a rájuk erőszakolt változtatások jeleit hordják magukon. *A magyar nyelv története* című egyetemi tankönyvben Benkő Loránd azt írja, hogy a tulajdonneveket nem lehet értelmezni, ebben különböznek közszavainktól, de mindenkinek van az idők folyamán változó hangulati velejárója. Ha könnyűszerrel számos tulajdonnév magyar eredetére következtethetünk, ez azért van, mert ma is élő magyar közszóból sarjadtak. Az idők folyamán rengeteg idegen eredetű földrajzi- és személynevekkel gazdagodtunk, amelyeket készen kaptunk, amelyeket nem értünk, csak alkalmazzuk. Keresztneveink nagyobb része ilyen. Amikor államalapításunkról beszélünk, nem feledkezhetünk meg arról, hogy ez anyanyelvünk visszaszorításával járt. Magyar személynevekről Konsztantinosz császár tudósít a 10. század közepéről. Az általa feljegyzett Árpád-kori nevek között sok a török eredetű. A kereszténység felvételével az egyházi eredetű személynevek visszaszorították az ősi magyar nevek használatát, a keresztségben mindenki latin nevet kapott. A befogadott idegenekkel elszaporodtak a számunkra jelentés nélküli nevek. A magyar névadás egyetlen nevet ismert, amit viselője valamely tulajdonságáról vagy életkörülményeivel összefüggően kapott. Ez a név nem öröklődött. A később kialakult családnévben majd a ragadványnevek terjedésében leljük ennek a szokásnak egyféle folytatását. A 13. századtól kezdve a világi és az egyházi névadás egységbe olvadt. A családnév a „dictus” kapcsolással, a „filius”, a „fia” használatával vagy a származás vagy a birtok helyét jelölő névnek a „de”-vel való közbevetésével kapcsolódtak a keresztnévhez. A 17.-18. században, még mindig a latin írásbeliség alapján, divatban voltak az „alias”-nevek, amikor a család- és a keresztnévhez harmadik névként ragadványnevet ragasztottak. A 19. században mesterségesen magyarosították nevüket az idegen eredetű személyek. Innen a hazafiasnak látszó álromantika jegyében született ss-sel, ff-fel, -vári, -falvi, -földi, -kuti, -fi, -y stb. végződéssel és Szent- előtaggal feltűnően „csinált” nevek.

Erőszakoltságuk ellenére ezek javára írható, hogy ma is érthetőek. Az utóbbi időkben elterjedt „ősmagyar” neveink jelentését is csupán névszótáraink segítségével tisztázhatjuk.

Családnevünk - eredetünk jelzője

Mégis elmondhatjuk, hogy még azok a személyneveink is, amelyek értelmezhetetlenek, hangulatukban őrzik a magyar eredetet. Csakhogy a magyar nevek száma hovatovább csökkenni látszik. Nincs erre statisztikai adat, de nézzünk bele a telefonkönyvbe, figyeljük meg egy-egy tévéműsor záró névsorát: meglepően sok az idegen nevű magyar. A mostanában kedvelt keresztnév többsége nem magyar. Kapcsolatban van ezzel burjánzó zagyvanyelvűségünk? Sejttem, hogy szoros kapcsolatban. Amikor a magyar tudományos embert ismételtlen figyelmeztetnie kell a riporternek a tévében, hogy fordítsa magyarra a szót. Amikor a szakkönyvben hemzsegnék az olyan mondatok, amelyekben a magyar szót már csak töltelékként használja a szerző. Amikor az istentiszteleten a latin szavak kerülnek előtérbe. Amikor a latin szavakkal teletűzdelt beszédűről kiderül, hogy nem tud latinul. Amikor az üzleti életben és a számítógépes világban az angol nyelvet beszélők közül is csak a beavatottak értik mi micsoda. Amikor az angol sem érti kifacsart magyar-angol zagyvanyelvünket. Amikor az ifjúság nyelvében játékos szóalkotás céljából csupa angol eredetű szót használnak. Amikor idegen nyelvekből tükörfordítással kierőszakolt szavakat hangoztatunk. Amikor a keresztlevelekben csupa Erika, Rita, Bernadett, Krisztina, Renáta, Bea, Jony, Roland, Frank, Mikael, Jimmy, Antoni, Bernárd, Cristián, Cristoph, Harald, Manfréd és sok már sokszor kifacsart, se nem idegen, se nem magyar név szerepel.

Úgy tűnik, hogy idegen nevű magyarjaink mindig is könnyűszerrel keverték a divatos idegen szavakat a magyar szavakkal. Aki zavarban van érthetetlen idegen neve miatt, könnyebben enged a kevertnyelvűségnek, tudat alatt, talán kevésbé ragaszkodik ahhoz, hogy tiszta magyarsággal fejezze ki magát. Ez a feltételezés nem biztos, hogy igaz. Azért, mert bizonyíthatatlan. És azért is, mert rossz irányba vezetne.

Idegen névvel magyarok

A nevek eredetét firtatva óhatatlanul felvetődik a *Ki a magyar?* kérdés. És példák hosszú sorával sem cáfolhatnánk, hogy idegen nevű vagy akár idegen beszédű nagy embereink, akik a magyarság legjobbjai közé tartoznak, bár nem magyar származásúak, de magyarok. Számtalan ilyen példát más nemzetek történelméből, irodalmából, jelenéből is idézhetnénk. A számunkra talán legismertebbet említtem Petőfi és Eminescu példájával. Mindketten -vics végződésű családnevet örökölték. Lehetek volna Petrovics és Eminovics néven más nemzet fiai. De olyan hazában születtek, olyan műveltségen cseperedtek, olyan nyelven szóltak, amelyen aztán világhíresen nagyot alkottak. És, hogy csak kapásból vett nevekkal folytassam: Janus Pannonius magyarságáról szólva, ellentétes példaként Oláh Miklós oláhságát erőltethetjük-e? Közismertek, akiknek a nevét álmaimban is őrzi tisztelem: Heltai Gáspár (Caspar von Heltau), Dávid Ferenc (Hertel), Kós Károly (Kosch), Karácsonyi Benő (Klärmann), Balogh Edgár (Kessler), Örkény István (Öszterreicher)... És a magyar ügyekért halt vértanúink, az aradi tizenhármak többsége, tudományos embereink, magyar származású Nobel-díjasaink, neves feltalálóink, orvosaink, közembereink, barátaink, ismerősöseink nem magyar neve. Nem kívánom felsorolhatatlanul hosszú névsorral bizonyítani azt, hogy csupán nevünkkel, akármennyire ősi és magyar is az, nem feltétlenül bizonyíthatjuk magyarságunkat. De azt sem állíthatom, hogy családfánk törzséről örökölt nevünk nem jelent valami olyan értéket,

amelyhez hasonlót a mostanában régmúltunkra is fényt derítő génjeink hordoznak magukban. Végül is nemcsak akarattunk, vállalásunk, és az érzelmeinkből sugalló hovatarozás határozza meg nemzetiségünket, hanem eredetünk is. Amelyet a történelem során összekuszált, erőltetett vagy félelemből önként vállalt, a legtöbb esetben kibogozhatatlan névváltoztatásokkal megnyugtatóan nem bizonyíthatunk? (A kérdés a külhoni magyarságnak kedvezményeket ígérő törvény készítőinek is szeget ütött a fejébe. Végül is azt tartják célszerűnek, ha a magyar, magyarnak vallja magát, de igazolja ezt azzal, hogy beszéli nyelvünket. És a vallása is lehet egyik bizonyítéka. Nevünk is lehet bizonyító, de az idegen nevűek magyarságát sem kérdőjelezhetjük meg.) Azt hiszem, nem erre jók a névvizsgálatok, a beszédes nevek világozzát nélkülözö idegen nevek fölötti téblábolás. Hanem mire?

Akaratlanul is névvizsgálók vagyunk

Ha bemutatkozunk, ha rápillantunk a kapott névjegykártyára, a postaláda feliratára, valamely előadás falragaszára, a filmek szereplőinek névsorára. Amikor a rádió híreit hallgatjuk, az újságokat böngésszük - mindenütt nevekkal találkozunk. És megtanultuk, hogy a nevekből sok minden kiolvasható, sejtethő. A kérdésre válaszolva, ide kívánczok néhány tanulságot most kínálva néhány régi és furcsa találkozásom története.

A Szatmár megyei Csanáloson minden évben összegyűlnek a faluból elszármazottak. Kirbájnak nevezik ott ezt az ünnepet, ami valószínűleg Kirchweih, amely németül búcsút jelent. Újságíróként jártam ott, és a községházán fellapozhattam néhány régi anyakönyvet. Meglepetésemben hangosan mondtam ki, hogy egyetlen magyar nevet sem találtam abban a nyilvántartásban. - Micsoda ?! - kapták fel a fejüket mellettem az előjárók. - Mi, kérem - hangsúlyozták vérig sértetten - magyarok vagyunk! Bizonytalan fejingatásomra elfordultak tőlem, és aztán meg sem hívtak a szászosan gazdag díszebédre. Nem azt sajnáltam, hanem a magam értetlenségét. Álltam a községháza tágas, ünneplőbe öltözött népekkel tele udvarán. A jó szemű ember onnan átlát az országhatáron Magyarországra. Azt, hogy tiszta német nevűk ellenére is magyarnak vallották magukat, úgy értettem, hogy a régóta dúló, erőszakos elrománosítás ellen, a nagyobb számú kisebbség mellett állnak. Tiszteletet érdemlő kiállásuk. Hány száz éve kapta a megyeszékhely a Szatmárnémeti nevet? Német jellegét akkor elismerte a hivatalos névadás is. A megyéhez tartozó Tasnádon két évszázada élnek az odatelepítettek szorgalmas svábokat. És ehhez a kisvároshoz közeli Bélteken mesélte a községben született tanítónő, hogy családja nevét hivatalból változtatták Forteinbeizlerről Forgóra. Náluk úgy ment a magyarosítás, hogy nevűk első három betűjét megtartva olyan toldalékot találtak a hivatalnokok, amellyel magyarul érthető nevet alkothattak. A község iskolájában most már három nyelven - románul, magyarul, németül - tanulhatnak a gyermekek. Néhány kivételtől eltekintve mindhárom tagozatra német eredetű tanulók járnak. Nem vagyok biztos benne, hogy a nemzetiségválasztásnak ez a valóban helyes módja. A tasnádiak is német szervezetet alakítottak, többen pedig kevés tudással vagy éppen német nyelvtudás nélkül szerencsét próbálnak Európában, visszatelepülnek évszázadokkal ezelőtt elhagyott hazájukba.

Őseik hazát cseréltek - szívet is?

Nem tudom milyen érzés idegen névvel magyarnak lenni. Azt sem tudom, milyen lelki sérülést okoz egyik-másik névváltoztatás vagy valamely értelmetlen név öröklése. De a nyilvánvalóan más nevű és más nemzetiségű ősök leszármazottainak olykor túlfűtött magyarsága mellbevágóan érint. Amikor magamat képzelem a helyükbe: feszengek. És őseimet siratnám. Azt, hogy milyen sanyarú sorsuk volt, amikor nemzetiségüket és anyanyelvüket feladták. Mert

ugye, azt prédikáljuk az utánunk jövőknek, hogy a világ bármely sarkában légy, a magyar nyelvet el ne feledd, nevedet megőrizd. És a hozzánk települtektől, a messziről jött idegen évszázada velünk együtt élő fiaitól szívesen vesszük a maguk önfeladását? Nem jól van ez így. Sántító a gondolat. A Nagy-Románia bővületében élők évszázada sietős változtatásokkal kívánják növelni a lakosság számával együtt a román nemzetiségűek számát is. Elcsodálkoztam, amikor évtizedekkel ezelőtt a megújított személyi igazolványokba, a magukat cigánynak nevezők nemzetiségi rovatába *rom* megjegyzést olvashattam Ez már csak kétbetűnyi távol-ságra volt a többségi nemzetet képviselő polgárok jelölésétől. És így egy kalap alá lehetett venni a magyar-, az oláh-, és más cigányokat. De egy a kényszer, és más a minden feladó belenyugvás a kivédhetetlenbe. Otthon vagyok a tasnádi Buchmüller és Bendel családokban. Könyvmolnárnak és Pántlikásnak fordítom tréfálkozva olykor a nevük. Magyarok. Nem tudnak németül, magyar a műveltségük, az érzelmük. A nevüket nem adták fel, nem változtatták. Nincs közöttük egyetlen tudathasadásos ember sem: romániai sváb magyaroknak vallják maguk. Őseiktől néhány magyarul is jól hangzó német szót örököltek és a sertéssonka utánózhatatlanul nagyszerű pácolásának receptjét. Így, csendes magyarságtudatukkal együtt - tiszteltem őket. A második világháború végén német eredetükért férfiak és nők, házastársak egymástól elszakítva évekig robotoltak orosz földön. Nem a nyelvükért, nem a műveltségükért, nem az erősen megcsappant hagyományaikért - a nevükért szenvedtek annyi sok megaláztatást.

Nevelőapám nagyszülei - a Nägl család - valószínűleg Bajorországból jöttek hajdanán, egy Temesvár melletti faluban telepedtek le, és onnan kerültek a mézeskalácsos mesterség felvirágoztatásának lehetőségét sejtve Kolozsvárra. Nevelőapám bátya Henrik, ő maga József, öccse már Zoltán. Ánizsos, mandulás és egyéb ízletes pogácsáik celofáncsomagolására ragasztható névjegyen a kiejtésben használt Nägel név szerepelt. Nägl József csak élete végén értette meg, hogy büszke lehet családnévére, és csak a legvégső esetben kell azon változtatnia.

Az ugyancsak kolozsvári Karácsony Benő magyar íróként vállalta zsidóságát, és Klärman Bernád néven, a kiszabadítását megkísérlőket, erről lebeszélve, osztozott, zsidó társai kegyetlen sorsában. Auschwitzban végzett vele a fasiszmus. Példája arra is jó, hogy egyaránt tisztel-hessük benne a különös érzékenységet, életkedvvel teli magyar író, és a nemzetiségét, sajátosságát, nevét haláláig megőrző, nagyszerű embert. Jóleső érzéssel nyugtázom, hogy nemcsak az enyém, hanem sokak kedvenc írója ma is.

Néhány személyre zsugorodott rokonságomban előfordul a Tiglezán név. Kezdetbetűjében ott a románosítás jegye. Fiatalember viselője arra gyanakszik, hogy nevüknek valamiféle köze lehet Ceglédhez, ennek közismert helynévéhez. De a nyelvtörténet és az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár segít a név megfejtésében, amikor a Cegléd helynevet, a fűzfát jelentő *cigle* ~ *cegle* közszóból vezeti le. *Ciglizni* pedig a *ciglivel* magam is *cigliztem*. Ez pedig egy olyan, többnyire szívós fűzfabotokkal játszott játék, amelyet Erdélyben még a második világháború után is kedveltek a szegény sorsú gyerekek. Ha rokonom visszamagyarosítaná a nevét, akkor bizonyára a Cigle, Cegle, Cigliző lehetne a családneve.

Ellenpéldául álljon itt egy, a Dés melletti, istenháta mögötti román falucska, ahol a családnevek többsége egyetlen magyar ősré vezethető vissza származásukat. Megdöbbenve jártam körül a régi, romos kúriát, amelynek latin nyelvű kövein áll az egykori magyar földbirtokos neve. Oláh jobbágyokat telepített birtokára, és megkülönböztetésül a szomszéd földeken munkálkodóktól, hosszú évekig nyúló átmenettel, a saját családnevével jelölte embereit. Ez a megkülönböztető név maradt aztán többek családneve, amikor a névhasználatban áttértünk ennek használatára. Nyilván ez a név anyanyelvük kíváncsi szerinti ugyanúgy elrománosodott, mint a Rákóczi (Rakoti), Bercsényi (Berceni), Nagy (Naghiu), Pap (Pop), stb.

Névváltoztatás nélkül

Megismétlődhet a 19. századi mesterséges névalakítás divatja? Elképzelhető. Most már nem csupán a származást fitogtató egykori korszellem kíváncsalmaként, amely az ízlésselferdülésig pöffeszkedő magyarkodással és kivagyiskodással társult, hanem a nyelvi kifejezés mindig is folyamatos önújításaként, és a nemrég új erővel indult, örvendetesen terebélyesedő nyelv-tisztító-visszamagyarításunk tartozékaként. Valóban a Bessenyei Györggyel, Geleji Katona Istvánnal, Kazinczyval, Kölcseyvel, Szemerével, Vörösmartyval folytatódó, Petőfivel, Arannyal és másokkal kiteljesedő nyelvújítás mozgalmának máig érő valamilyen folytatását éljük? Hasznos volna. De nyelvészeink véleménye szerint nem kerülhet sor a híres nyelvújító mozgalom hatásához mérhető változtatásokra. Még akkor sem, ha a tulajdonnevek esetében - valós és nem valótlan, csupán képzelt - értékeink megőrzésének idejét éljük. Mert az ilyen változtatásokra csak az „idők szava”, csak valamilyen érdek teszi képessé az embert. Gondoljunk csak a Bajor Andor-i figurára, a közelmúltban még tovább hosszabbodó névváltoztatások gyakorlatára, a Renner-Rónai-Rădulescu-Renner-félék hányatott sorsára. Vagy a Moldvában felvett román névvel Székelyföldre vándorolt erdélyi örmények kényszerű névváltoztatásaira. (Cap de bou = ökörfej - Kabdebó, Patru bani = négy bani (román aprópénz) - Patrubány stb.) Akkor nemcsak létezésük minősége függött a helyiekhez való gyors és önkéntes hasonulástól, hanem olykor az életük. A sokszor ismétlődő történelem ezek után nem szülhet már ilyen retteneteket. Úgy tetszik, olyan időket élünk, amikor mindnyájan vállalhatjuk az őseinktől örökölt nevünk. Ha pedig úgy adódott: ennek kettősségét is. És a gyakori váltásokban bekövetkezett többszöri változtatásokat is. Génjeinket nem kell vállalnunk. Ezek vizsgálata megcáfolhatatlanul bizonyíthatja eredetünket. A nevünket azonban vállalnunk kell. Ezt sugallja nemzetiségünkől független emberi becsületünk.

Név és becsület

Ifjúsági ügyekben találkoznom kellett egy Török nevű fiatalemberrel. Néhány percig magyarul szóltam hozzá az általam képviselt közösségi ügy érdekében. Tanácstalan tekintete állított meg a beszédben. Bevallotta, hogy magyar neve ellenére csak románul tud. Még pályás korában elvesztette apját, anyja és egész környezete román, iskoláit ezen a nyelven végezte. Évekkel később ezt az embert a román ifjúsági ügyek országos vezetésében láttam viszont. Nem tanult meg magyarul, de a hatalom úgy látta jónak, hogy a magyar ügyek felelőse legyen. És nem ő volt az egyetlen, aki ilyen feladatot vállalt. Nevén nem, becsületén változtatott.

Ismerek történészt, magyar anyanyelvűt, de a hatalom részeseként apjának a magyar kiejtéshez igazított román nevét visszarománosítva, történelmi hamisításokkal tele, magyarellenes könyvek társszerzője lett. Hasonló nevű mai bukaresti politikus évtizedekkel ezelőtt még magyar-nak vallotta magát, most jó hazafiságát bizonyítandó, szélsőségesen magyarellenes. Persze, hogy nem a nevükkel van baj: gerincességük beteg.

Sok az ilyen elgondolkoztató példa.

És az olyan is, amely mást mutat. Tréfamester sportriporter kollegám időnként egy szuszra sorolja például a két világháború közötti magyar kosárlabda válogatott csupa német nevekből álló névsorát. Ellenfelük, a román válogatott, csupa Nagy, Kovács, Tóth, Kis és hasonló, letagadhatatlanul magyar nevű erdélyi sportoló volt. Mit érezhetett az erdélyi fiúkból álló csapat, amikor saját nemzeti színeiben játszó csapat ellen kellett küzdenie? És vajon milyen gondolatok suhantak át a magyar válogatott tagjainak agyán, midőn a német válogatottal küzdött?

Egy Budapest melletti községben Szabóék után érdeklődtem. Megadott címükből hiányzott a házszám. A találomra kiválasztott házban érdeklődve, a fiatal gazdaasszony segítőkészen visszakérdezett: - Jaaa! Az a román család?! Keserű szájjal visszakérdeztem. - Kegyedet, hogy hívják? - Fogel Erika - válaszolta. - Kíváncsiságom felől érdeklődött. Ezt válaszoltam: - Azért kérdeztem, mert azt a „román” családfőt Szabó Atillának hívják. A felesége Zsuzsanna. Két fiúk van. Az egyik Zsolt, a másik Szabolcs... Kiderült, hogy a magyar Fogel család utódai Krisztián és Bernadett.

Furcsa helyzet. Manapság nagyon is kényes kérdés valakinek a nevérol a nemzetiségére következtetni.

1873-ban, Budapest - Pest, Buda és Óbuda egyesülésével - lakossága háromszázezer körüli volt. Lakosainak többsége nem volt magyar. Nem kerülhetjük ki a kérdést: Mi az ára annak, hogy négy emberöltő alatt hozzávetőlegesen félmillióan elmagyarosodtak? Lehetséges, és jó az, hogy csak úgy átsétáltak egyik nemzetiség tudatból a másikba? Leszármazottaik azóta sem gondolnak idegen nevükkel, eredetükkel? Nyilvánvaló származásukat letagadva, gondolkodás nélkül magyarnak tudva maguk, nem érznek lelkiismeret furdalást őseikkel szemben? Nem kisebbedik büszkeségérzetük károsan emiatt?

Budapest alakulásakor a lakosság hatvannégy százaléka tudott írni-olvasni. Ahogyan emelkedett az írástudók száma, úgy emelkedhetett azok száma, akik magyar oktatásban részesültek. De a magyar műveltség és a hazafiasság általában is terebélyesedő érzésével százezrek, a hatalom által megkövetelt időnkénti hűségnyilatkozataik után sem tagadták meg ősi nevüket, származásukat. A magyar történelemben sűrűn előfordulnak olyan időszakok, amikor a németes név előnyt jelentett. A névváltoztató zsidók, a monarchia idején, a magyarnál olcsóbban vásárolhattak maguknak német nevet. Valószínűleg többen voltak olyanok, akik nem fitogtatták eredetüket, nem kérkedtek származásukkal, ha szükség volt rá, titkolták eredeti nemzetiségüket, és a magyar írásmód szerint módosították családnévüket. Azt hiszem eljött az ideje annak, hogy visszakapják saját, eddig titkolt eredetükből táplálkozó büszkeségük érzését. Mert bebizonyosodott, hogy éppen olyan jó magyar a német-magyar, a zsidó-magyar, az örmény-magyar, a lengyel-magyar, a szlovák-magyar és a román-magyar, mint a magyar-magyar. Sok esetben a vegyes családokból származók valamiféle öszinte kényszer hatására magyarabbaknak akarnak mutatkozni, mint a többségi nemzet fiai. Így van ez más országokban is. Őseink nyílt vállalása ma szabadságigényünk része, természetes jogunk. Felvilágosult államban ennek nincs akadálya. (Az Egyesült Államokban magam is láttam, hogy ki-ki kitűzhette a maga nemzete zászlaját háza elé. Nevemet szülővárosom hivatalaiban, a lakosok névsorában, telefonkönyvben stb. helyesen sohasem írták. Svédországban, a svéd nyelvben nem található ékezeteket is pontosan kiteszik.) A magától értődő keveredés arányában az érzelmileg vállalt és megfontolt nemzeti hovatartozás öszintéségében sincs miért kételkednünk.

Magyarkodni nem érdemes - de sértés

A *tiszta magyar* nyelv megnevezésének mintájára nem használhatjuk a *tiszta magyar* kifejezést a személyek jelzőjeként. Mert ilyen nincs is. Keveredésünk akkor is nyilvánvaló, ha ősi magyar nevet viselünk. A mi családjunkban például nagyanyai ágon Barthák, anyai ágon Királyok sorakoznak. Megtartottuk nevünk ősi írásmódját a Taar, és a Tarr nevektől megkülönböztethetően, úgy, ahogy 1453-ban az első kolozsvári népszámláláskor azt a német nevek mellett a Kis, Nagy, Fekete, Veres, Fodor, Fejér, Szőke, Kövér, Nagylábó, Segges, Vak és Jó mellett feljegyezték. De, azt hogy az ezerhatszáz éves elején, az egyik valószínű

ősömet, a kolozsi főbíró, miért jegyezték fel Thar András néven - nem tudhatom. Az viszont bizonyítható, hogy feleségem révén, aki lány korában Paizs volt, anyjának családi bonyodalmi folytán román és zsidó, lányom házasságából pedig dán és svéd vér csörgedez svéd-magyar utódaimban. Akárhogyan is volt, a nevem adta hovatarozás jóérzéssel tölt el, amit azért igyekszem palástolni, mert nem szeretem a kivagyiskodókat. Az ember nem annyi, amennyi, hanem csak annyi, amennyi tőle kitelik - idézem szabadon másik kedvenc írómat, aki a véletlen folytán egy pestkörnyéki helység nevét viseli, miután ősei valamikor osztrákorsra változtatták a nevüket. Az sem éppen hétköznapi, hogy Tar fia Koppány őse vagy legalább névrokona vagyok, és hogy fiam nevében a hagyományainkat őrző pogány vezér neve, ezer év után, család és keresztlehetlen nevével együtt újra előfordulhatott. Nem akarták bejegyezni a néptanácsnál, a román tisztviselő nő félénken megsúgta, hogy csak bajt okozok vele. A sors kegyetlensége, hogy fiamat, egyetemi hallgatóként, máig tisztázatlan körülmények között, kötelező katonasága idején érte az értelmetlen halál. Azóta Pokoljáró Tar Lőrinc figyelmeztet szenvedéseinkre. Családnevünk arra is jó, hogy elődeink megpróbáltatásaiból erőt nyerjünk, példájukból tanuljunk.

A „tisztá” nemzetiség gyászos fogalma a legutóbbi világégés után elavult, korszerűtlen, csaknem szégyenteljes.

Magyar őseink csak egy névelemet viseltek, amely szoros kapcsolatban volt a jelölt személy jellemző jegyeivel, külső vagy belső tulajdonságaival, életkörülményeivel. Nevük nem öröklődött, hordozójának halálával megszűnt. Feltehetően tudták egymásról, hogy ki kinek a fia, és hogy milyen nemzetségből származik, de a mai értelemben vett nemzetiséget még nem ismerhették, tehát nem is jelölte ezt a nevük. Vajon milyen érzés lehetett a magyarul érthető Vajk nevet kiszoríttatni az Istvánnal. Az erőszakolt névváltoztatás valószínűleg több évtizedig eltartott. Aba Sámuel példája mutatja, hogy a világi és a családi nevet együtt is használták őseink. Nem hiszem, hogy rövid ezer év alatt megváltoztunk volna a hagyományokhoz való makacs ragaszkodásunkban. Mostanában pedig gyökereink vizsgálatát szorgalmazza minden gondolkodónk.

Ne szégyelld a neved!

Egyetemesülő (globalizálódó) világunkban divat mindenkit keresztnévén szólítani és tegezödni. Nem hiszem, hogy maradiságból ajánlom mindenkinek: Ne szégyelld a neved! Az ember nemcsak Pisti, Lajcsi, Karcsi, Mari, Mancsi, Inci, Finci. Hanem családnevével együtt megnevezhető egyedi csoda. Még akkor is, ha teljes nevét sokan mások is viselhetik. A régi névadás szokásainak megfelelően magam is apám keresztnévét örököltem. Sokáig ki is tettem az ifj. megkülönböztető jelzőt. Egyszer nagy nemzeti költőnk mézesheteinek helyszínén járva, a Petőfi-látta díszfa alatt a nevem pontos mását viselő ember éppen a fa kivágásához készülődött. Beke Györgyöt, egyszemélyes intézményként és országjáró riporterként vittem magammal, hogy a Teleki gróf végakarataról írott egyik írásomat a magáéval támogassa. A gróf kívánsága ugyanis az volt, hogy az alá a fa alá temessék el, ahol a költő a *Szeptember végén* című költeményét írta. Riporterünk aztán Szatmár-környéki magyarságunkról szóló könyvébe annak rendje s módja szerint belefoglalta, hogy fejszét vettem a száradásnak indult emlékfa tövére. A történethez az is hozzá tartozik, hogy Koltón abban az évben még legalább három velem azonos nevű ember élt. Névrokonságunkról a máskor bocsánatos emberi felejtés miatt, az írásban nem történt említés.

Az is sűrűn előfordul, hogy egymás nevét viseljük. És olykor elviseljük is.

Nem valószínű, hogy génjeim felhasználásával, holmi áldozati juhok mintájára, másolat készül rólam (klónozás). Ilyenformán egyediségemmel, egyszerűségemmel és nevemmel, amelyhez foglalkozásom és talán néhány könyvem emlékezete is társul, hasonlatos vagyok az egy örök Istenhez. Egy vagyok a rengetegben. És egyetlen leszek a beláthatatlanul végtelen jövőben is. Sajnos, csak egyszer lehetek eleven élő ember, amely az idő, az élet, és a múltból öröklöttek között, nevem megbecsülésére is figyelmeztet. Arra, hogy annyi jót gyűjtsek nevem jelentése mögé, amelynek függvényében az utánunk következők emlékében továbbélhetek. Apám a maga küzdelmes életét hagyta rám tanulságul és többször is figyelmeztetett: „Fiam! Vigyázz a három betűre!” Tetteimet és mulasztásaimat alaposan meg kell válogatnom. De nem lehetek csupán csak Károly, Káruly, Karcsi, Karl, Charles, Charli, Karolus, Karlo, Carlos, Carlitos stb. mert családnévemmel őseim tiszteletét gyakorolom, emlékezetüket hosszabbítom. Családnévem mutatja nemzetiségemet is.

Nevek a jövőben

Találkoztam egy székely grafikussal, akinek családnéve megegyezik egy pakisztáni város nevével. Szülei semmit sem szóltak származásáról, de ő ábrándozik és kutakodik. Valami megmagyarázhatatlan vágy űzi, hogy tudja, honnan jöttek, kik voltak déd- és ük- és szép-szülei. Székely-magyarsága közben töretlen, művészetében is mutatja.

Kell lennie középútnak. Nem tagadhatjuk meg őseinket. Nem hessegethetjük el a sors hozta változások tényét. A fajtisztaságra való, délibábos törekvés, és ennek erőltetése mások lebecsüléséhez, részrehajláshoz vezet. Kitágult kapcsolataink, alakuló világszabadságunk pedig keveredéshez, egységesüléshez. Családnévünk elveszti majd jelentőségét? Utódaink együtt viselik majd az apai és az anyai családnévet? Ha bizonyítható lesz, hogy a fiúgyermekek nagyjából az apa vagy a nagypapa génjeit öröklik, a lányok pedig az anyai nagyanyáét, akkor ezek nevét viselhetik majd? Lehetséges, hogy az egy idő óta nyugaton tapasztalható és divatozó egyneviség, a nemzetiségi jegyek összemosódását jelzi? Minden egységesülést megelőz valamiféle részecskékre való bomlás. A világ kitágul, és minden ember a maga parányiségében felmutathatja egyediségét, hogy valamiféleképpen az elképzelt Isten hasonmása legyen. Ehhez tartozhat majd az, hogy újra visszatér az egyetlen névelemet tartalmazó név. Ez már létezik is a villámposta és a honlapunk címében, amelynek alapján számítógépünk ernyőjére beengedhetjük a világ minden részéről érkezett bármely szöveget, képet, hangot. Az általunk használt nyelv mutatja nemzetiségünket vagy többnyelvűségünket, a betűjelről, amelyben *kukac* is van - kitudja mi alakul ki majd belőle -, leolvasható földrajzi helyzetünk is. És lehetünk bármely földrészen, hajón és víz alatt nevünkön szólíthat ismerős, munkatárs, hivatal és ismeretlen. Kérdezhet, véleményét eljuttatja hozzánk, kérhet, tiltakozhat, vitázhat velünk. S ha kíváncsi múltunkra, őseinkre, történelmünkre, teljes családnévünkre, azt is megtudhatja szempillantás alatt.

Ősidőktől fogva az ember mindennek azért adott, és maga is azért viselt nevet, hogy mások előtt jellemzője legyen. A dolgok megismerhetőségét, az emlékezetet szolgálta ezzel.

Az új idők, az új dolgok új nevet kérnek. Emlékezetünk segítőgépeinek az eddiginél pontosabb jelekre (hangunkra, képmásunkra, ujjlenyomatunkra) is szüksége lesz ahhoz, hogy azonosíthassanak bennünket. Magunk kell majd magunknak nevet adnunk. És ez éppen olyan fontos lesz, mint amikor vallást választ magának az ember.

Valójában mindig is erre vágytunk és vágyunk egész jóra törő életünkben: teremtetők születtünk.

Futuvval bűsürmen avagy az erdélyi groteszkról nem csak általában²

Olvasónapló-jegyzetek

A cím nyilvánvalóan felhívás-értékű. Egyébként a kisberek böszörmény fiatalok mohamedán vallást is vállaló bajtársi szövetségét jelöli Szöcs Géza színjátékában.³

Hogy most éppen hol van Kisberek, és úgy általában, merre tartanak a böszörmények, azt a polgári függetlenségüket a fejlécük alatt harsányan hirdető, de elkötelezettségüket a befuccsolásig tagadó napi- és hetilapokból akármikor megtudhatja a rendszeresen nyájas olvasó.

Foglalkozzunk hát tűz-, víz- és hóhányásmentes dolgokkal.

Itt van például ez a könyv - indulatos címünk ösztönzője -, amely szövegek, ábrák, táblák, dalbetétek és játékos kifejezések segítségével matematikai pontossághoz hasonlítható biztonsággal mutatja a böszörmények kényszerű jelenlétét a földszinteken, s onnan fölfelé minden emeleten, és az atyáúristeni magasságokban kiváltképpen.

Büszkék lehetünk arra, hogy Erdélyben az egyelőre, több nullás infláció közepette könyv jelent meg anyanyelvünkön.

A mellfeszítő romantika híveit, akik „A nyelv a hazám” elemistáknak szánt gondolatát dédelgetik, és nyelvünk „elnégeresedését” búskomorságunk elhatalmasodásáig fájlalják. Nyomatékosan figyelmeztetem, hogy Gézánk ebben a könyvében is erdélyiül, európaiul, tehát groteszkül szólt. Ha úgy tetszik - ezen a nyelven. Ne tessék a költőt ezért holmi kivagyiságból eredő internacionalizmussal vádolni, netán a nyelvi haza sablonosságból eredő anakronisztikusságtól való túlzott félelemmel gyanúsítani. Stílszerűen, a divatos anyaországi sablon-félmondattal hangsúlyozom: Úgy gondolom... - Géza tudja, mit csinál... Többek között fontosnak tartja, hogy meggyőzzön minket Zsófiika kérdésmegközelítő igazáról, aki szerint: „ahogyan élek, az a hazám”, amely pragmatikusan „ahogyan beszélek, az a hazám”-má jegecesedik ki a Géza fel fogásában. Hogy ez mennyire igaz, legyen szabad leszögezmem: itt és most csakis groteszkül értjük egymást!

Fejtetőre állítva született új világunk

Még a leggyengébbek kedvéért sem tartom szükségesnek áttekinteni a hátunk mögött lekavart történelem tótágasunkat kikényszerítő csapásait. A közéleti tények eddig tapasztalható indukált energiái Petőfi atyánk „Talpra magyar!”-jának hangoztatására sem elegendők, nyilván, nincs is erre szükség, helyzetünk ezt amúgy sem engedné, most minden, amit tehetünk, csupán annyi, hogy meg kell próbálnunk a közérzetünkön javítani. Géza - könyvéből kiolvasható - ezt is tudja. De látnia, tapasztalnia kell az ellenállást is, amely a mai élet adekvát nyelvét fogadja, a viszolygást a sajátosan erdélyi groteszktől.

² A magyar nyelvben mostanában oly gyakran kötőszóként használt török eredetű battam (nyomni) szavunk román változata a böszörményekre értve.

³ Szöcs Géza: A kisberek böszörmények, Erdélyi Híradó - Pesti Szalon Kiadó, 1994. - Ifj. Feszt László rajzaival.

A kisberekai böszörményeket háromszori függönyhúzásra érdemes tragikomédiának komponálta a szerző, színpadra képzelte, de a lehetőségekhez mérten inkább télvíz idei olvasmány-nak. A közéletben és a színházban nyitott szemmel járók előtt nem titok, hogy ezt a darabot nálunk csak egyetlen rendező viheti színre, aki nem biztos, hogy valamiféleképpen *tompa*.

Képzeli el, ahogyan a Mén földjén uralkodó Vérmarót világa megelevenedik Uralkodását és általában az uralkodást a felületesek, de még inkább az egykori fullajtárok sietnek múlt időbe tenni, miközben mindenféle vasfüggönyök le- és felhuzigálásában izzadva segédkeznek. Ne bizakodjunk el tehát, mert csupáncsak egy az igazság, amit egyelőre a pesti földalatti Blaha Lujza-téri állomásán a vezetőnek állított sín pár melletti visszapillantó-tükör hátlapjára ács-ceruzával rótt fel korunk névtelen bölcse: „Minden út Kómába vezet!”

(A dolgok ma már ilyen egyszerűek. Egyetlen betűvel világot változtathatunk, régi igazságokat újjal cserélhetünk fel. Ennek bizonyítására alább még visszatérek.)

Mert tény, hogy nem voltunk és nem vagyunk képesek a Gézák közül választani; miért sikerülne ez a Gáborok vagy mások esetében. Nem tudhatjuk, kik, mikor, miért és mennyire tompák vagy fogékonyak, és hogy mit kelepelnek fülükbe az élettől idegen nyelveken a kapaszkodó létrán az előkelő magasságba jutottak. Ezért egyelőre elégedjünk meg Lacival és dicsérjük őt furtonfurt és *feszt*, aki miután itt nálunk senkinek sem kellett, remek színpadképeit és mellőzését reánk hagyva, bevált történelmi darabok mintájára a Duna-Tisza közre vándorolt egész háznépével, szívét, idegeit, idejét szaggatva most éppen csak játékból telerajzolta a jövőbe is kivetíthető böszörmények könyvét, amely ettől még groteszkebb lett, akár a liba, amikor fáradságos igyekezettel tömve kövér lúdnak óhajtkák. Lacink bizony kitett magáért, olyannyira, hogy ha a kisberekiek böszörményességét valaki színpadi látvánnyá kívánja avanszálni - őt sem kerülheti meg. És a zenét sem, amelyet a könyv borítójának belső oldalán a „koltói” nótá kottája rögzít a fekete alapon, hófehéren, hogy erről a halandónak rögtön eszébe szökjön a szőke, öregember korában ezüstfehér üstökű *Frici*. A zenetörténelemben járatanabbak kedvéért a szerző a könyv hátsó borítójának belső oldalára is néhány taktust nyomtatott zeneszerzőnk XIV. századi rapszodiájából, hogy a kottaolvasásra képes, netán digitálisan is művelt és zongoratulajdonos olvasó szürkeállományába a szemén és a fülén, esetleg a szívén át, egyfajta párhuzamot nyilaltasson, ha már hiába erőlködik - mint a telefonkártyás készülékeknél -, hogy leessen neki a tantusz.

Mi szükség van arra, hogy szerzőnk egy tálból cseresznyézzzen a zeneszerzővel? Ezt talán, tessék megkérdezni a történelemtől. Tény, hogy a szemtanú gróf közlése szerint (húsz esztendő elteltével, 1877.-ben, a Hölgyfutár februári számában ezt írta): „Liszt szemei kigyulladtak, ujjaival pattogatott, s bekiáltott a nótába”, mármint a „koltóiba”, amelynek a könyvben olvasható szövegében a neves gróf családjából kettőt is keresztnévén nevezhetünk, történetesen Jankót és Gergelyt, hogy akár akkor régen, ma is értsen a szóból a halandó. Az üzenet lényege ugyanis ez: „Elfogyott a bankó, bankó, bankó.” A duhajnak is elképzelt színvállás december első hetében történt akkor és most is, amikor ez a könyv megjelent. A hely is azonos: Kolozsvár. Éppen csak a város nincstelenségét kellett és kell egyre felsőbb fokba tennünk. Akkor a Máramarosszigetről külön gyorsfogaton utaztatott Pócsi Laci bandája húzta a nótát „vadon”, tehát kotta nélkül. A „zongora Paganinije” nem gondolt a dal szövegére, a bankók sorsára, a népes erdélyi nemes társaság csapzottságára, duhajkodásukban is a bajt mutató szöveg szajkózására, ahogyan az „ördög” idézésébe belefeledkezett társaság Apáczai uram tanácsát semmibe véve, az időt bizony nagy állhatatosságában hasznosan nem töltötte, hanem csupán erősen azon volt, hogy a figyelmeztetés rajta beteljen, és sikerüljön mindnyájuknak „barmok gyanánt az életből kimúlni.” Hogy nagyok voltak ebben eleink, - ez nem vitás. A kimúlás minden időkben sikerült nekünk. Amíg bordal és szittya-szilajság akadt, a

hangulat feledtette a jövőt alakító cselekvés szükségességét, közben a mi „Liebe Fricink” csak ült és fészkelődött a zongoraszéken és verte hangszerét. ... „Mi apróztuk s meddig mi hajtottuk, ő megírta *Első magyar ábrándját*” - jegyzé a jó emlékezetű gróf.

Gyönyörű a párhuzam. A végtelenbe mutató sínpároké kiváltképpen. Nyomot hagyni a végtelenben találkozó pályán, a kereked edzettségének milyenségétől függetlenül csakis apránként végzett konok munkával lehet. Groteszk tragikomédiánk jegyzője mostanában nemigen számíthat olyan társaságra, ahol neki „apróznának és hajtatnának” kolozsváriasan „elengedett kormányossal”, mint a régi békebeli időkben. Szednénk talán össze magunkat! Akad még bor, dal, Pócsi utódot is ismerek kocsi-ugrásra a növekvő tasnádi cigánytelepen. Ha az öreg már nem, hát a „villanygitárt” is idomító nótás kedvű fia rendelésre halálíg húzza a zsibbasztót. Az alkotók utódlásával már nem állunk ilyen jól, hiszen kissé költő-, író-, festő-, szobrász-, orvos-, mérnök-, színész- és tanárhiányos nagyjaink hazai jelenléte. És még azzal sem biztathatjuk magunkat, hogy a gyengék mentek, az igazán jók, az igazak, itthon maradtak. Volna tehát miért neki kezdenünk a legelkeseredettebb magyar mulatásnak, ha ezzel segíthetnénk az alkotón. Tudnánk-e számára valami újat, eredetit, ősit felmutatni igazságainkból? Nem, dehogy! Az önfeláldozók, a másokért víg arcot, tetterőt, nekifeszülést mutatók ideje lejárt. Hiába vitték el évtizedekkel ezelőtt a Mária-szobrot az Egyetem-utca végéről, az a Szent-Péter templom mögött is csak azt mutatja: „Minden szentnek maga felé áll a keze.” Hogy a hatalom birtokosairól ne is beszéljünk! Beérnénk mi - az írástudók körében maradván - a pocakban kissé rogyant *Tibi* bácsi nosztalgia-zenekarával, a szokásos két gitárra és hollófekete kasztanétására komponálva, ha nem a mostanában sehogy sem divatos szurdinókat játszaná. Az sem zavar, hogy természetén kívül nem sok a groteszk benne.

Hát, Istenem! Menjünk vissza Kisberekre? Bizarr gondolat. Egyenlő az újbóli fejre állással. Matematikai igazságokat követő sorsunk, világunk groteszkségét mutatja. Mindenféle levezetéseink és felkapaszkodni óhajításunk sorvadása ezt igazolja.

Következő évezredünk vezető műfaja a groteszk lesz. Nemcsak az irodalomban, hanem az emberi megnyilvánulás mindenféle területén. Valamennyi tettünkben és álmunkban megtalálhatók lesznek a groteszk jegyei. Fizetőeszközüln is használjuk majd. Az euró helyett bevezetik a groteszket. Az aprót, a százast, és az ezres GROTESZKET is. Csillagpor fedezettel még a dollárt is lehengetli majd. Látom, és mások megélik. És akkor a groteszk újból diadalmaszkodik, megint játszani fogják a Kolozsvári Magyar Színház színpadán is!

Groteszk live

Kísérreljük meg érzékelteni, hogy mi a groteszk. (Arról, hogy honnan, merre tart ez az irodalomban is ősidőktől lecsapódott jelenség, talán majd máskor és más helyen, ahol több a papír, olcsóbb a nyomda, kékebb az égbolt és nemcsak a járás - hanem jó *Bertoltunkat* parafrázálva - még a lélegzés is könnyebb, mint itt nálunk.)

A groteszk magyar apukája, akit magunk között nyugodtan nevezhetünk *Pistinek* annyira *örkényes* volt, hogy amint tehette úgy tiltakozott mindenféle *önkéntes* (ugye, hogy micsoda különbség produkálható egyetlen betű változtatásával) gyakorlat ellen. Figyelt, látott, amit látott, de nem akart csupán félisten lenni. *Bertoltunkat* tisztelve - egyidősök lévén egyszerűsítéseit imádva azt hiszem, nyugodtan nevezhetem *Bertnek* - *Pistici* tudta, hogy „Aki képes kinevetni magát: félisten.” Aki egészen hiszi magát, annak jóval nehezebb a sorsa, reggeltől estig röhögnie kell önmagán. A mi Pistink ezzel szemben csak egyik szemével vigyorgott. A másikkal vegyészkedett: kilúgozott mindent, ami valóságábrázolását elködösíthette volna. Kísérletezései alapján velünk is elfogadtatta, mint lehetséges sorrendváltoztatást, hogy olykor

alul van a sörhab, aztán következik a sör. Alul a moslékos élet, fölötté a jótékony halál. Minden tettünkben buborékként, akár a borszéki vízben a széndioxid, fölfelé igyekszünk az elmúlás titkos régióiba. Ha nem közeledne rendőrbiztosnál is pontosabban a halálunk, bizony mondom, nem lennénk egyebek lusta állatnál.

Az erdélyi toleranciába áztatott groteszk a következő párbeszéddel érzékeltethető:

- Szervusz. HoSiMin? (*Gézától kölcsönöztem.*)
- Hát..., És nálatok: Ce ziar? Ce ziar? Ki vele bátran!
- Biztatsz, hát megpróbálkozom. (Hirtelen fejre áll.)
- Nocsak! Mit faci? Mondd, nem szédülsz?
- (Fejen állva) Ezt kérdezhetném én is...
- Tőlem? Én megszokott helyzetemben vagyok...
- Nyugodj meg, én is...
- Igazán. Nahát ez érdekes!
- Magam is furcsállom fordítottságodat.
- Én normális magyar vagyok.
- Valóban?
- Tényleg. És ilyenformán nálad magyarabb vagyok!
- Nahát! Ennek igazán örvendek. Öllelek! Viszlát!
- (Talpra áll) Szálvé!

A fonákság és a megjátszott, mindenkit- és mindent-megértés sajátosságunk. Így van ez rendjén, ott, ahol a nyúzott képűnek is bátran szemébe vágják: „Milyen jól nézel ki!” Itt, ahol a csoportérdeket elismerik, de meg nem nevezik, ahol a klikkesdit sajátos toleranciával igazolják. Nem bántjuk azokat, akik elismerik képzelt nagyságunkat, nem szólnak, de biztatóan megmosolyogják törtetésünket, mesterkélt közérdeklődésünk közhelyekbe és frázisokba csomagolt nyilatkozatait. Segítünk kiutálni valakit vagy valakit, ha megtérnek érdek-közösségünk langyos bugyrába. Nagyok vagyunk az egymásiránti gyűlöletben, parányiak az igazság, a becsület, a tisztaság és nyíltság védelmében. Virtus constat ex hominibus tuendis. Nem, nem az emberek megvédésében vagyunk bátrak, hanem megrágalmazásában, a koncert, a pozícióért, az anyagiakért folytatott marakodásban. Itt a politika is annyira megszokta a nagyotmondást, a hazugságra alapozott akarnokságot, hogy a meghirdetett elveknek szöges ellentéte a gyakorlat, - apró és nagy dolgokban is. Toleráns az, aki mindezt elnézi, hagyja, támogatja? Nem leszámolni, nem elszámolni, - nem felelni senkinek semmiért, ami velünk és általunk történik. Kifogyott a lelkiismeret az erdélyiekből, a magyarokból? Vagy ortodox módra, lakásunk sarkában feldíszített sajátmagunkat ábrázoló ikonok előtti használatra szoktattuk lelkiismeretünket? Meghalt a közérdek, a népszolgálat, az elvhűség és egyéb apróságok, amelyek propagandisztikusan könnyen ide-oda röpködő léggömbökké váltak, felszálltak képzelt paradicsomunkba, ahol az üdvözlötteket újból megszállják szentlélekmódra. Hol tanultuk mi ezeket a szokásokat? Ha visszanezünk önmagunkra más nemzetek épészű és egészlelkű fiaihoz hasonlóan, azt látjuk, hogy a legmagyarabb magyarságnak is egyetlen szó adott igaz tartalmat: a becsület. Nem tudhatjuk, mert újabban meg sem számláltattunk itt Erdélyben, mégis nyilvánvaló, hogy ez is hiányzik magyarságunkból. Erre még az sem mentség, hogy nemrég itt szocializmust mondtak és fasizmust építettek, jogokat hirdettek és

csírájában eltiportak, testvériséget emlegettek nagy ünnepeinken és testvéreket gyilkoltak hétköznapiakon. Eljött a Kanaán - hirdették és mi az éhségtől, hidegtől, saját gondolataink hiányától a nagy országos sárban-fetregésbe kezdtünk.

- Delenpiszdámeszi - mondták, mondogatják a dák varázsszót a bizonyíthatóan balkáni lelki eredetüket szenvedő polgártársaink, és mi hiába próbálkoztunk a regő-regő-rejtem-féle táltosráolvasással, hatása ennek nem mutatkozott. A könyörtelenül múlt időben elkorpásodtunk, gyomorfekélyesedtünk és egyéb más bajunk adódott a halálon kívül. Időnként aztán mindig akadt, és holnap is lesz valaki, aki hujhujhajrázás közben ilyeneket állít az utánunk következők vigasztalására: „Uraim! Nem igaz, hogy fedetlen fővel eszménytelenül állunk a történelem fejfájós frontátvonulásában. Jelszavunk is van: a megmaradás!”

Megmaradni - ez a munkánk és nem is kevés! Megmaradni annyi, mint élni. Ha lehet határokon, halálainkon túl is. Iparkodik is mind, aki ért a szóból. Csakhogy látnunk kell, hogy a megmaradás hirdetői - akármilyen bombasztikus és üres is a jelszó - ezt elsősorban magukra értik. Népben, nemzetiségben, nemzetben gondolkodni anakronisztikus, ennek gyakorlata éppen úgy kiveszett, mint a villás farkú fecskemadár eresz alatti fészkeivel együtt. Tótágasunkban sokféle veszteség ér bennünket. Rendre vagy inkább rendszertelenül kipotyognak zsebünkben különféle kulcsaink, lelkünk öngyújtója, igazolványunk, amely hovatovább egyetlen bizonyítéka annak, hogy létezőnk; kicsurran fejünkben az értelmes gondolat, szívünkben a szeretet. A fejre állás következtében eluralkodhat rajtunk potensségünk látszata, és a koltói nótába mindegyre belegyömöszöljük a „Sose halunk meg!” csúrdöngölős akarnokságát.

Hát ez a groteszk!

És az, hogy miközben önmagunkat, a szerencsétleneket és az európaiakat is esszük, ige-hirdetők, félreállók, félreállítottak, kitántorgók, sunyin kívánszorgók, szemforgatva, transzba esve mindnyájan harsányan hirdetjük az összefogás megváltó szükségességét. Vigyázat! Hirdetjük csupán. Fejre-állítottságunkban ennek annyi a valószínűsége, hogy a siker érdekében inkább az ezerméteres csoportugrást kellene választanunk. Ejtőernyő nélkül is. Az értelmesebbje ezt is túléli. Csoportonként marad egy-kettő. A tömeg pedig simán asszimilálódik a holnapi történelemszemlélet szerint az egyre dákabb anyaföldben. Mert szemléletváltásra nincs igyekezetünk. Csak, ha valahonnan megfizetgetnek érte. Piacról él az ember, ha történész is ugyebár! Az erdélyi magyar értelmiségi szerepe még akkor is népszolgálati, ha azt tudatosítja „isa por és hamu”-sorsa felé rohanó, anyagiakban és szellemiekben leszegényedett fajtájával, hogy itt-maradásának lényege az ősi magyar föld táplálásának szent feladata: dicsőség. A finnyásabbaknak felajánlott alternatíva: temetkezzenek anyanyelvükbe. Negyven betűből készítsenek maguknak koporsót, szemfedeleket. Tótágas ez is, mert tudjuk, miként fogynak fogaink a szánkban, ahol anyanyelvünk hangjai is eltorzulnak. Foghíjas ábécénk bizonyíthatóan mai valóság. Nemzetinek mondott pártunk groteszktségét talán elegendő piros-fekete jelképpel szemléltetnünk. Nem a koszorús költőnk látta széki lányok forgatagából való ez a szűkre szabott színvilág. Inkább a lejáratos vöröst és a minden időnkben fölöttünk lengő gyászt hozta és idézi emlékezetünkbe. A patyolat meg a remény színeit meddig kell még nélkülöznünk? Elgondolhatjuk a magunk kicsi eszével, hogy nemzeti színei, himnusza és becsülete nélkül milyen magyarnak akarják megmaradtatni maradékainkat. Szóljunk groteszkül - ehhez szoktunk, ehhez szoktattak nagy idők, parányi vezető emberek, folytonos megalkuvások. A fősvény asszony „Nem kérsz a pánkómból?” mintájára alakítjuk az „Ugye nem kérsz magyarságodból?” tagadó választ kikényszerítő kérdését azokhoz intézve, akik az üres szavakra, a kortes-beszédekre még mindig reménykedve odafigyelnek. Egyre többen kényszerülünk az „alagsorba”, ahol nehezen fizethető az élet, ahová csupán a tagsági díjért nyúl

szervezettségével a szervezet, s a bennünk még pislákoló magyarságtudat egyre inkább csak annyira ösztökél, hogy választásokon „Mindegy ki az, csak magyar legyen!” jelszóval egyetlen listára adjuk szavazatunkat. Ezt a groteszk állapotot lentől némi felháborodás, fentről némi igyekezet próbálja megváltoztatni. A valóságos talpra állást egy előről és alulról kezdett építkezés oldaná meg, de ennek nem igazán örülnek a felül megkapaszkodottak: az is tótágasunkhoz tartozik, hogy országos méretekben kipróbáltatottan jobbnak tartjuk, tudjuk és szoktuk meg a senkit nem bántó, a senkit sem sértő semmittevést, a látszatváltoztatást. Aki dolgozik, az hibázik. Tótágas logika szerint a hibátlanul dolgozó az, aki a legkevesebbet mozdit.

Ilyenformán *Gézánk* láttelepe, a püspökünk adta változás pillanatának diagnózisa pontos: a nagy-, közép-, és kisberekiek elbőszőrményesedése olyan alapigazságaink közé sorolható, mint az üveges hanyatt esése sikamlós időkben. A kisberekiek mikrovilágában a megmaradás lehetőségének sokféle módozatát próbálják, amíg végül az elnégeresedést világpremierségének mellbevágó voltaért választják. Négyzetre emelten groteszk helyzetben a nálunk szokásos: „Miért éppen ez sikerülne?” kételkedés, apró szervezési melléfogások állítják akadályát a falu életbenfeketedésének, az átfestés olykor a katonák zöldfoltos terepszínű ruhájához hasonlóra sikerül.

Mit akart a szerző ezzel a svédcsavaros megoldással? Mit „szórakozik itt velünk”?! Mit groteszkedik?! A pesti aszfaltbetyárok ingerültségét színlelők is tudják, hogy nem erről van szó! Éppen csak százszorosán bizonyítani óhajtja ő is, hogy maga az élet groteszk. Örkény Pistikéihez hasonlóan nem ő találta fel, nincs is szándékában feltalálni a magyar spanyolviaszt. „Ilyen ez a világ”, - mondta a magyar groteszk mestere, és elsietett egy „Rózsa-kiállításra”, valahol a rákos betegeknek rezervált kimúló-intézet tájékán. Ezért aztán *Géza* művei, akár Pistái humorosnak tűnhetnek, de biztosítom az olvasót, mindketten mosoly nélkül, halál komolyan írták könyveiket. Még abban is megegyező tulajdonságot mutattak, hogy az esetleges rendőri igazoltatásnál egyszer sem nevezték magukat drámaírónak.

A mi *Gézánk* dialógusokba tördelt prózával ingázik a vers és a regény között. Történései közérzetünkről szólnak, tükrök, amelyekbe, ha időnk engedi belenézünk, furcsa idegenséget látunk, szabad szájú ordítózást hallunk, hétköznapi fohászaink szemünkbe fröcskölődését szenvedjük el, miközben őszinteségi rohamunkban, a megvilágosodás fuallatában a saját hangunkon halljuk a szentenciát: Istenem! Baromi nagy állatkertedben állok, és nemhogy másként, de még csak nem is gondolkozom!

Merre kaka... s?

Álljunk hát széles terpeszállásba, és mélyen meghajolva sorsunk előtt pillantsunk gyakorta hátra a lábunk között. Ha maradt még valamicske önbecsülésünk, aránylag jól érezhetjük magunk. Így minden a helyére kerül a világban. A tótágast álló millió csakis így érthető. Ez az író egyik lehetséges üzenete. És amikor a sírásók magasba engedik a koporsót, szemünkből fölfelé peregnek a könnyek, hogy gondolataink konok kalitkáját áztassák, miközben hajunk a földbegyökerezést próbálja. Ilyenkor aztán érdemes eltöprengenünk azon, hogy érdemes újra fölegyenyednünk, éppen most, amikor a saját világunkat képtelenek vagyunk a feje tetejéről a talpára állítani.

A magukat bőszőrményieknek képzelőket beleértve a színre lépő tanári kart nem lehet rávenni arra, hogy ne meneküljenek a szerencsétlenségbe. Néger lesz valamennyi „ott, ahol az éj, a mély, a félelem dalol.” Az idézetet *Géza* egyik családnévrokonától vette át. Ezt sem a komédia tragikumának kihangsúlyozása, hanem az apró betűs élet diktálta neki. *Kálmán* ugyanis az egymásra nem figyelés, a tótágas tolerancia és egyéb langyosságok áldozataként, miután hiába hajította ki írógépét az ablakon, senkit el nem talált vele, a groteszk világából

való felegyenesedését sajnos, még a változások előtt kénytelen volt tartós kötéllel rögzíteni. A mások számára példamutatóan, a maga számára véglegesen.

Négernek lenni nekünk jókora fordítottság. Mert mi már finnyáskodás nélkül esszük egymást. Tapasztalatból tudjuk, hogy mindenki megehető. Minket főként azért esznek, mert mások vagyunk. Ha nem akarunk mások lenni, akkor is megesznek, mert könnyen elhitetik rólunk, hogy mások akarunk lenni. Ha könnyen befekethetnek vagy sűrűn HIFELLOTESZT (Hirtelen Felindultságból Lóvá Tesznek) követnek el rajtunk bizony ugyanolyan koszosak leszünk, mint a négerok vagy azok, akiken az európainak álcázott intellektuális mocskolódás guanója szárad. Száraz nyelések, fogak csattogása hallatszik mindenünnen, fröcsköl a nyál. Minden, amit tehetünk csupán annyi, hogy ideig-óráig megpróbálunk a mohón zabálók torkán fennakadni. Sovány vigaszként évtizeddel ezelőtt máig támogatatlan könyvtelenül elkönnyelhetem, hogy akit már lenyeltek, annak sem kellene azért végleg földnia a reményt. Megemésztésünk talán évszázadig eltarthat.

MBKH élőben

Frici, Bert, Gábor, Sándor, Pista, Jankó, Gergely és a többiek... Géza mindannyiuktól tanult.

„Úgy gondolom...” - sablonosodom újra hétköznapiasan (pedig az aranyaszájú János bácsinktól évszázada tudjuk: „Gondolta a fenét!” Ha mondom, bizonyára gondoltam. Ha pedig gondolkodás nélkül beszélünk összevissza, akkor időnként csakugyan jelezniük kell, hogy az üres szócséplést mikor fejezzük be, és mikor kényszerülünk végre saját mondanivalónkkal előállni) - ezért inkább feltételezem *Gézánkról*, hogy nemcsak *Frici* bácsi zenéjét gyúrta darabjába, hanem olvasta, hatott rá a szövege is. „Megmondani egy embernek az igazat, legtöbbször annyit jelent, mint hibáiról beszélni. Ebből - ha szigorúan vesszük - az következne, hogy nem volna igazság, ha elismernénk egy ember előnyös vonásait. Bizonyos, hogy jobban meg vagyunk győződve a kellemetlen dolgokról, amelyeket az embereknek meg kell mondanunk, mint amennyire őszinték vagyunk, amikor megdicsérjük őket.” (Lásd Liszt: *Gesammelte Schriften*, IV.) Fordítottságunk régen elkezdődött, mondhatnánk úgy is - hajdanán. Olyannyira megszokhattuk volna, akár a fordított bőrből készült lábbelit, többnyire mást sem használ már a bőripar. Igazat mondani is könnyebb groteszkül, mint direktbe: LIVE. Jobb az ilyesmit csacska dalbetétekre, felírtos táblákra bízni. Aki akarja, meghallgatja, elolvassa. Szemlélődve tanul az ember. Ezekkel is az a helyzet, hogy az eltelt évtizedekben alaposan elgroteszkesültek. Ilyenformán az új hang, az új szöveg frissítően hat: MBKH! MindenkiBeKapHatja! Ez a felhívás például fontosságában vetekedik azzal a svédországi plakáttal, amely öles nagyságban, közpénzen és messze látszóan hirdeti, hogy élni érdemes! Mindebből arra is következtethetünk, hogy a kisberekiek elzártáguk ellenére maguk közé fogadták *Bert* bácsitól *Pisticiig* euamerika legjavát. Találkozájukat összehozni - ha csak ennyi a Géza érdeme - férfimunka, szervezőkészség kell az irodalom játékozóján is. Ebből pedig máris levonható a tanulság: ha visszájára fordul a világ körülöttünk, és mi magunk is tótágásra kényszerülünk, helyükre kerülnek dolgaink. A tanulságok - akár a szeg a zsákból - mutatni kívánva maguk, magától értetődően napvilágra bújnak életünk fix pont nélküli, öntörvényű rendszerében.

Most pedig (legalább gondolatban) ülünk zongorához. Pötyögtessük aprózva a „koltóit”. Dudoljuk, szilajítsuk aztán szöveggel együtt a dalt:

Gróf Teleki Jankó, Jankó, Jankó
Elfogyott a bankó, bankó, bankó
Gróf Teleki Gergely, Gergely, Gergely
Eredj haza nyergelj, nyergelj, nyergelj!

Folytassuk, a lehető legnagyobb önbizalommal, a rapszodiával. A botfűlűek is felismerik majd a ritmusban és a dallamfoszlányokban a két mű hasonlóságait. Zeneélvezet közben a hol van Kisberek?, hol vannak a böszörmények? kérdésekre is választ találunk. A válasz vizuálisan is adott. Keresetteink ott tombolnak a két zenei mű között, életünkből léptek *Géza* könyvének lapjaira. A lényeg a két zenei mű közötti átmenetben keresendő. Abban, hogy az elhatalmasodó pénztelenség és az egyre éktelenebb kurjongatások közepette, a feje tetejére állított világon átlépve (azt megélve?) a rapszodiához hasonlítható klasszikus tökéletességre kell törekednünk minden munkánkban.

A kétnegyedes ütem sodrásába csimpaszkodva pergessük szaporán a fehér-fekete billentyűket. Játsszunk magunkban és a sorsban bízva erélyesen, lendületesen Liszt Ferenc módján, bármilyen furcsa testmozgással, belefeledkezve az egyetlen életünk adta lehetőségbe. Közben azért figyelmezzünk a mértékre. Önmagunkat a „messzeségre varrva” vessük meg lábunkat az anyaföldön. Figyeljünk a kottatartók irányába, de oldalvást és a hátunk mögé is.

Vigyázat! Elég egy óvatlan pillanat és a szemünkbe mosolygók, a sunyin barátkozók, kiváltképpen pedig a bösz akarnokok „futuvva” kiáltással bármikor kezünkre csaphatják a zongora fedelét.

Már megtörtént.

Többször is.

Ezt az írást például sokadik esztendeje takargatják mindenféle kottatartókon: nem jut fényre, nincs hozzá sehol sem elegendő nyomdafesték. Hát így megy ez! Groteszk világban groteszkesül a véleménynyilvánítás is. Pedig a szerzőt sosem érdekelte, hogy ki mennyit... és honnan... és mikor... és kivel..., hanem csakis az, ki miféle gondolatmagot vetett papírra, mellyel szolgálni kívánja a maga megmaradást óhajtó népét.

Borúlátók bizakodása

Magyarországi társadalomkutató vendégeik körében az erdélyi értelmiségiek legjobbjai a napirenden szereplő szerteágazó elméleti kérdések fölé mindegyre a gyakorlati teendők gumi-hálóját vonták. Onnan próbálták elősegíteni - minden irányban elrugaszkodva - a betekintést a különféle elméleti spekulációk, meredek következtetések, erőltetett magyarázatok és bukfencek megfogalmazóinak gondolatmenetébe. Eme gondolatmeneteknek a társadalmi elvárásoknak megfelelően valamilyen jövőkép felrajzolását kellett volna célozniuk. A műhelybeszélgetés haszna többnyire az volt, hogy a látszólagos kötetlenség ellenére - a modernizáció, a demokrácia és a nemzeti azonosság háromszögében zajlott a gondolatcsere -, a megélt társadalmi gyakorlat nyújtotta és az elméleti következtetésekhez szükséges példákat, a távoli jövőkép felrajzolásától mindegyre a mai teendőkig sodródott az északok diktálta feladatok felvázolásának igénye. Végül - és ez természetes -, az ilyen véleménycserék sem szülnek csalhatatlan recepteket a világ megváltására. A Mi a teendő?-re válaszolni szándékozók a jóindulatú próbálkozások szintjéig jutnak: a világ bonyolult; az élet nem egyéb átláthatatlan, sokszor akarattal zavarossá tett, értelmetlen folyamatnál; az emberiség kísérletek csődjénél egyebet nem produkált és sohasem volt még ilyen bonyolult és beláthatatlan az emberi jövő, mint most, az új évezred küszöbén. A modernizációt féltetni kell a nemzeti azonosságtudat erősödésétől; a nemzetben, nemzetiségben gondolkozók a demokrácia akadályozóivá válhatnak; a világ etnikai felaprózódása előreláthatatlan akadályokkal gátolhatja a fejlődést; a nemzeti pártok az elszigetelődésbe hajtják a kisebbségeket; a korszerűsödésbe rohanó világ nehezen szenved a kisközösségek akaratlanul is mindent lassító - mert körültekintőbben megalapozó - ténykedéseit...

A csapkodó gondolatok káoszában, az elméletek magasságában szédületes minden következtetés. De a teendők felszínére visszarántott elképzelések és a sürgető mai kérdések semlegetik az apokaliptikus pesszimizmust és az erőltetett optimizmus minden fajtáját. Egész sor magyarországi szociológus gondolatgazdag és problémafelvető előadása után, a hazaiak csupán olyan adalékok felmondására vállalkoztak, amelyek a társadalmi megismerés további hiányosságait mutatták; és azt, hogy aprólékos helyzetismeret nélkül nem is lehet valós következtetésekkel aládúcolni és hasznosítani az általánosításokat. Az új helyzetfelismerést szorgalmazza a különféle kisebbségek átalakulásának folyamata, az új kisebbségek megjelenése, és ezt követően a megfelelőbb célirányos összefogás, az újabb szövetségek lehetősége. Ki gondolta volna például azt, hogy az egykor határozottan magyarellenes görög katolikus egyházzal szót értenek a romániai magyarok képviselői? És hogy a nemzeti parasztpárt is megértőbb a hatalomnál a magyarság kérdéscinek megválaszolásában?

Magyarországi szociológusok hajlamosak arra, hogy a romániai magyarok szövetségét etnikai különállásként fogják fel. Féltenek bennünket a kényszerített egység jármától, amely a bezárkózásba vezetve, a haladó világ modernizációjától való elmaradásunkat szükségtelenül tovább növelné, és ez menthetetlenül a kis népek süllyesztőjébe vezetné az erdélyi magyarságot. Megnyugtató részünkről elhangzott, miszerint az RMDSZ, sokarcú szövetség, egyesíti - többek között - a kereszténydemokratákat, szabadelvűeket és az újbaldalt is. Ha lefejtjük e megnyugtatósnak szánt tájékoztatásról mindazt, ami jóindulatú óhajlás csupán, bizony nem sokkal maradunk. Az RMDSZ politikai erejét nem szabad túlbecsülnünk. És a keretében létrejött irányulásokat, frakciókat valós mértékkel mérve - működésükről alig van tudomásunk -, látnunk kell, hogy bizony alig valamivel többek ezek néhány tucat ember vállalkozásánál. Az, ami az RMDSZ-ből hiányzik, ezekben a különféle dolgokban különvéleményt bejelentő

csoportokban sincs meg. Ez pedig nem más, mint az, amit minden pártcsoportosuló, lényeginek tart, s nélküle nem boldogul: a tömegalap. Mindazonáltal a romániai magyarság ösztönszerűen újra és újra biztosítja képviselőjét az ország törvényhozó szerveiben, a napi politikában. Ezzel, ha politikai hovatartozását nem is, de magyarságtudatát fényesett igazolja a romániai magyarság. A mindig piszkos - nálunk az erkölcs bomlásával arányosan szennyes - politika területén az RMDSZ képviselői által küzd, és küzdőképességének eredményességét akár megtartó erőnek is nevezhetjük. De végül megmaradásunkat nem a többnyire légvár-harcnak beillő küzdelme eredményeitől várhatjuk, hanem attól az önépítő munkától, amelynek szükségszerűségét már egyre többen világosan látják és segítik. Önismeretünk elmélyítése, történelmünk ismerete, civilizációs szintünk szakadatlan növelése, a legkülönbébb kisközösségek megteremtése révén válhat csak valóra az a fajta együttműködés, mely a szövetséget élő szervezetté alakíthatja a jelenlegi egyszeri-választási-szolgálat helyett. E felismerést követően jó irányban folyik a szervezeti alapok kialakításának munkája, többnyire az önszerveződés spontán igényei szerint. A kisközösségek irányított szervezése - szomszédközösségek, lakóházi csoportok, a kolozsvári hagyományokhoz igazodva, tízes csoportok kialakítása - egyre inkább nyilvánvalóan szükségessé válik, ha a kisközösségi együttlétet a családépítés, a művelődés és a kellemes szabadidő szolgálatában megfelelő tartalommal kitölthetőnek gondoljuk. Amíg a szövetség a politikai elit kiválasztásakor támasztéknak használja csupán a tagságot, és nem az erdélyi magyarság megmaradásának népművelő és népművelő teendőire fekteti a hangsúlyt, addig kisközösségeink szervezése várat magára. Látnunk kell, hogy a szövetség lefelé való terjeszkedésének és építkezésének immár eljött az ideje. Alinál is inkább, mert az elcsitult személyi küzdelem utáni kiegyensúlyozott vezetés erre lehetőséget teremtett, ezt szorgalmazza. Ahol ez még fenntartásokba ütközik, ott valószínűleg a szövetség felaprózódásától való félelmet kell eloszlatni és a szervezéssel járó hatalmas munkától való ódzkodást kell a célt tisztázva csökkenteni.

Az erdélyi magyarság szerveződésének kérdései meglepő azonosságot mutatnak a világpolitikában makroméreteken bekövetkezett változásokkal. Európa térképe, fél évszázaddal a II. világháború után újra változott. Magukra találtak az elnyomott nemzetiségek, a világ növekvő felaprózódásának vagyunk tanúi, és ez a folyamat valószínűleg eltart még jó ideig. Mindez világosan mutatja: a népek és országok újabb egyesülés előtt állnak. Európa egyesülése régóta napirenden szerepel már, és minden nehézség ellenére megállíthatatlan folyamatnak látszik. Merészebb elképzelések szerint a világ egyesülése is jó úton halad. Azt hiszem, nem szorul bővebb magyarázatra az, hogy mindenféle egyesülés előfeltételeként előbb az elkülönülés, az etnikumok esetében a népek magukra találása folyamatának kell lejártszódnia. Ugyanis, ha ezt a folyamatot a mindig csak megközelíthető, de egyre tökéletesíthetőbb demokrácia jegyében képzeljük el, a kisközösségeknek előbb meg kell fogalmazniuk a megmaradásukhoz szükséges törvényeket és kialakítaniuk ennek gyakorlatát, kidolgozniuk önépítésük módszereit. Teljes önazonosulás nélkül, az emberi szabadság gyakorlata nélkül a kis népek, a nemzetiségek egyesülésének nincs értelme. Az egyenlőtlenségből eredően a későbbiek folyamán indukált erők állandó bajforrások lehetnek mindenféle együttlétnek, együttműködésnek. A már egyesült európai országokban is éppen elég példát találunk arra, hogy talán előbb kellett volna ott a különféle etnikai, vallási stb. csoportosulásokba tartozók igényeivel számolni.

A világ darabokra való széthullásának félelme alaptalan. A felaprózódással egyidejűleg fellép és működik az összetartó erő. Az örökké sántító hasonlatokkal ezt a tényt csak kódósíthatnánk. A folyamat lényege talán abban áll, hogy a nemzeti kiteljesedést, illetőleg a kisebbségi lét szorításának feloldását felvállalják-e a demokratikus szabályai szerint mindig a maguk hasznára, de sohasem a mások kárára a nemzetek, és a polgárok civilizációs szintjének növelésével képesek-e véghezvinni mindenik nép vagy anyaországtól elszakított nemzettöredék

átmentését a zsarnokságból az új egyesülésbe. Az európai egyesülés tartósságát abban látom, hogy földrészünk kisebb közösségei is közvetlenül kapcsolódhatnak a központhoz. Korszerű világunk az ilyenfajta összekapcsolási módra már rég lehetőséget talált és teremtett az óriási kapacitású komputerekkel és információs központokkal. A függetlenségre törekvő emberi elme „egyenest” kapcsolódva éli az emberiség életét. Az információáramlásban szükségtelen az óvatosságból lassító nyakatekert demokratizmus. A parancsuralmi rendszerek alatt egyesített birodalmak után a demokrácia ereje tartott és tart össze hatalmas országokban sokféle nemzetiséget. Ezek kapcsolata a nagy egészet irányító központhoz csak meghatározott, különféle nagyságú egységek útján volt lehetséges. Az európai egyesülés magasabb szinten valószínűleg a kis országokat és nemzetiségeket sokirányú kötődéseikkel együtt is képes lesz egyenlő jogokkal az irányítás legfelsőbb szintjéhez kötni. Ezért nem elleneznünk kell a felaprózódást, hanem elősegítenünk, hogy etnikai és más egységekként, a legkeményebb magig lebontva az együvé tartozásunkat, sejtként kapcsolódjunk a központhoz. Az agyközpont és a sejtek kapcsolata mutat ilyen szerveződési formát, amelyben a jelzések áramlása igényeink szerint egyszer majd az emberi szervezetben és a társadalomban is a meglévőnél sokkal gyorsabb lehet.

Visszatérve az erdélyi magyarság ügyeire - a túlzást szemléltetőeszközként is használva - nemcsak az RMDSZ politikai színezetű csoportosulásait tartom igenelhetőnek, hanem a kisközösségek kialakításával akár az atomizálásig megvalósított elkülönülést is. Ezt szemléltetném azzal, hogy a négy esztendővel ezelőtt megalakított Erdély Pártra felhívom most is a figyelmüket. Ennek a pártnak elnöke, titkára és egyben tagja is magam vagyok. Egyszemélyes pártom megfellebbezhetetlen előnyökkel rendelkezik, amennyiben a máshol ízléstelen belső harc dúlása töretlen egységemet nem hántja, a vezet pozíciókért folytatott könyöklés, veszés, áskálódás és a viszketegséggel hasonlatos szereplési vágnak cselekedeteimben nyoma sincs, és nem is lehet, mert szerény célkitűzéseim között élenjáró helyen szerepel, hogy megközelítőleg kétféle hasonló párt létrehozását minden erőmmel elősegítsem. Minden ilyen egyszemélyes párt célja: itt megmaradni! Hagyományainkhoz visszanyúlva: itt és most. Többet akarva: itt és mást! De örökké kérdezve: itt és mit?! A kérdés megválaszolásában nagyjából egyetértünk az RMDSZ-szel. Egyetértésünket pedig nem néma szemlélődésben, nem búsmagyarkodásban, urambátyám-klikkek ajnározásában, a másokat „le se köpöm”-szerű magatartásban, hanem kitartó önépítésben, múltunk, hagyományaink, történelmünk, szokásaink stb. megismerésében és az egész életet követelő családepítésben juttatjuk kifejezésre. Minden Erdély Pártnak tudnia és hinnie kell abban, hogy megmaradásunk alapja a család, a szomszédság, a tömbházcsoport, s ha nem esik túl messzire: a tömbházi közösség. Családiasság hangulatát nyújthatják még a különféle egyesületek, klubok, körök, amelyek kisközösségében azonos érdeklődésnek életakarataikat erősíthetik a mások szolgálatában is. Tartozhatunk továbbá egy kedvünkre szerkesztett családi lap olvasóinak közösségébe is, amennyiben ez a lap a családban reánk háruló nevelési feladatok ellátásában segítségünkre van.

Erdély Pártom kidolgozta egy ilyen, különösen a szóránymagyarság és a külföldre szakadt magyarság köreiben hasznosítható különféle jogos vagy mondvacsinált elkülönülésüket sem sértő családi lap tervét (a családban örökölt magyarságtudatot, a nyelvet, a történelmet stb. ismeretek szükségességét mindannyian igeneljük), és a világ négy égtája felé ismertetését mindenhova elküldve, e lap megvalósításához nemcsak a magyarországi intézmények, hanem a kivándoroltak támogatását is szívesen látná és várja. Erdély Pártom szorgalmazta, és különféle fórumokon igényli olyan tematikai elgondolással kigondolt könyvkiadás gyakorlatát, amely elsősorban az erdélyi magyarság önismeretének és műveltségében a világháború óta történt lemaradását próbálná széles körű olvasóközönségével bepótoltatni. Ilyen céllal -

előbb minden támogatás nélkül - mostanában immár némi egyházi, EMKE és a magyarországi Ady Endre Sajtóalapítvány támogatásával, a NIS kiadó nagylelkű gondozásában jelenik meg az Erdélyi Kiskönyvtár, amely mindenféleképpen népkönyvtár akar lenni, s ha jelentőségét megértik és támogatják a romániai magyarság tehetős intézményei (soha 4-5 tojásnál nem szabad drágábbnak lennie egy füzetnek), minden bizonnyal jó szolgálatot tesz majd az egyre szegényedő és műveltségében is kisebbedő népnek az előttünk álló küzdelmes években. Az Erdélyben való gondolkodást ajánlva, Pártom együttérzést, együttműködést, együttgondolkozást kíván, a személy szerint kiutalt ellenszenv mellőzésével, a közös munkálkodás idejére, annál is inkább, mert az a meggyőződése, hogy az utálatig elmenő rokonszenzviány csak a legritkább esetekben szembesítésekből és szókimondásból, sokkal inkább csupa szóbeszédből, rosszindulatú áskálódásokból és a káderező hajlamúak kitalációinak nyüzsgítéséből ered. A klikkezők kishitűek. A közösség szolgálatában minden magyar ember felülemelkedhet a személyi torzsalkodásokon. Ha erre képtelen, akkor Erdély Pártja menthetetlenül megbukik. De mindig marad belőle elég, és áldásosan működik majd továbbra is sok százezer és millió. Egymásrautaltságunkra, itt Erdélyben is, a szükség törvénye figyelmeztet. Különállva, de nemzetiségünk nagy kérdéseiben mindig és mindenben összefogva biztosíthatjuk csak megmaradásunkat.

Az emberiség története során bekövetkezett csődsorozathoz - a pesszimistákat követve - az erdélyi magyarság átkos hagyományait is hozzátehetnénk. A széthúzást, s gáncsoskodást, az irigységet, az apák vétkéért fiúkra kiosztott bosszút, és az évezredvégen nemes egyszerűségű becsületünket mindegyre beborító balkáni aljasság elburjánzását. De mi sem vagyunk jobbak már „Deákné vásznánál”! De olyan kezdetek előtt állunk, olyan új lehetőségeket gyűjt az egyébként sokoldalúan mindnyájunkat kínzó sors, amely a jelen és a következő évek katarzisában emberi létünk kiteljesedésének reményével kecsegtet. Elkoptatott eszmék és eredménytelen próbálkozások utáni szobordöntögető korban is életértelmet keres az ember. A jót úgy kaptuk a rosszhoz, hogy nekünk elnemzetlenítésünkért kell ma is minden erőfeszítésünkkel küzdenünk.

A világ kimozdításához az ókorban egyetlen fix pont is elegendő lett volna. Közös nevezőnkre rátalálva, ha optimálisabbak nem, de mindenképpen célirányosak lehetünk. A számunkra kiszabott életidőhöz képest, a naponta próbált nemzetrész, ha kisebbségben is zajlik sanyarú élete „megérhet és megélhet” még hosszú, termékeny és boldogabb évszázadokat.

Holló úr és a többiek

A mindig zord jelen örömteli eseményének tartom, hogy megismerkedhettem Holló úrral. Hogy régi jóvágású kolozsvári úriemberek szavajárásával éljek, „megmondom őszintén”, nem bántam meg. Ugyani valósággal megkedveltem Holló urat. Nem csupán platóni értelemben. A hasonló hasonlót vonz ebben az esetben is vitathatatlanul igaz megállapításán túl, tartom szerencsémnek, hogy becsülhetem másságát, egyediségét, furcsaságait. Holló úrral olyasmik történtek ebben az egykor régen, mondhatnám úgy is „hajdanán” kincses városban, amiknek részben magam is tanúja voltam. Kolozsvári őslakosként családom megszenvedett sajnos minden bejövetelt, egyesítést, felszabadításnak mondott valóságos és lelki rombolást, amelyek sorozatossága szoros kapcsolatban van és lesz a város elkinccstelenedésével. Ha csak az innen elszármazott és felsorolhatatlanul sokféle módon elüldözött szürkeállományra gondolunk, bizony mondom, hogy Kolozsvárra az utóbbi időkben kincseinek pazarlása a jellemző. Igaz ez akkor is, ha az innen eltávozottak, kitántorgók, elszárgultak és elpályázók a világ legtávolabbi sarkában is ezt a várost megtartják jó emlékezetükben, magukban tovább építik, öröközik hírnevét leszármazottaikra, nem egyszer olyanformán, hogy hazagondolásuk eredményeképpen az otthon maradottaknak anyagi segítséget is nyújtanak.

Holló úr megdöbbenő emlékeivel gyarapít minket. Olyanokat mesél, amiről nem tudtunk vagy a robogó élet elfelejtette velünk, amiket titkolnunk kellett gyerekeink előtt, amiktől szigorúan eltiltott a hatalom, hogy kisebbitessen és lassú örlődésben önmagunk feladására kényszerítsen. Holló úrból nemcsak azért lett ebben a két opera társulattal gazdag városban a magyar operaház hegedűse, mert erre tehetsége volt. Hanem azért is, mert sors adta feladatát kellett teljesítenie. A sors pedig fiatal nagyanyja hangján, a „dobd vissza kenyérrel” bölcseséget bővítve hihetetlen józansággal egyszer ezt mondta neki: „Nem ölni fogsz, hanem hegedülni nekik.” Ezt azután mondta, miután Holló urat még fióka korában csaknem megerőszakolták, mivel nagyanyja hóbertjából férfiassága jelét lányruhában viselte... A vérirtas honfoglalók nemcsak nagyanyjáról, hanem róla is letépték a ruhát, hogy aztán csalódottan vágják földhöz a kisfiút, és nagyanyjára sorba ráfeküdve töltsék ki minden bosszújukat. Ez akkor történt, amikor a Főtéren, a Szent Mihály templom előtt, szekercével levágott magyar fejek gurultak a feledés egyre sűrűsödő homálya felé. És ezt a „semmiséget”, az ilyen bejövetelekről mélyen hallgató krónikások eddigelé elfelejtették megörökíteni. Fotós sem akadt, aki ezt reánk örököltette volna. Nos, ez a családi örökségként fennmaradt történet bizony befeketítette a nevében amúgy sem derűs úr egész életét. Holló úr azt a kényszerítő feladatot kapta a sorstól, hogy szinte naponta bejárja azokat az óvári utcákat, ahol ez a csúfság megesett velük. Az igazság kedvéért a többes számot *velünk-re* kell pontosítanom, nehogy az olvasó holmi fehér hollónak képzelje Holló urat. Igazolásul álljon itt saját emlékeimből egy másik „bejövétel” mogyoróhéjba szorított története.

A vér nemzetisége

Vasárnap volt. Városi polgárhoz illően családunk a Sétatéren sétált. A csónakázni jó tó vonzott, a Kaszinó környéke, ahova elhallatszott a cifra szobrokkal díszített szökőkút melletti filagóriából a fúvószene. Azon a vasárnapon egy darabig néma volt a sétatér, csak a fősétány hosszában fűgén tovaszaladó két patak csobogott, arra biztatva a rövidnadrágosokat, hogy papírhajókat eregessenek kristálytisza vizén a Magyar Színház fényben fürdetett épülete irányába.

A szigetre vivő japán hidacska magasságában jártunk, amikor állati ordítás rázta meg a világháború dörgései után sokak által áhított békés csendet. Aztán ötlépésnyire hirtelen megnyílt előttünk a bokrok sűrűje, és egy falusi ruhás marcona alak magasra emelt vértől csepegő késsel lépett elénk.

- Magyar vér! - ordította diadalmasan a megtorpanásunk idején mögénk érkező társainak. Úgy éreztünk magunkat, mint bekerített majorság az ünnepi ebédre való előkészületek idején. Hang nem jött ki a szánkon. A nővérem hirtelen kikerekedett, valószínűtlenül nagy szemekre emlékszem. Olyan csend ereszkedett közénk, mint a hófehérségével szédítő orvosi rendelőben szokott sebkötözés közben. Anyám hirtelen kézen fogott minket és óvatosan elhúzott a városfoglalók gyűrűjéből. Közben látnunk kellett, hogy a bokorban egy erősen vérző városi ember feküdt.

- Egy szót sem! - súgta anyám. Sohasem láttam még olyan szigorúnak. Szerencsénk volt. A diadalmaskodók egy a tó partján lélekszakadva menekülő megkéselt fiatalember után vetették maguk. Láttam, amint bekerítették. A fiatalember belevetette magát a vízbe és átúszott a tó túlsó partjára. Megkerülve a tavat, mi is oda tartottunk. Egy teherautó mellett haladtunk el, amelynek padlózatán vérbefagyott sebesültek ültek és feküdtek. A gépkocsi mellett a vérszomjas üldözők fel-fel rugaszkodva ütlegették a félholtakat. A vizes ruhás fiatalember is megkapta a kegyelemdöfést. Valaki megkérdezte a teherautó mellett álldogáló rendtartókat, miért nem indulnak már a sebesültekkel a kórházba.

- Majd, ha összeszedjük a többieket is... - hangzott az „emberséges” válasz. És ez is a vérengzőknek kedvezett. A Főtérre tartottunk, ahová akkor még nem jutottak el a fajgyűlölők. Akkor ott még panaszkodni is lehetett. Anyám és mézeskalácsos nevelőapám szemtanúként feljelentést is tehetett. Persze hogy nem lett semmi következménye. Később sem kellett tanúnak. Kényszerű hallgatásuk egész életüket végigkísérte.

Ez pedig akkor történt, amikor a városhoz tartozó Monostoron elköttették az utat. Tábla hirdette ott:

EDDIG A DEMOKRÁCIA, INNEN MĂNĂSTUR!

De vagyunk még Holló úr félék, akiknek emlékezete nem csal, mert naponta járjuk kisemmiztetésünk tereit, rójuk az európaira alkotott, de balkánira igazított utcákat és lelki ösvényeket, és Holló úrhoz hasonlóan ragaszkodunk szülővárosunkhoz, ahol tesszük a dolgunk, éljük a nekünk kimért életet, és jóra való társainkkal együtt nem acsarkodunk, nem lihegünk vérbosszút, hanem az emberségben igyekezve, a szeretet megtartó vallását gyakorolva többek között hegedülünk is nekik. És ha ők nem az európai értékek megtartását szolgálták, hanem a sajátjuk fényének csillogtatását századok értékeinek az elhomályosításával, mellőzésével, a régi jók szemérmetlen eltüntetését erőltették, ha megtartó és felemelő erkölcsünk helyét a maguk híg szabályait hozták, és a város polgáraivá nem nemesíthető, mindig megszállóként élő és viselkedő tömeget tettek a városban uralkodóvá, a bennszülötteket pedig a történelemből ismert, az egész világon elterjedt módozatoknál is fondorlatosabb módon kiforgatták javaikból, ország- és helytörténelmet hamisítva, évszázados helyeket, utcákat, tereket átkeresztelve, család- és keresztnéveket megmászva pöffeszkedtek a mondvacsinált előrébbvalósággal megtámasztott hatalmukban, nekünk nem maradt más, mint az emlékezés többek között Zaharia Stancu által megírt módja: íme, ezekre az „apróságokra” alapoznám Holló úr dicséretét.

Holló úr fehérsége

Talán már mások is felfigyeltek rá: Holló úr tekintélyes volta ma már ritkaságszámba megy. Igen, ő még fehér. Dehogynem kezdték ki. Éppen ő maradjon ki az egymást megevés nagy dzsemborijából?! A szolgálatos zsidongó gyorsolvasó műítész feketesárgaságba esve serényen gyömszőli-utasítja a világhálón is, a hivatalosságok szájíze szerint a közügyek kedvelt gyásztónusához hasonló árnyalatba Holló ura. Abba, a feketénél is sötétebb feledés-színbe, amelybe, akár a titkon ázott sírgödrök homályába a hatalom helytartói szokták belelökösni a józan ész lehetséges jelöltjeit, a nehezen hozsannázókat, a hibát észlelőket, „ami a szívemen, a számon” egyedeket, a visszafafázókat, a másként gondolkodókat, a régi haragosokat, a jogosnak vélt politikai vendettákban tárgyalás nélkül elítélteket, mindenkit, akit a nagy és az egészen apró hatalmaskodásokhoz ragaszkodó, maguknak transzcendentális erőt tulajdonítók ellen szólhatnak. Akik hivatalos ügyeink felkent helytartóinak mindöröklétig hiszik maguk, pissenést sem tűnnek és nem értünk kívánnak cselekedni, hanem mindig valaki vagy valakik ellen, azok ellen, akiket valamilyen okból káderesi előrelátással kényelmetlen ellenfélnek képzelnek.

Pedig Holló úr, akármennyire is élőnek és a kolozsvári belvárosi utcák hű koptatójának tűnik, nem más mint egy könyv, amit az Erdélyi Szépmíves Céh, az évek óta jobbra váró, a Céhet újraalakító tagok és a politikailag, illetőleg hajcihőileg el nem kötelezett polgárok, tehát, hogy egészen pontosak legyünk, az egyszemélyes Erdély Párt határokat fumigáló kétmillió tagja és további irodalomkedvelők lehetséges milliói megbocsátó örömmel fogadtak és fogadnak az elkövetkezőkben, a Gutenberg-galaxis időszámítása szerinti lehetséges életben. Éppen most, amikor annyi az ördögi feketeség, a rosszindulat, a kicsinyes irigységgel fejbúbjáig borított piszkálódó, a kivagyiskodó, az öndicsérő, az önámító, a törtető a magát előtérbe sunyító, hogy nemcsak Szamost, hanem tengert lehetne velük rekeszteni, és sajnos rekesztenek is vele demokráciát, népszolgálatot, megmaradásunkért való igyekezetet, becsületet, bátorságot, szokimondást, értelemmel tele akaratot, összefogásigényt és egyebeket is, szinte mindent, amiért egy erdélyi magyarnak élni és küzdeni érdemes.

Holló úr erről nem szól, van neki elég gondja a múltjával. Elég az neki, és a nevét viselő könyvben sorakozó társainak úgyszintén, hogy Kolozsvár tükörcserepeiként szolgáljanak bennünket. Az, hogy a saját hangjukon, tehát a mai kolozsváriak hangján és zamatosan magyar nyelvezetével mondják fel a közelmúlt nosztalgikusan édes, máskor irtóztatóan mellbeverő történeteit. Olyan valakik hímes doboza ez a könyv, akik nélkül meg nem lehetünk, akik nélkül meg sem maradhatunk. Ha elcsúfították főterünket, ha költöztetéssel fenyegetik világhíres szobrainkat, ha Kárpátokon túlra cserélik utcáink levegőjét, ha a Házsongárd útjainak szélét a később jöttek sírjaival szegélyezik, hogy a múltat haló poraiban is eltakarják, ha múltunk tárgyi jeleit is kisajátítják és megmásítják is, történeteinket, az irodalomba menekített nagyjainkat, hőseinket, példaképeinket, jóembereinket nem vehetik el tőlünk. Leszünk, mert voltunk.

Író ma nem tehet nagyobb szolgálatot az erdélyi magyarságnak annál, hogy emlékezik. Ahol volt szép és igaz élet, ott máskor is teremhet örömet az idő. Ezért és ennek tudatában üldözte a múltból táplálkozó reményt zöld színével együtt az egykori totális hatalom. Egy közepesen fejlett erdélyi magyar író akkor, az egyik napilapban is megjelent novellájában a cenzúrára figyelve tömören fogalmazott: „A Hatalom az Hatalom...” A helyzet ma sem változott. Éppen csak kimondható, hogy a totális hatalom helyett mindenféle apróbb hatalmaskodással kell életre-halálra harcot vívnunk. Mit tegyünk, hogy „a mindig magunkért, soha mások ellen” dsidai figyelmeztetést se feledve, csakis a jót és a jókat igenljük? Mi legyen a fölöttünk és nem értünk hatalmaskodó sorsválasztottakkal?

Egy Kolozsvárott íróvá lett székely ember már a változások utáni esztendőben szóvá tette, hogy a magyarság emeletekbe rendeződik, s az alagsorban lévőknek nincs szavuk. A jéghegy csúcsa, amely nagy elhidegülésből kilátszik, szervezetnek mondja magát, és a maga kedvére gazdálkodik. Számításaiban sokféle pénzt és értéket forgat, a tagság számát, értékét, hasznát nem igazán. Az *Erdélyért kiáltani* nem rest író, a változások utáni hónapokban, vezércikkben figyelmeztetett, hogy a romániai magyarságot mindenoldalúan építeni óhajtó szervezet elsősorban nem a politikai csatározásokra, hanem „a közművelődés építése, a magyar családra, kisközösségekre támaszkodó, iskolára, egyesületekre, egyházakra, intézményekre számító nevelésére” kell, hogy berendezkedjen. Az akkor készülő, de most is hiányos alapszabályzatba pedig a következő fontos kiegészítést javasolta: „A Szervezet körültekintő és minden tagjáig elérő tevékenységet fejt ki az erdélyi magyarság megmaradásáért, kultúrája műveltsége és hagyományai megtartása és gyarapítása érdekében.” Annyira nem ez járt a vezetők eszében, hogy később ez is megtörtént: a kultúrára kapott pénzt önhatalmúlag zárolták, és kamatoztatásra rendelték a sürgős feladatok - mint például a magánkezdeményezésből és magántőkéből elkezdett olcsó népkönyvtári sorozat támogatása - és hasonló a művelődést valóban szolgáló tervek pártolása helyet. Az sem volt, egy percig sem ínyére a vezetőknek, hogy a *Szervezet felépítése* című szakaszba bekerüljön a következő igény: „A kerületekben, utcánként, utcarészletekként, tömbházak vagy tömbházi lépcsőházanként szomszédközösségek szervezhetők, amelyek célja a magyarok összetartozásának mások nem sértő elmélyítése, a sokoldalú emberbaráti segítségnyújtás, a politikai és sajátos művelődés terjesztése (közös sajtó és könyvelőfizetések által és mindenféle más módon) a Szervezet tevékenységének kisközösségi, alapos vitatása és a sikeres működést segítő javaslatok, valamint a tagsági díjak begyűjtése, a tagok gyors mozgósítása és a szervezetbeli információ-áramlás minden körülmények közötti biztosítása. A begyűjtött tagdíjak egynegyedével a szomszédközösség választott három egyenrangú felelőse gazdálkodik, és tartozik negyedévenként elszámolni a tagság előtt.” Ez a lényegében Kolozsváron hagyományos tízes-szervezetek korszerűsített formája lehetett volna, ha ez egyáltalán érdekében állott volna valamikor is valamelyik vezetőségnek. A népben gondolkodók minden hatalmi eszközzel visszaszoríttatnak. A hatalomnak e sajátossága nem meglepő, ez mindig is így volt mindenkor és mindenütt. Az, ami rendkívül furcsa, hiszen magyarságellenes, az, hogy a mellőzöttek, és az immár nyíltan üldözött mást akarók közösségnek hasznos tetteit sem kíméli a hatalom. Így történhet meg, hogy lapot, könyvkiadót, népművelésben hasznos olcsó könyvsorozatot mellőztek, embereket löktek félre, akik életüket a közösség szolgálatára tették fel, s helyükre bólogató fullajtárokat állítottak. Ebben a hatalomerős törtetésben nem találja helyét a halk szavú értelmiségi és a kivagyoskodó vezetőktől utálkozó fiatalság. Ki számolja össze, hogy csupán az elmúlt években hányan hagyták ott az erdélyi magyarság megmaradásáért hirdetett kemény harc mezejét, az egymásellenesség gyomrot émelyítő dulakodásaitól megcsömörölve? Hányan hagyták ott, és hányan pályáznak el szülőföldjükről a vezetők gyerekeinek példáját összekötés-mentesen, és anyagiak híján is követve? Kettős hatalom ellenében küszködik az erdélyi magyarság. Az országvezetés nem bánja, sohasem bánta, ha fogy az Erdélyben élő magyarok száma. A saját vezetőségünknek pedig, mert úgy adta a sors, nem kell gondolnia az alagsoriakkal. Mert a derék erdélyi magyar minden soron következő választáskor amúgy is a jéghegy csúcsára kerültekre szavaz.

Tartásunk hiánya

Amennyiben Holló úrhoz és társaihoz hasonlóan emlékezni és emlékeztetni tudnánk a régi időkre, vérforraló és ma is hasznosítható tapasztalatainkra, bizony mondom, jobban menne sorunk. Holló úrban benne van a móríci hevület is, amely egyszerre tiltás és biztatás. Ne tessék naivul közeledni, neves írónknak ahhoz a jelszavához, amit a háború idején hirdetett meg lapjában: *Ne politizálj, építkezz!* Móricz Zsigmond ne tudta volna, hogy mi a politika? Nagyon is tudta, de az erőviszonyokat tekintve a politika ellenében nagyobb jövőt jósolt az építkezésnek, amelyet természetesen a legtágabban kell értelmeznünk. Ilyenformán belefér ebbe a múlt regényes megismerése és tapasztalati felhasználása is.

Holló úr alkotója, Papp László, nemhiába használja a Kolozsvári előnevet. Ő nem általában politizálva akarja megváltani a világot, hanem tapasztalatát kicsi helyről összesűrítve úgy adja vissza olvasóinak, hogy az a társadalmilag is emeletezett valóságban mindenütt meggondolkoztasson.

Bátorsága is példamutató. Erről csak annyit, hogy az elmúlt század bizony elége elgyávította az erdélyi magyarságot. Ne tessék megsértődni, orrot felhúzni. Ha most azzal dicsekszünk, hogy a nemzeti elnyomás ellen mi sohasem lázongtunk, és mindig csakis békés úton akartuk kivívni jogainkat, akkor hivatkozhatunk ugyan józan eszünkre, de annak nyilvánvalóságát sem tagadhatjuk, hogy megfontoltatottságunkat nem egyszer gyávaságunk sugallatára szültük, és babusgattuk azt mások kínos röhögtetéséig. Tessék erről mai példákat gyűjteni a napi politikából. A kormányzásban való téblábolásainkból például. Minden tétovázásunk régóta takargatott visszafogottságunk eredményeként is felfogható... És azzal, ahogyan ezt ma feltálaljuk egyben lebecsülése is azon bátor embereinknek, akik életük nagy részét, egészségüket és, mert nem volt más kiút, életüket adták ügyeink védelmében. Elég, ha Márton Áronra gondolunk. Vagy akár az eszményeiért hősként halt Józsa Bélára, hogy mindenkori küzdelmeinkhez méltó magatartást mutató panteonba illő személyek sorát minden irányban kiterjeszthessük.

Hogy a jövőben kik lesznek az egyre eljegesedő alagsoriak, a zúzmarás szuterinbeliek mondvacsinált képviselői, ezt csak az időnként tompított farkasüvöltéssel egybekötött csámcsogásokból sejti a jó nép. Azok, akiknek a megmaradására közben egyfolytában propagandisztikus hülyítésekkel esküszik a hivatal. A rosszindulatúak szerint sóhivatal. De ezt nem mi, hanem majd az utókorra visszapillantó józanság dönti majd el. Nem lehetetlen, hogy csodával határos módon, magyarok lesznek azok, akik ezt vagy az ehhez hasonló rosszat megállapítják. Ha élünk, meglátjuk.

S mert nem vagyunk vakok, már most szemrevételezhetünk egyet s mást. Holló úr ebben is segít. Mert Holló úr megjelenése megkönnyíti és elmélyíti az emlékezést. Az ő modorában jó együttgondolkozni a régiekkel, vitázni az előttünk járókkal, kibarkochbázni a lehetséges jövőt, a magunk jövőjét.

Holló úr becsületes városi polgár. Élettere a belváros. Ruházata, viselkedése, szokásai a szokásosak. Barátait sem sodorta a városi élet kintebb a Boldog utcánál vagy az illegális húsbeszerzők vágóhidjánál, ahol még a Toldi-féléknek is jutott néha vacsorára elegendő sertésmáj. Innen a következtetés, hogy a Holló úrék édeskésen szomorúságos életénél szomorúságosabb élet is volt és van az egykori és mai Kolozsváron. Tágítsa ki-ki a maga tapasztalatai szerint a kört. Valaki majd megírja ezeket a tapasztalatokat is. És ezek is jó és tanulságos olvasmányok lesznek. És azok, akik őseikre vagy netán magukra ismernek ezekben a történetekben, azok bizony számosan lesznek. Mert az alagsorban mindig sokan, talán túlfel is sokan laktak és laknak. Feltéve, hogy lesz, aki elolvassa ezeket az írásokat, ezeket a

könyveket. Feltéve, hogy lesz miből könyvet is vásároljanak a szuterinisták. Röser úr, a Mátyás király utcai magyar könyvárus Manó úrhoz, az egykori latin nyelv és irodalomtanárhoz hasonlóan, szelíden ingatja gondok által aprónként, de kitartóan ezüstözött fejét, és lapos pénztárkönyvével bizonyítja, hogy az egykori nő- és könyvfaló Kolozsváron a kutya sem vásárol ma olvasnivalót. Merthogy nincs olcsó könyv, teszi hozzá a szép emlékek révületében egy, a hitetlenkedést is megkockáztató, bátorságát, akár bajuszkáját naponta különös gonddal ápolgató szerkesztő. Holló úr emlékei nem pásztázzák a közművelődés ma már alig művelt, jórészt szántatlan-vetetlen területeit, de a nyájas olvasónak megenged némi következtetést azokra a szép időkre, amikor Janovics úrnak a színház egyszerre volt hivatás és üzlet, és a kultúra olyan értékes és keresett volt, mint a friss ékszer Braunfeld Henry főtéri üzletében.

Holló úr ilyen és hasonló erényeit nem értékeli a kritikus, aki fanyalogva esztétizál. Nem hajlandó beismerni, hogy Mikszáth és Krúdy nyomán haladva Kolozsvári Papp László írásaival, sajátos kolozsvári nyelvezetével úgy képes tudatunkban tükröztetni a nélkülözhetetlen közelmúltat, ahogyan azt az egykori impresszionisták tették legjobb műveikben. A kritikus megjegyyezheti, hogy az Ezeregyéjszaka vagy a dekameron mesék keretében sorakozó kolozsvári legendák egyik-másiknak végkifejleténél jobbakat is művelt már a világirodalom, de szemüvegtelen arra, hogy lássa: az anekdotikus különösségre épített történetek csak ürügyként szolgálnak, ahhoz, hogy gazdag érzelmekeltő hangulatot keltsen az író, a lelkükre hasson, hiszen ott kell megőriznünk mindent, ami öröm és elevenen fájó múlt, onnan emelhetjük aztán napi tájékozottságunk, irányultságunk szemetes terei fölé, hogy fensőséges felemelkedésben szolgálhassuk a mindig emberibbnek képzelt jövőt.

Ahogyan Kolozsvári Papp László hősei ráérősen mesélgetnek, esznek, isznak és bölcsekedést kerülve nyugtázzák a legendába sűrített közelmúltat, kedvet teremtenek a békességes életre, az emberi életritmusra, a tartásos szelídségre és egyéb olyan emberi apróságokra, amelyeknek ki tudja miért egyre inkább híjával vagyunk. Holló úrral és a többiekkel elmélázva visszakívánczik az olvasó abba a jótékony időszemléletbe, amely hatványozott fontosságot kölcsönöz az egyszerű létnek, és a lelkeket mindenirányban érzékennyé finomítja. „Az idő a lélek magánügye.” - állapítja meg Krúdyról írva Szerb Antal, és ebbe a magánügybe az emlékeztetés serkentésével szakavatott módon beleszólhat az író. A mai jólneveltségéből, kellemes külsejéből, javunkat szolgálni feledő mivoltából kivetkezett világban lelkünket mentő SOS kiáltással egyenértékű ez. Minden egyéb, amely megmaradásunkat szolgálja, ebből és ezután következik.

Miért fanyalog tehát a szolgálatos? Megmondom. Azért, mert a könyv olvasása után a napi viselkedés divatjához igazodva fontosabbnak ítélte a kiválasztottak ízlésvilágának igenlését, mint a könyv erényeiből adódó népszolgálatot. Jólneveltségének látszatát a diplomatisztikus szolgálat jegyében őrzi, a könyv mondanivalóját, küldetését, olvasóban keltett teremtő visszhangját nem firtatja, úgy tesz, mintha nem vette volna észre, a könyv nyelvezetével, szerkezetével bíbelődik, aztán kissé burkoltan a lektűr-irodalom kategóriájába utalva a művet, a több izgalmat, a több és a precízebben kezelt cselekmény hiányát rója fel az írónak. A mellébeszélés ilyenforma módját akkor választja a szolgálatos, ha nem a műre, hanem egészen másra, például a napi politikára figyel a saját érdekében.

Gerinctelen kaméleon-világ

Illik, ha nem is tanácsos egy kis kitérőt tennünk, ahhoz, hogy az ilyen és hasonló magatartásformákra pillantást vessünk. Sietek megjegyezni, hogy Holló úrék világában valamennyire más erkölcsök alakították az erdélyi embert. Az összevetés amennyire utálatot keltő, annyira szükséges. A számlálhatatlan példák helyett, amelyek felsorakoztatásával amúgy sem érénk célt, hiszen beismerést semmi esetre sem váltana ki a szereplőkből, de mindenféle övön aluli és útszéli kifejezésekben, mögöttes fúrásokban is bővelkedő, ádáz támadások sorát minden bizonnyal. Elégedjünk meg hát a jelenség általános leírásával.

A hatalom embere valamiért nemkívánatosnak tart valakit, és ezt burkoltan érezteti környezetével. Emberei tudják mi a dolguk, leradírozzák a küzdelem táblájáról a lehetséges ellenfelet. Ez a magatartásforma nem égből küldött ajándék, az emberi aljasság történetébe tartozó külön fejezet. Nálunk kiváltképpen a diktatúra éveiben gyakorolt, és a jó látszat megtartása végett folyamatosan csiszolt politikai tettek eszköztárát gazdagította. Hogy nemcsak ezt az eszközt vették át, tartották meg és fejlesztették tovább hatalmasaink, ezt nyilvánvaló példák sokasága mutatja. Irodalmunk és sajtónk egykor legfőbb felelősenek felháborodását őrzöm emlékeimben, amivel egy új könyv megjelenése kapcsán annak íróját dühödten elítélte. Naiv kérdéseimre aztán kiderült, hogy a könyvet nem olvasta, és nincs is szándékában elolvasni. Éppen csak elítélte. És döntéséből eredően ezt a könyvet is elhallgatták fullajtárai a hatalma alá sorolt sajtóban. Ma sincs ez másképp. Napirenden az a gyakorlat miszerint nem a könyvben vagy más formában írt vagy elmondott gondolat lényeges, hanem csakis az, aki írta vagy mondta. Nem az írás ismeretében dönt a felelős, hanem neveket válogat, és nagyon is tudja a leckét, hogy kit kell támogatnia, kit pedig figyelmen kívül hagynia ahhoz, hogy a hatalom elégedettségét aztán a maga és klikkje javára fordítsa. Ha mégis elolvassa valaki a hivatalosságok közül az írást, annak szövegéből csupán csak arra figyel, amit sértőnek érez a maga számára, amit megcáfolni illik, amin fel kell háborodnia, amit visszautasíthat. Gondolat vagy gondolatok, amiért a szóban forgó írás született, figyelemét valahogyan elkerüli. Ha ötletet is adó, használható a gondolat, kiegészítésére, továbbgondolására akkor sem való, mert az író, a másként gondolkozót, magát kell mindenestől kiebrudalni a közös gondokra megoldást keresők közül. Ezt csak a hatalom által felkentek tehetik, minden dicsőség irányítottan és a hierarchiához pázítva száll a vezetők fejére. A hatalom embereinek szürkeállománya sem tágítható gumibogyó, az erősen akart cél szolgáltatáshoz nem szükséges a végtelenül szélesíthető látókör, „a virágozzon minden virág” kínai bölcsessége és más egyéb apróságok sem, hanem legfőbbként és leginkább a hatalom megtartásának pillanatig sem feledhető akarata az egyedül fontos. Ma már csak a vakságot mutatók nem látják, hogy a klikkekbe tömörült akarnokok a levitézlett diktatúra módszereit alkalmazzák lépen-nyomon. És az sem titok, hogy a magukat liberálisnak minősített és a kommunizmust habzó szájjal ugatók sem kivételek ennek gyakorlata alól. De ez már nem a piszkos politika eredménye, hanem a piszkos politikát előidéző erkölcsi hanyatlás, a „hatalomnak mindent szabad” hallgatolagos uralma.

Kolozsvári példákkal is igazolhatjuk, hogy Holló úrék világa a mai erkölcstelen világ éles kontrasztjaként gyógyító ír a maguk és leszármazottaik épülésére példaképet keresők háza táján. Kultúránk irányítására kinevezett emberünkre panaszkodott a sajtó aprómunkáját végző polgár. Megbotránkoztatta, hogy az, éppen az, akit ellenállásáért tisztelt a diktátori időkben, a változaskor művelődést vezető munkájában az egykori pártbizottság épületében, ugyanazon a telefonon, amelyen a legképtelenebb parancsokat osztogatta a magyar nyelvű sajtónak a diktátori hatalom akkori bérence, tehát a változás után magunkénak tudott és akart vezető ugyanazt a pökhendi hatalmi hangot használta, mint az egykori mosdatlan szájú pártaktivista.

Vajon hol tanulta emberünk a diktátori módit? A szekuritáté kihallgatásán, ahol őt faggatták? Hol tanulta, hogy valamely megbeszélés után taxit követeljen fontoskodva, és ordítózva? Hol tanulta, hogy írásáért a legmagasabb honoráriumot kérje, és lakását telehordja a külföldiek ajándékaival, amit az erdélyi magyarságnak címezve küldtek azok, akik gyorsan foszladozó, a harácsolás betegségében hirtelen elpárolgott becsületében oly oktanul bíztak? Költői kérdések. Tény, hogy Holló úr és társai, Gordon úr a pipás szerkesztő, Maxim úr a nyugalmazottan is higgadt ügyész, Manó úr, a latintanár, a kalandos életű Szamosy doktor, Tangó úr, az egykori tanácsos, Sípos Gedeon, a költői lelkű fogadós és a szépreményű nőtársaság: Kővári Annuska, Keszeg Erika, Kiss Rita, a mindenre képesnek képzelt fürdős Rozál, és megannyi drágálatos kolozsvári hölgy, akik olyan otthonosan ringatják csodálatra méltó testüket a kolozsvári legenda-levegőben, hogy időnként a Szamosnak is meg kellett állnia bámulatukra, szóval ők, Kolozsvári Papp László könyvbefogott hősei ilyen, a más szomorító cselekedetre sohasem lettek volna kaphatók. Az sem fordulhatott volna elő ebben az ábrándos példavilágban, hogy Gordon szerkesztőt, mert egyik írásában csak homályos utalással emlékeztesse az egyik nagyemő főszerkesztőt fogalmazásának talán készakarva elkövetett zavarosságára, válaszképpen amennyire sunyian, annyira útszélien vagy inkább infantilis módon, előbb írásainak lapjából való kitiltásával, majd felfokozott és kitartó sértettségét, már-már tébolyodottságát mutató viselkedésével, a nyilvánosság előtti gúnyolódásával, utánzó grimaszkodással üldözze. És az is bizonyos, hogy Gordon úr, mestersége szabályaihoz hű maradva, lapjából nem utasított volna ki egyetlen levélbe lökött szóval olyan irodalmi alkotást, amely a határon túl már kiérdemelte az évenként megjelenő antológiába válogatás kitüntetését. Merthogy ilyenek és még cifrábbak is megtörténtek a diktátori időkben éppen úgy, mint a közelmúltban. A hatalomra figyelő ígézetében például olyan Holló uraknak teljesen idegen dolgok történtek kies Erdélyünkben, mint amikor az irodalomtörténetünkben szent helyen gyülekező írástudók nem tudták, hogy a kitűnő ebéd elköltése mellett miért kellett nekik ott összegyülekezniük, de óránál is többet biztatták egymást, hogy ez feltétlen megismételendő. Miért? - tette fel a kérdést egy kolozsvári, akinek az sem tetszett, hogy mesterségbeli társának miért kellett holtrészegen kifeleködni a község főterén a gyepre... És akadt olyan is, aki beszámolt az írói hagyományok folytatását mutató eredményekről is. De hatalom csak annyiban figyelt oda, hogy eléje mikrofon ne tegyenek, felsorolt adatait, gondolatait a szolgálatos sajtó, mint arra nem valót, fel ne jegyezze. Miért? Megmondom. Azért, mert a tények azt mutatták, hogy az abban az időben hatalom legádázabb ellenségének tartott egyén közösségünknek hasznosat cselekedett. Ne tudjunk róla, akkor nincs! Vagy: *Vesszen az ellenségünk!* rövidlátást mutató és más hasonló jelszavak ígézetében megfélemeztek arról, hogy megmaradásunk ügye abban is közös, hogy az erdélyi magyarokat, úgy, ahogy vannak, jelesekkel és elítéltekkel, kicsikkel és nagyokkal, gazdagokkal és szegényekkel együtt kell továbbéltetni, mert ha csakis a kiválóak és a hibátlanok maradnak meg, kik ellen küzdenek majd, kiket üldöznek, kiket vetnek meg és kiket mellőznek, hogy saját nagyságukat narcisztikus bódultságukban fenéig élvezhessék? A primitív gondolkodás jeleit mindenféle vallási tanítások, de még a becsületes és naiv kommunista hitűek ellenében mutatják és gyakorolják a mai hatalmasok. Miért? Megmondom: csak hatalmuk védelmében. Ennek elvesztését foggal-körömmel megakadályozandó. Másként miként történhetett meg, hogy ismert szerzők darabját hatalmi nyomásra leveszik egy színház bemutatóinak műsorából, kipurcsolják tervéből? Van író, aki, mert bár csupán burkoltan szolt vagy írt valamely hatalomba jutott személy nem éppen patyolatmúltjáról, támogatást nem kap. Közhasznú könyvek megjelenését gáncsolja a klikkére támaszkodó ilyen-olyan kategóriájú hatalom, mert annak szerzője vagy - horribile dictu - annak szerkesztője nincs a fenn lévők ínyére. Ezek a feledésre ítélték nem kerülhetnek bele holmi válogatásokba, antológiákba. Még akkor sem, ha

azokból nem hagyják ki a totális diktatúra atyáskodó talpnyalóit és évtizeddel ezelőtt még gátlástalanul hozsannázó írókat.

Néhány konok fő mégsem nyugszik a mindenfelé patakozó csúfságban. Itt-ott könyveik is megjelennek kis példányszámban. Figyeli ezt a hatalommal felkent könyvkirály és figyelmeztet, hogy ezek mit sem számítanak, nem veszi őket figyelembe a hivatalosság. Terjesztésüket is olyan formán gátolják, hogy az meghaladja a tisztességes konkurencia kereteit. Miféle konkurenciára van most szükség, amikor a nincstelenségbe ájult erdélyi magyar polgár lelkiekben, kultúrájában való megmaradását kívánja az égető szükség. Az erdélyi magyarok fölött basáskodó hatalmasságok mindenképpen és pereputtyostól megmaradnak magyarnak. De a szuterinben betevő falatért esdekel a nép, már nemcsak a nyugdíjas, hanem a növekvő számú munkanélküli is. Miként maradhatnak meg ők nemzetiségükben, anyanyelvükben?

Holló urat hozzásegítette családja ahhoz, hogy másoknak, és *nekik* is hegedülhetett. Csakhogy hol van ma az a tisztos polgárság, amit évszázadok hosszú során épített az erdélyi élet? Holló úrék bizony emlékeinkbe mentek, kikezdte és felmorzsolta őket a betolakodók és a totális diktatúra hatalma. És folytatja ezek embertelen munkáját az erdélyi magyarság alagsorát semmibe vevő hatalmaskodók rétege, akiket minden választáskor jószándékkal emel maga fölé a magyar érzésű jó nép. Olyan ez, mint ruhátlan emberen a vitézkötés...

Ájtatos diktatúra

És így tovább, és így tovább... Örököltük és virágzik a bújtatott, az ájtatos szemforgatással is takart diktatúra. Ehhez igazodik az erkölcs, ehhez illeszkedik a fullajtárok hada, akik értékítéleteiket a napi hatalomra irányított figyelmeztetés után alkotják elképzelt karrierjüknek hasznára. Aki Holló úr és társai történeteinek végén elolvassa a szerkesztő figyelmeztetését, miszerint ez a könyv is a kiadó „megsemmisítésére irányuló, eszközökben nem válogató hadviselés idején készült és annak ellenére”, az bizony többet is gondol, mint amennyit mi e olvasni érdemes könyv kapcsán kapásból papírra vetettünk. Az ilyen tettek, mint ennek a könyvnek a kiadása - legyen elkövetőjük az, akire kígyót és békát joggal vagy jogtalanul kiáltanak is -, nemcsak dicséretes, nemcsak példamutató, hanem egy lehetséges közös ház kialakításának lehetőségét nyújtja, ahol az erdélyi magyarság jelesei és akarnokai, handabandázói és hallgatag munkásai, régiek és újonnan eszmélők, a múltuk miatt elítélendők és az örökösen meghúzódó, magukat patyolat-büntelenek képzelők együtt vannak és egymás ellen nemhogy „hadviselnek”, hanem európaibb módon csakis szellemi csatákban jeleskedve, egymás hibáit kölcsönösen kiigazítva, az ősidőktől várt összefogást próbálják földi valósággá kiizzadni. Egyelőre még az a helyzet, hogy Holló úr nem tetszhet a szolgálatosnak, mert kiadója nem tetszik a hatalomnak.

Holló urat lelkembe fogadva örömmel figyeltem fel arra, hogy társaiból is hiányzik a harag. Ők nem esküsznek egymásnak hazudva világmegváltást. Élik csendesen a maguk életét. Mércét föléjük csak a magasságos Úr és önbecsülésük tart. Akaratlanul is évezredek előtt papiruszra írt egyiptomi sorok jutnak eszembe az ilyen könyvből kikíváncozó, az eldurvult emberiséget szelíd jelenlétükkel mindig javítani szándékozó emberekről. „Itt található a lelkek orvossága. Ezt a könyvet minden embernek magával kell hordoznia, és olvasnia kell, ahogyan meg van írva, mivel jobb ez az emberi lelkeknek, mint bármi, ami ebben az országban található.” Karácsony Benő Kolozsvárról a krematóriumba menet hagyta ránk utolsó könyvének címében ma is időszerű üzenetét, miszerint *A megnyugvás ösvényein* kell járnunk halálunkig. Ne a diktatúra idején alkalmazott módszerek másolása, a rágalalmazásokra, a

feljelentésekre, a sejtésekre alapozott káderezés ossza táborokba az erdélyi magyarságot, hanem csakis a közösségért végzett önzetlen munka legyen a mérvadó a vezetők és vezetettek megítélésében. Valóságos vezetőink pedig azok lesznek, akik nem a politika moslékos csebrében, hanem az erdélyi magyarság anyagi-szellemi lemaradásának bepótlására áldozzák erejüket és minden idejüket. Teleki Béla hagyatéka szerint Erdély ügyét szolgálni mindenhol és mindenkinek csakis önzetlenül, és magát előtérbe nem tolva lehet és szabad. Aki pedig nem ura indulatainak, és a polgárosodás szívós, mindenkinek magával való küzdelme helyett, alattomos balkáni módszerekkel, ferde utakon, mohó harácsolással kívánja elsősorban rangban, anyagiakban, tehát külsőségekben elérni a felemelkedést, az Holló úrék nyugodalmára, mesés és mesélőkedvére, a megpróbáltatások alatti és utáni felhőtlen közérzetése ne számítson.

Az erdélyi magyarság temetését elősegítő hadviselésnek szépített acsarkodások gyógyításával és az egyre csak elnapolt erkölcsi megtisztulással, félelem nélküli lelkiismereti számadással, apránként gyűjtött polgári értékeink gyarapításával, egymáshoz vezető utjainkon járva kell most a szükségesnél is szükségesebb megnyugvást a magunk és a jövő hasznára kialakítanunk. Holló úr példáján tanulva, ha nem feltétlenül szükséges igazság- és előrehaladás-éhségünkben ne együnk meg senkit, hanem békésen, továbbra is kitartóan hegedüljünk és terceljünk, de ne csak a mellénk és fölénk kerülőknek, hanem mindenekelőtt a magunk sorsverte fajtájának is.

Hazapillantás a kompról

Válasz Tófalvi Zoltán kérdéseire

- Volt időszak, amikor nagyon dühösen reagáltam arra, ha egy-egy közeli vagy távoli ismerős, barát, tollforgató, tudós, író, művész vándorbotot vett a kezébe, s elindult a nagy vizek mentén. Úgy éreztem: mindenkire szükségünk van, nincs annyi talentumunk, hogy csak úgy pancsoljunk közöttük. Tanulmányt is írtam az erdélyi magyarság kivándorlásáról. Most, kilenc év után a decemberi „minek nevezzük?”-et követően megértem mindazokat, akik számára a Makkai Sándor emlegette kisebbségi lét valójában már „nemlét”. Ezért kérdezlek Téged, aki itt temetted el regényben elsíratott kedves fiadat: mi volt az a meghatározó indok, amiért itt hagytad „kincses” Kolozsvárt?

- Az „erdélyi gondolat” örökösei vagyunk, és Tamási Áronhoz hasonlóan keressük otthonunkat a szülőföldön, hogy valahol otthon legyünk benne, amelyből a történelem minduntalan ki akar forgatni bennünket. Az eddigi gyakorlatból táplálkozó hiedelmek szerint, jogaink gyarapítása mások jogainak csorbitása. Nem így van, de tény, hogy „Nincs és sohasem létezett olyan demokratikus vagy más, államba szervezett ország, ahol minden lakosnak egyenlő politikai jogai vannak.” (Ankerl Géza: Tézisek a különböző anyanyelvű (háztartású) népességek hasznos együttéléséről, Magyar kisebbség, 1995/2). Az élet elviseléséhez szükséges alapvető jogainkról van szó. De a kisebbség igényeinek nincs és nem is lehet határa, mert lényege az, hogy nem kívánunk kisebbségben maradni. Különösen azok nem, akik szülőföldjükön akaratuk ellenére kerültek egy másik nemzet uralma alá. A mi helyzetünkben nem igazságos megoldás a Romániához való tartozás, és az erdélyi románság szemszögéből sem lenne igazságos a Magyarországhoz való tartozás. A történelem folyamán számos olyan alkalom adódott, amikor az önálló Erdély látszott a legigazságosabb megoldásnak, de ezt a nagyhatalmak képviselői nem akarták. Talán még most sem késő, valamiféle autonómia megnyugvást hozhatna az Erdélyben élő nemzetiségek számára. Ezzel a gondolattal leszámoltam a változás utáni évben, amikor megalakítottam a magam egyszemélyes Erdély Pártját, amelynek mindig újraválasztott elnöke, titkára és tagja vagyok, és arra biztattam kétmilliónyi embert, tegye ezt hozzám hasonlóan, hogy a hatalomért köreinkben tolakodók és törtetői iránti csömörét valamiféleképpen enyhítse. Mindazonáltal meggyőződésem, hogy a jövő mást, többet, jobbat, egyszerűbbet kér tőlünk. Tanúi vagyunk Európa egységesítésének, szemünk előtt zajlik világunk formai újjászületése. Szakszerű vizsgálódás kiderítheti, hogy a különféle egyesítésre törekvő erők az emberi társadalmat „fenyegető” atomizálódásunk közepette zajlik, talán éppen ennek hatására. „Az erdélyi magyarság szerveződésének kérdései meglepő azonosságot mutatnak a világpolitikában makroméreteken bekövetkezett változásokkal... Azt hiszem, nem szorul bővebb magyarázatra az, hogy mindenféle egyesülés előfeltételeként előbb az elkülönülés, az etnikumok esetében a népek magukra találása folyamatának kell lejártszódnia... Teljes önazonosulás nélkül, az emberi szabadság gyakorlata nélkül a kis népek, a nemzetiségek egyesülésének nincs értelme. Az egyenlőtlenségekből eredően a későbbiek folyamán indukált erők állandó bajforrásai lehetnek mindenféle együttlétnek, együttműködésnek. A már egyesült európai országokban is éppen elég példát találunk arra, hogy talán előbb kellett volna a különféle etnikai, vallási stb. csoportosulásokba tartozók igényeivel számolni.

A világ darabokra való széthullásának félelme alaptalan. A felaprózódással egyidejűleg fellép és működik az összetartó erő. Az örökké sántító hasonlatokkal ezt a tényt csak kódósítanánk. A folyamat lényege abban áll, hogy a nemzeti kiteljesedést, illetőleg a kisebbségi lét szo-

rításának feloldását elvállalják-e a demokratizmus szabályai szerint mindig a maguk hasznára, de sohasem a mások kárára a nemzetek, és a polgárok civilizációs szintjének növelésével képesek-e véghezvinni mindenik nép vagy anyaországtól elszakított nemzettöredék átmentését a zsarnokságból az új egyesülésbe. Az európai egyesülés tartóságát abban látom, hogy föld-részünk kisebb közösségei közvetlenül is kapcsolódhatnak a központhoz. Korszerű világunk az ilyesfajta összekapcsolódási módra már rég lehetőséget talált és teremtett az óriású kapacitású komputerekkel és információs központokkal. A függetlenégre törekvő emberi elme „egyesbe” kapcsolódva éli az emberi észre alapozott életét. Az információáramlásban szükségtelen az óvatosságból lassító, nyakatekert demokratizmus. A parancsuralmi rendszerek alatt egyesített birodalmak után a demokrácia ereje tartotta és tartja össze hatalmas országokban a sokféle nemzetiségeket. Ezek kapcsolata a nagy egészet irányító központhoz csak meghatározott, különféle egységek útján volt lehetséges. Az európai egyesülés magasabb szinten valószínűleg a kis országokat és a nemzetiségeket sokirányú kötődéseikkel együtt képes lesz egyenlő jogokkal az irányítás legfelsőbb szintjéhez kötni. Ezért nem elleneznünk kell a felaprózódást, az alapszerveződéseket, hanem elősegítenünk, hogy etnikai és más egységeinként, a legkeményebb magig lebontva együvé tartozásunkat, sejtként kapcsolódjunk a központhoz. Az agyközpont és a sejtek kapcsolata mutat ilyen szerveződési formát, amelyben a jelzések áramlása igényeink szerint egyszer majd az emberi szervezetben és a társadalomban is a meglévőnél sokkal használhatóbb és gyorsabb lehet.” (Lásd *Borúlátók bizakodása* című írásom, Korunk, 1994/ 4)

Innen a következtetés, hogy a jövő embere az átjárhatóság határtalan világában mindenütt otthon lehet, ha anyanyelvében otthon van. „Nem a fenyők...”, stb., idézhetnénk székely költőnkét, és sok más egyébből is azt a korparancsot olvassuk ki, hogy elsősorban anyanyelvünkben kell otthon lennünk, tehát elsősorban megtartó kisközösségeket kell éltetnünk, ahol nyelvünket gyakorolhatjuk, szellemiségünket, hagyományainkat, lelkeségünket művelve sajátosságainkat az utánunk következőknek átadhatjuk. Ha a politikusaink elsősorban nem ezt támogatják minden lehető anyagi eszközzel és népművelő igyekezettel, akkor nem valóságos megmaradásunk tudatos akarói, hanem minduntalan a hatalmi harctereken randalírozó kivagyiskodók, akik a saját szobrukat tehetségtelenül alkotják, megmaradáson valójában a maguk hite szerint jóakaró csoportnak az uralkodását értik. Az erdélyi magyarság jéghegyének a kultúrát fullasztó, kultúra ellenes szennyében, a felszín alatti mélyben sorvadó tömeget kell éltetni, az elit amúgy is megmarad. De az erdélyi magyar értelmiség önfeláldozó szolgálata nélkül nincs megmaradás. Ezért sajnálatos minden a jéghegy kilátszó csúcsára delegált emberünk kivándorlása. Írói jelentkezésemkor is ennek tudatos megfogalmazását tartottam elsőrendűnek. Első, az Utunban megjelent írásomban arról írtam, hogy őseim városa ismételtelen kizár, elkényszerít. Az ötvenes évek végén már annyira erősödött a hatalom irányította lakosságszervezés, hogy Kolozsváron rosszul fizetett állást nehezen, a Kárpátokon túl, jólfizetett munkát könnyen kaphatott az ember. Különböző iskoláink végzettjeinek többségét hivatalosan kihelyezték Munténiába, Moldovába, miközben nálunk egyre több oltyán került hivatali tisztségbe. Családi okokból elmentem magam is, de amint lehetőség volt rá visszatértem. Aztán a fővárosi szolgálatra, a hatalom szeme alá rendelt értelmiségiek áttelepülésének lehettünk tanúi. Magam is ott töltöttem el néhány reményteljes esztendő telenfeleségestől. De, mert akartam és a hatalmat nem vágytam, az erdélyi magyarság mondvacsinált képviselőjének rabszolgaságát korán átláttam, sikerült visszakerülnöm szülővárosomba. A változás előtti években, amikor csapatostól magyar földre telepedtek barátaim még azzal is meggyanúsítottak, hogy azért fogadtam el főszerkesztői beosztást, mert tervezett áttelepülésük ebből anyagi hasznot reméltem. Valóban nem egy erdélyi magyar levitézlett értelmiségi jutott ilyenformán tisztességes öregséget biztosító anyagi körülmények közé a magyar fővárosban. Egyébként az árulóknak kijáró megvetést kezdeményező egyik kérdező az első

között menekítette ki Erdélyből mindkét gyermekét. Nem becsülöm túl magam, amikor most utólag megállapítom, hogy tudatosan ellenálltam minden kísértésnek, családomban sem értették konok ragaszkodásom Erdélyhez. Én Makkai Sándor nyomában járva hirdetem az önrevíziót, a kisebbségi helyzetben fokozottabban kiütköző morális gyengeségeinket tényként nyilvánosságra segítő szókimondással, nyílt és bátor lelkiismereti vallomással, a szavak mögötti beszéd tiltásával, egymás emberségébe vetett hittel orvosolnám. A *Nem lehet* vitában a „lehet, mert kell” romantikus megfogalmazását igenelem, akármilyen túlhaladott is, hiszen, hogy ma már hamis az „extra Transsylvaniae non est vita” romantikája, az élet máshol bizony sokkal civilizáltabb mederben folyik. És nem oldja fel bennem az ellentmondást az sem, hogy hat évtizede semmit sem javultak erkölcsünk, átkos szokásaink az egymást „megevézésben”. Megdőbbentően ma is érvényesek Makkai Sándor sorai: „Sohase felejtjük el, hogy van a kisebbségi magyarságnak a külső nyomásnál egy sokkal veszedelmesebb ellensége is: a saját élődsi férgei, amelyek vakmerően és szemérmetlenül használják ki azt a helyzetet, hogy a külső impérium nem akadályozza meg, nem töri le, sőt sokszor a maga céljai érdekében elnézi, csöndes asszisztenciával támogatja azt a nemzetgyilkos mérgezést, mellyel ezek a paraziták szétrágalmazzák a kisebbségi társadalmat, a gyanúsítások, bizalmatlanságok, kalózkodások állandó termelésével.” És nem kell példákkal bizonyítanom, hogy ezek a férgek legjobbjainkat belülről rágják és készítetik közösségellenes tettekre. Ehhez még hozzá kell adnunk az elmúlt „fényévekben” eluralkodott gyakorlatot, amit a szabadságra, demokratizmusra és tiszta jövőre felesküdt atyáinkfiak szemérmetlenül átmentettek hatalmukat erősítő. Nem egy olyan embert ismerek, aki nem a funarok, a cvt-ék és egyéb ultranacionalisták miatt hagyta (hagyja és hagyná) ott szülőföldjét vagy lépett vissza a kisebbségi küzdelem latyakjából, hanem a mi „jóembereink” hiénatermészete miatt. Egyházaink szeretetre való buzdítása, mint falra hányt borsó: akik hirdetik, azok sem tartják be. Olyan ez, mint a tízparancsolat: képtelenek vagyunk erkölcsünk alapvető szabályainak valóságos tiszteletére. Hát mikor kezdünk már hozzá az új alapok letételéhez, a kisközösségi munkához, hogy szeplőtelen vezetőket emelhessünk magunk fölé?! Sziszifuszi munka. De vagyunk, és hiszem, hogy leszünk többen, akik ennek a munkának a nem hiábavalósága reményében cselekszünk hátralévő esztendeinkben.

Jó emberöltő időn át másokért loholtam. Fiatal olvasóim közül hány továbbtanulását igazítottam miniszteri kirúgást vállalva, állást, lakást, szerelmi ügyben megnyugvást kieszközölve - nem vezettem erről nyilvántartást, de feleségem csendes vádja most is éget, hogy e helyett családomra nagyobb gondot is fordíthattam volna. Most értem, hogy nekünk mindenekelőtt családukbán kell ápolnunk erkölcsünket, hagyományainkat, anyanyelvünket. Nem a sokféle mellőzés miatt - (Megróttak, amiért egyszer tíz könyvem kéziratát nyújtottam be támogatásra, csúfság, hogy mézeskalácsos lírai receptkönyvemen kívül, amely négy éve fekszik a kiadónál, egyetlen könyvemre sem kaptam anyagi támogatást, 1991-ben, a magyarországi Korképben az év legjobb kisprózái közé válogatott írásomra az itthoni szerkesztővel, akinek diplomáján még meg sem száradt a tinta, ki tudja milyen belétáplált meggondolásból, kurtán-furcsán ezt írták: „Nem éri el a színvonalat”, és hadd ne soroljam a szocialista éránál is válogatottabb megaláztatásokat. Akkor majdnem évtizedig feketelistára kerültem első kisregényemért, amit az illegalisták elégettek, Bálint Tibort pedig veréssel fenyegették, mert előszót írt hozzá. Edzve vagyok, az így-úgy hatalomra kerültek dühétől, amiért soha sem voltam hajlandó talpukat nyalni, nem daczból, nem üldözési mániásan visszavonulva lakom ideiglenesen - arra a kis időre, ami a sors kegyelméből, életemből még hátra van - Svédországban. Hanem azért, mert fiam, szüleim, feleségem (és szülei), és nemrég féltestvérem is kinn nyugszik már a Házsongárdban. Az én családom: az 1987-ben, a műszaki egyetemről első éves korában magyarságáért és nevemért megkülönböztetést szenvedett, és menekülésre kényszerített lányom, svéd férje és unokáim. Szükségük van reám. És tudom, hogy kedvemre való szolgálattal

bennük Erdélyt építem. Mert Erdély már nem az a Kárpátok-ölelte hegyes-völgyes, és sokszor, és sokféleképpen ellenünkre kiforgatott világ, amit ott születésünk és múltunk jogán jobbnak igénylünk. Erdély véglegesen bennünk van, múltjával és jelenével. Ha engednék Makkai borulátásának, azt is leírhatnám, hogy ennek a világnak jövője sincs. Nem vagyok borulátó. Annyit tudok, hogy az én életemben, Erdélyben nem lesz, nem lehet minőségi változás. Barátaim megmosolyogtatására évtizedek óta hangoztatom, hogy lemaradásunk csupán százhusz év. Nyilván tévedtem. Ha számba vesszük a valamikori „Kincses Erdély” óta bekövetkezet különféle rombolásokat, akkor az újraépítéshez ennél több idő kell, mert a rombolások gyűrűje belső magunkat, erkölcsünket nemcsak érintette, hanem alapjaiban megváltoztatta. Egy vezércikkem címében ezt írtam: Magyarország: becsület. Emberöltők kellenek ennek újjáépítésére. Nincs honvágyam. Otthon vagyok, édes anyanyelvemben. Unokám a tegnapi hőésés után, a lámpafényben sziporkázó hópelyhekre, az abroszról összetakarítandó morzsákra gondolva, a *csillagmorzsák* metaforával lepett meg. Négy és fél éves. S ha nem lesz belőle költő, valamiképpen már is az, erdélyi magyar lesz a kies Skandináviában, mert már most leszoktatom a mögöttes beszéd nyögdelőzéseiről, hogy bátran igenelve határozott nemet is mondhasson megfelelő alkalmakkor.

- *Belecsöppentél egy különös világba, amelyről korábban vendégként tudósítottál. Most viszont egyike vagy, aki - úgymond - életet kér magának, hogy élted meg ezt a metamorfózist? Milyen rejtett zsilipek szabadult fel? Hogyan látod svédországi önmagadat? Milyen közösségbe csöppentél?*

- Harmincöt évig hivatásból jártam az emberek között, és kérdeztem őket, hogylétük felől, Aradi Jocóval, - akinek naivan és nyíltan olykor ellenfele is voltam téblábolásai és megtorpanásai miatt -, együtt gyakorolhattam a valóságot mutató szociográfiát, ezért az átlagnál valamivel jobban tájékozódok a társadalmi zagyvaságban. Svédország dicséretét zengtem az évtized elején, miután kétszer idelátogathattam. Azt dicsértem, amit megtanulhatunk a svédektől: tisztaságot, rendet, csöndes nyugalmat, az egész társadalomra kiterjedő emberséget. Most, hogy huzamosabb időt tölthettem közöttük, látom gyengéiket is. Nem mind arany, mi fénylik. Jelenük kielégítő, jövőjük ugyanúgy féltetni való, mint a másoké. Ha Erdély bekapcsolódik valamikor a korszerű Európába, akkor nyerhet a svédek tapasztalataiból is. Száz évvel ezelőtt mélyebbről jöttek, mint mi, és a gyors civilizációs fejlődésben kissé elvesztették önmagukat. Annyira beleestek az amerikai élet csodálatába, hogy feladva sajátosságaikat igyekeznek mindenben a jóléti államoknak talán a legiskolázatlanabb világához hasonlóan élni. Közben észre sem veszik, hogy Európától távolodva egyre kevesebbet fordítanak a humaniorákra, önértékeik művelésére. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy a svédek kétnyelvűek, anyanyelvükön kívül angolul is tudnak, hiszen második elemítől tanulják ezt a világnyelvet. A digitális kultúra, és főleg az Internet gyors elterjedésének (az internetes postafiókok száma több millió, tehát a lakosok fele él vele) köszönhetően információözönben fürdenek, de az amerikai tévéadások mintájára, ahol a tizenhárom évesek szellemi szintje a meghatározó, a svédek sem igen törik magukat, hogy langyos szórakozások színvonalánál fennebb emelkedjenek. Nem tudom igenelni, hogy a fiatalokat különösen érdeklő könnyűzene világban például alig találni svéd nyelvű slágeret. A tévé egyik szórakoztató jellegű, amolyan találd ki melyik ez és az a dal? vetélkedőn, a közönség együtt fújja a fülbemászó dalok angol szövegét, látszik rajtuk, hogy ezeket, már az óvodában megtanulták. Önfeladásuk a sértő. Ha valamelyik amerikai tévé csatornán befut egy sorozat, egyféle Szabó-család például, annak mintájára sietve és kétségbeejtően gyengébben megszületik annak a svéd megfelelője is. Történik ez, miközben mi felnézünk a nagynevű svéd filmrendezők világhíres munkáira, amelyet az átlag svéd nem is ismer. Ha pedig igen, az minden valószínűség szerint amerikai közvetítéssel került a figyelmébe. Innen is mennek a jobbak. Még az iparban és a keres-

kedelemben is elvonzza őket az önmegvalósításnak képzelt meggazdagodás vágya, akinek valami eredeti ötlete van, azt gyorsan kiviszi Amerikába, ahol ha befut, pénzt csinál belőle. Svédország az a királyság, ahol a leginkább megvalósították a kommunista eszmékből a mindenkinek szükséglete szerinti elvet. A szocialista párt régóta kormányoz, a baloldaliak nem használják a lejáratott kommunista jelzőt, de harmadik pártként tevékenyek, vöröszászlós ünnepeik, gyűléseik a politikai közélet természetes része, szemben a különféle fasisztoid megnyilvánulásokkal, amelyeket a jóérzésű többség elítél. A politika itt nem vetkőzteti ki önmagából a polgárt, itt nincs habzó szájú ember, aki politikai, eszmei, vallásos hovatartozása különbözőségéért a másik polgárt sértegetve minősítené. Csak a magyarok között van makacs felosztásként 56-os menekültek, azelőtt és azután érkezettek, a Kádár-rezsimnek dolgozók vagy az attól elhatárolódók, a magyarságát utálattal levetkezők, és az utolsónak érkezett erdélyi bevándorlók csoportja.

Az egyenlőségi elvéből a svédek most próbálkoznak kievickélni, de közben az élet minden területére áterjedt egyféle letargia, egyszerűbben fogalmazva: lustaság, aminek betudhatóan az örökös társadalmi megújulást mozgató erők szívverése betegesen halkul. A kényelmesség - és persze csak az erdélyi szemével tekinthető társadalmi jólét - állóvizében nem kedvelik az akaratot, a változtatást, itt az az illedelmes, aki hagyja a dolgokat a megszokott módon csordogálni valamilyen végkifejlet felé. Mondanom sem kell, hogy nem ez az én világom. De mint idős embernek, nekem is megcsontosodott szokásaim vannak. Egyik ilyen, a megtanult közszolgálat. Írásban jelentkeztem minden fórumon, szóltam főnök-fának arról, hogy mi mindenhez értek, pontokba foglaltam javaslataimat a svéd-magyarok szervezkedésének javításáról. 1992-ben levélben szerteküldtem egy svédországi magyar lap tervét, amelyből szerintem egy a magyar állam által támogatott, a nyugaton élő magyarság havi vagy heti lapjának kellett volna kinőnie megmaradásunkat elősegítendő. Amíg otthon voltam, tehát 1995 végéig kaptam néhány „nem lehet” választ, Svédországba érkezve, észre sem vettek. Felmentem Stockholmba, beszéltem minden értelmes emberrel, meghallgattak. És rögtön elfelejtették javaslataimat... Levegőnek néztek. Tartottam előadást az Erdélyi Kiskönyvtárról, a Szépmíves Céhről, amelynek intézői tisztjéről, idejövetelem előtt sajtóban közölt lemondó- és elszámoló levélben leköszöntem, de ahogyan Magyarországon, itt is arra buzdítottam, hogy segítsenek éltetni ezt a gazdaságilag is haszonnal kecsegtető hagyományunkat. „Mögöttes beszéddel” adták tudtomra, hogy itt nem lehet, nem így lehet, úgy sem lehet... Így ment ez egy darabig. Mások is ezt tapasztalták jelentkezéseik alkalmával. Beteges félelem honol itt minden jobbító igyekezettől, a vezetők minden porcikájukkal körömszakadtáig ragaszkodnak megszerzett előljáróságukat hirdető címeikhez, klikkekbe záródva lombik-magyarságukat éltetik az anyaország felé figyelve holmi térdszalagrend elnyerésének ígézetében. Meg kellett szoknom, hogy itt is lassan „örölnek malmaink”. Elmentem a lundi magyarság szervezetének gyűlésére is, meghallgattak. Nem értettek, de bevásárlottak a vezetőségbe. Később tapasztaltam, hogy tisztelet a kivételnek, itt mindenfelé a kirekesztést gyakorolják a magyar közösségek. A választáskor a tagság egytizede sem volt jelen. Arról beszéltem, hogy szorgalmunkat ne hagyjuk berozsdásodni. A kényelem, a mindennapi betevő megléte nem jó tanácsadó. Ha nem fordulunk a tudás, a tudatos hagyomány- és nyelvápolás felé Apáczaink intése nyomán „dicsőség nélkül, barmok gyanánt fogunk az életből kimúlni”. Százszor hallottam: nem lehet! Nincs kivel. Elsősorban azok a vezetők állítják ezt, akik újraválasztásuk érdekében igyekeznek saját baráti körükre redukálni a magyar közösségeket. Így és ennyire értik megmaradásunkat. Csoda, hogy ebben a 127 nemzetiséget számláló városban nem ismerjük a magyarok pontos számát. Nekifogtam és kiírtam a telefonkönyvből a magyar nevéket és kutatom a nem magyaros nevű magyarokat, a vegyes házasságban élőket is. Közel ezer magyarral számolok, és kérdőíveken faggatom őket, mit szeretnének. Nehezen megy, mert nem az a legnagyobb gondjuk, hogy magyarságukat ápolják. Igazat szólva nem is értik mire való lenne ez nekik,

amikor a beilleszkedés, a svédesezés minden eddig nem is álmodott igényüket kielégíti. Emberi tulajdonság, hogy oda fordítjuk erőnket, ahonnan rögtöni hasznot remélünk. Az ide több sorozatban kikerülő magyarokat elsősorban a pénz érdekelte és érdekli most is. Nincs ebben semmi kivetni való. Megtanulták a nyelvet, iskolákat végeztek, mesterséget váltottak, ha kellett, berendezték néhányszor az otthoni és az itteni módosabbak mintájára a lakásukat, kocsit vásároltak, családonként többet is, és volt, aki házat szerzett. Van, aki ma is erre esküszik, ennek részleteiért dolgozik. Ők azok, akik hajtják magukat. Egy másik kategória, elengedi magát, iskolából iskolába költözik, ha dolgozott valamikor, akkor munkanélküli segélyéből él, de olyant is, nem egyet ismerek, aki évtizedes ittléte alatt nem dolgozott még. A svéd állam minden állampolgárát eltartja. Az, aki nálunk szerényen élt, itt segélyből jobban él, ha szerény képességű és kis képesítésű, és dolgozna, akkor se élne sokkal jobban. Ez az egalizáló társadalmi gyakorlat hátulütője. Azt hinné az ember, hogy éppen ezekkel a magyarokkal, akiknek rengeteg a szabadidejük „madarat lehetne fogatni”. Nem így van. Ők a lelombozódtak, a legsértődékenyebbek, a legintrikásabbak. Ismeri a világ a magyart: nem hiszem, hogy van a földön még egy náció, akik egymást olyan mohón, gátlástalanul és primitíven eszi. Ez az átok szétvert már különféle szervezeteket és egyházi közösségeket is. Nem is olyan régen a tengerpart hozzánk közel eső túloldalán - ahova világérdekességnek számító híd épült, Svédország és Dánia között -, Koppenhágában például kettészakadt a Hamvas Béla Klub. Pedig Hamvas Béla ebben az évezredben is érdekes gondolatainak fókuszáló erejéhez nem férhet kétség. Göteborgban és Lundban is kettévált a magyar egyesület. Odajutottunk, hogy ma már ingyen kávé és sütemény mellé sem gyűl össze két tucat magyar embernél több. Még az istentiszteletekre sem. Több olyan magyar értelmiségit ismerek, aki azzal dicsekszik, hogy évtizedek óta megtartotta különállását a magyar közösségektől. Nem szólhatom meg őket, ki tudja miféle sértések, piszkálódások érték őket mielőtt ezt a döntésüket meghozták. Magam is így tehettem volna, ha a köz érdekében nem nyeltem volna eleget már balkánosított hazámban. Otthonról mindig új könyveimmel érkeztem, és akár Erdélyben a Szépmíves Céh általam alakított fiókjainak könyvtáraiba és több iskolába, itt is mindenfelé adtam, és küldtem belőlük ingyenesen, szép számmal. A Lundi Városi Könyvtárban másfél éves ellenőrzés után megjelentek műveim a szabadpolcokon. A stockholmi Magyar Házban nemhogy megköszönjék, át sem akarták venni tőlem. Tangagärdén, ahol a nagyobb tanácskozásokat és táborozásokat tartanak a protestáns magyar egyház jóvoltából, egyet sem találtam ajándékozott könyveimből. Mit mondjak? Amikor otthon a pap fiút, a kisiparos lányát és a cséplőgép-tulajdonos fiát, osztályszempontokkal indokolva, nem engedték egyetemre - furcsállottuk. Később helyzetünk megítélésének céljából szigorú káderesi előírások születtek. Elképzelésemben, amit valahol meg is írtam, akinek vörös volt a káderlapja, az, ha őlt vagy lopott is, az nem kerülhetett át a kárhozott nemes-kék vagy püspök-lila káderlapok közé. Ezt a szocialista vívmányt, a kasztokat ellenző, a társadalmi osztály-ellentéteket bizonyító eszmék magolói alkalmazták, mondjuk a hűbéri rendszer mintájára. Persze - tökéletlenül. Most otthon és a magyarság távolabbi köreiben is a szocialista káderezés rideg és tökéletlen gyakorlatát sejtjük. Éppen csak nincsenek káderek, hiányzik a besúgók munkája, nincsenek „bizonyítékokkal” terhes, vaskos iratgyűjtők. Ezek helyett van a kételkedés, a becsmérők és rágalmazók élénk fantáziája. „Valaki ezt mondta, valakik azt mondták!” A változaskor első dolgom volt, hogy a szekuritáté által éppen azelőtt sanyargatott házaspár és a vezetést vállaló kritikus elé álljak és megkérdem tőlük, nem akarnak nekem feltenni néhány kérdést, a rólam terjesztett híresztelések tisztázására. „Te nem vagy olyan!” megfogalmazásokkal tussolták el kérésem. Nem én féltem, ők nem merték, szemembe mondani fenntartásaikat. Svédországba érkezve is így cselekedtem, hiszen tudom, új embert megméretés nélkül nem fogadhat be egyetlen közösség sem. Gyáva sunyítás is kaptam, és rájöttem, hogy nem érdekel senkit a nyíltságom, inkább arra várnak és figyelnek, hogy kihez,

melyik klikkhez kívánok tartozni, hogy aztán az ellentábor gátlástalanul szórhassa rám rágalmaikat. És ebből kevés is elég ahhoz, hogy ne figyeljenek az emberre, ne hallják, mit beszél, mit akar. Az sem számít, hogy kimutathatóan a közérdeket szolgálja. „Forradalmi” döntések és indulatok dolgoznak itt is nyelvtársaink fejében, akár a felszabadulás utáni népi vagy inkább munkásosztályos düláskor a képtárakat ellenőrzők fejében, amikor kidobták minden polgárinak, burzsoának és még mi mindennek lemondott festő munkáját. A változás utáni esztendőkből az elmaradt lelkiismereti vizsgálat és önvizsgálat hiánya miatt lekommunistázhattak, lepárttitkározhattak, leaktivistázhattak bárkit. A gyengék, a csökkent képességűek most is ezt teszik sikerélményeik vadászatán. Volt olyan nem egy, akinek soha nem is volt „cséplőgépe”, de, mert „nem értette meg a forradalmat”, tehát nem fogta be a száját, írta például egy az Előre piacán magát és nemzetét áruló másodrendű fullajtár, mehetett a vízzel versenyt, tisztára már soha nem moshatja magát. Van persze olyan mérce is, amely kimutatja, hogy ki hogyan viselte magát a minket elnemzetlenítésre ítélt diktatúra alatt. Ez pedig nem más, mint az az anyagi helyzet, amelynek pontosan megállapított magaslati vannak anyagiakban és erkölcsiekben egyaránt. Beszédesen vall erről a változás előtt már a kiutalásos bútorokkal berendezett elit-lakásokban lakók anyagi helyzete. „Hű” magyarjaink között is van, aki akkor is villában lakott, külföldre sűrűn utazott, Daciáját sűrűn váltogatta. Az ilyenek most ájtatosak, és a Prostitúció Transsylvaniae közölte, irodalmi rangra a maguk nem érdektelen szolgálatában a juttatásnak megfelelően sűrűn emelt hozsannáikért megbocsátást nem, de a különben másokkal szemben kíméletlen bírák cinkos hallgatását elnyerték, mert hát ugye mit tehetett volna az a szegény iparos?! Igaz, de most se fűszál sokaságú és gyeptermetű a becsületes ember. Inkább olyan fűszál-természetű a sokaság, hogy rögtön odahajlik, ahol a hatalom és a pénz van, annak zengi akkordbérben készített hozsannáját, ahonnan a maga malmára több csöpög. Az erkölcsi tartás mértékmérőit mintha kihaltak volna. A nagy húsfazék körülötte tülekedésben ez nem csoda, és az is ezzel járó törvényszerűség, hogy a gyors meggazdagodás reményében számlálhatatlanul sokan elaljasodnak, a magukról nagyot képzelők parányi emberré zsugorodnak majd a becsületesség vizsgálókapuján egyszer valamikor áthaladtukban.

Ilyen és hasonló rákfénnyel meg kell küzdenünk, a világ bármely részére vezérel kiszámíthatatlan sorsunk. Itt Svédországban is ez a helyzet. Ahol a *homo unius libri* él ott sanyarú a *homo sapiens* sorsa.

- Az író olyan, mint a gályarab: ha odaláncolják a munkahelyéhez vagy akár börtönbe zárják, akkor is írni fog, ha másként nem, gondolatban. Hogyan élted meg a traumát, hogy Kolozsvárról elkerülve legfeljebb a nyugati lapok álltak rendelkezésedre? Tudom, hogy onnan, Svédországból is szorgalmasan küldted írásaidat haza a magyar lapoknak. Csak az egészen más!

- És mégis, mindezek ellenére is lehet! Lehet, mert kell. Mondom az építész fiával, Reményik Sándorral, aki Makkai Sándort méltatva, és nem lehurrogva, kitámadva, fejét követelve, hibáit előszámlálva mondta ezt, hanem a püspök esztét, maradandó munkásságát elismerve, az emberi megértés felől közelítve, a kisebbségi lét gyötredelmét, a legnagyobbjaink számára is fogas kérdést jelentő gondokat nem megkerülve, a súly és a kő alatt is nőni képes pálma sorsát választva a kell-re, a szűkségre esküszik. A mi gondunk, most és ezután is az, hogy a hogyan kell? és a hogyan lehet? kérdésekre választ keressünk.

Otthon, és itt Svédországban is hiába húzódozunk, az alapoknál kell kezdenünk. Az az előjáróság, amely nem ismeri az „alagsor” tömegeinek érdekeit, szokásait, óhajait, és nem hajlandó aprómunkában értelmessé tenni a maga és a mások életét, nem vezető, hanem uralkodó. Parancsoló, erőszakos, kivagyiskodó. A sokaság az ilyent nem követi, legyen az felcicomázva

bármilyen tehetséggel, ranggal, mindenholnan szerzett elismeréssel. Visszafogom magam, hogy példát ne mondjak: tele vagyunk ilyen akarnokokkal. A nyugati magyarságot nem úgy fenyegeti a beolvadás veszélye, mint a szülőföldjén otthon maradtakat. Erdélyben a román sovinizmus fenyegetéseivel szemben, ha nem máskor, legalább választások idején összefognak a magyarok. Svédországban nincs olyan veszély, aki előtt öklbeszorított kézzel kellene állnunk, merthogy különben kirabol, félrenyom, eltapos. Ezért aztán itt nincs ellenállás, nincs összefogás. Szótlanul vagy mosolygó sunyítással, jó svédességüket hanghordozásukkal, ruházódásukkal, hajszínükkel és nevük megváltoztatással igyekeznek jó magyarjaink előbbre és fennebb lépni a társadalmi elismertetés anyagi és egyéb svéd grádicsain. S ha ez sikerül nekik valamennyire, a sunyítani képtelenek elől átmennek az utca másik oldalára, vagy másmódon, igyekeznek elfelejteni nemzetiségüket. Olyan is van, aki gyerekeinek elfelejteni megtanítani anyanyelvét és írásban is bizonyítani igyekszik asszimilálódásunk szükségességét. Érdekes, hogy míg mindenféle keleti nemzetiségeknek lapjuk és rendszeres rádióadásuk van Svédországban, a magyarokról, bizonyára megkönnyebbült sóhajtással, levette az állam a kezét, szószólói által kimondva, hogy velünk nincs semmi baj, gyorsan elsajátítjuk a svéd nyelvet, és zokszó nélkül, önkéntesen asszimilálódunk. És akkor mi egymásra nézünk, csodálkozunk, és úgy teszünk mind azok, akik sohasem hallották, hogy honnan bűdösödik a hal! Ezt itt már nyilvánvaló, otthon is rájönnek erre, azok, akiknek nem takarják el szemüket a szomorú tények elől, mert beolvasztásunk egyre dagadó számjegyei végül is, az erdélyi magyar nép elszegényedésének és magára maradottságának eredőiből növekednek, és bizonyára megcáfolhatatlanul, a keserű „önkéntesség” elszaporodásával. A látszateredményeket sem megvető politikusok hada például szilajul magyar iskolákért küzd, és nem érti, hogy például Kolozs megyében, az ősszel miért maradtak üresen a keservesen kiharcolt magyar osztályokban a helyek. Hogy miért, mi jogon szólók bele az otthoni dolgokba, amikor oly távol vagyok tőle? Hát állampolgárságom jogán, és azért, mert itt Lundban tájékozottabb vagyok, mintha otthon lennék Szamos-parti tömbházunkban. Otthon délutánra hozza a postás, ha hozza az aznapi lapot, itt már előző este olvasom, mint kezdő újságírókoromban, amikor tisztafej szolgálatot végeztem éjfél után hajnalig a nyomdában. Otthon egy lennék azon szegény emberek közül, akiknek a kolozsvári Szabadság időnként ajándék előfizetést koldul a tehetősebb előfizetőktől, itt „ingyen” olvashatom a marosvásárhelyi, a nagyváradi és a bukaresti magyar vagy román lapokat és a magyarországiakat a világhálón. És mert nem vagyok Krózus rokona, a szemétládákba pedig a tévék, rádiók, különféle bútorok mellé még nem dobtak a svédek használható szatellit-antennát, időnként átbádogok kolozsvári szomszédomhoz, aki előbb jött, mint én ide, de ebből nem faragott dák teóriát, és együtt nézzük a Duna tévét vagy a másik magyarországi adást, kilenckor átkapcsolunk a román adásra, hadd, lám, miért fáj a románok feje. Szóval otthon vagyok a hazai dolgokban, ha nem is tevékenyen, amit nem igazán kedvelnének kebletlen barátaim, hanem amúgy passzívan, ahogy egy „vén harcoshoz” illik. Naponta lebeszélem magam, arról, hogy *Mi történik itt?* címmel könyvet írjak az innen világosabban látható otthoni valóságról. Ha volna cenzúra, bizonyára megírnám! Úgy írnám, ahogy évtizedekig írtam mindenik lapunkba, s a sűrűn sorok közé vetett mag kikelt, mert olykor az utca túloldaláról is átszólt egyik-másik ismerős: „Olvastam!” És utánajártam, hogy megtudjam csakugyan kiolvasták-e abból, amit írtam, az üzenetemet. De most nincs cenzúra. Most nem tudom, kit kell átverni, kire kell tekintettel lenni, hogy írásom megjelenjen. Mert, ha oda adom, ahol ellenfelüknek hisznek, ott elfektetik. És én mindenütt ellenfél vagyok, mert nem akarok egyik küzdő félhez sem tartozni, dagasszák őket a mocskot, amit maguk körül elmélyítettek. Tisztára így gondolkodik itt minden sértett önérzetű svéd-magyar és a svéd-erdélyi magyar is. Hát így élek: tejen és kenyéren, mint otthon, és garasokat gyűjtök, hogy időnként hazatérve egyik-másik hasznosnak vélt könyvemet még kiadhassam. És nem mártom magam a piszkos politikába, erkölcsi töpörödöttek utolsó rúgásaitól távol tartom magam.

Közel vagyok, otthon vagyok és mégis távol azoktól, akik bűnbakot keresnek, hogy a rajtuk ért sérelmet, tökmindegy kin, de valakin, akit saját szakállukra minősíthetnek végre, megbosszulhassák. És annyira jól érzem magam, hogy olykor még verset is írok, regényt és színdarabot tervezek. Élem világomat.

- *Hadd kérdezzek rá: tulajdonképpen mi történt az Erdélyi Szépmíves Céh körül, hogy közted és a Céh között kenyértörésre került sor?*

- Az Erdélyi Szépmíves Céhet fennebb már említettem. Számomra nem volt ott kenyér. Önkéntes szolgálat volt. Kenyértörés sem volt. Nem Szöcs Géza köszönte meg munkámat, hanem azok, akik ott dolgoztak velem. Aztán Szöcs István próbált befektetni, hogy elnöki tisztségében, amit nem a tagság szavazatával birtokol, magasabbnak látszék. Szerinte kihasználtam ottlétemet arra, hogy kiadjam regényemet. Ez nem igaz, mert bizonyíthatóan regényemet legalább félévvel azelőtt adtam Gézának kiadásra, mielőtt vállaltam a Céh összekuszált, hogy nem mondjam, elhanyagolt ügyeinek rendezését. Több könyvem az Erdélyi Híradónál jelent meg, de a saját költségemen. Még az Illemszótáromhoz Szöcs Istvántól kért utószót is (előttem tizenöt évvel ő írta nálunk az utolsó illemmel foglalkozó könyvet) kikövetelte megbízottamtól. Adhattam volna könyveimet más kiadóhoz is, de akkor éppen mélyponton volt a Híradó, úgy véltem segítenem kell, akár az Erdélyi Kiskönyvtáramat kiadó NIS Kiadónak, ahol úgyszintén a magam pénzén adtam ki két könyvemet. (Faragott fájdalom, Tanítók nyomában). Többször leírtam: Az ESZC nem egy emberé, hanem mindannyiunké. Igyekeztem az újraalapítás dokumentumai szerint kulturális szervezetként, demokratikus alapokra helyezni. 126 fiókszervezetet terveztem és megkezdtem kiépítésüket. Megvalósulhatott volna, ha sikerül Magyarországon - Kós Károly nyomán haladva - pártoló tagokat toboroznom. Kós Károlyék, ha jól emlékszem 28.000 tagot szervezettek, én 50.000 vállaltam. Az ott még meglevő különféle művelődési és művelődést támogató intézmények hiszem, hogy szívesen fizettek volna elő az Erdélyi Szépmíves Céh magyarországiaknál olcsóbb könyveire. Ehhez persze, sokat kellett volna dolgozni. De a Szöcs Géza budai Erdélyi Híradós irodája már nem volt fenntartható. Még megalakítottam a budapesti fiókot, még kiállítottam neves tiszteletbeli tagjainknak a magam tervezte díszoklevelet, amelyre büszke vagyok, és feladtam a küzdelmet, mert írásbeli megbízatást nem kaptam, és magam szakállára nem kívántam belegabalyodni a nem kis anyagi vonzatú magyarországi és a nyugati magyarságot érintő ügybe. Utoljára Pomogáts Bélát kértem meg, hogy ne engedje elsikkadni az Erdélyi Szépmíves Céh ügyét. Írtam is megbeszélésünk alapján egy felhívást az Írószövetség lapjába. Nem közölte... „Hálából” ügyködésemet, egyetlen gyengén támogatott (182.000 Ft) könyvem kiadása az Erdélyi Híradónál hetedik esztendeje húzódik. Tény, hogy ebből a pénzből már akkor sem lehetett volna kihozni. Hogy mi mindent dolgoztam a Céhnél, talán akad majd valaki, aki elmondja. Többek között megírtam és nyomdába adtam pauszpapíron a háromszáz oldalas *Emlékkönyvet*, amelyben 1995-ig ismertetem a Céh történetét dokumentumokban, képekben, kimutatásokban. Nyomdakészen, de mégis befejezetlenül hagytam, mert azóta sem akadt, aki a megígért elnöki beszámoló helyett végszót írt volna hozzá.

- *Milyennek találtad a lundi, s tágabb értelemben a svédországi magyarok kisebb-nagyobb közösségeit? Egyáltalán írói eszközökkel körülírható ez a heterogén világ?*

Lassan kinyílnak előttem is az északi világ forgásában eddig meghúzódó emberek, telítődnek a körülöttem kirajzolódott energiamezők, véletlen kapcsolatok áramoltatják közös akaratum, emberségek fonódnak, hiszen közösségi lények vagyunk, ha letagadjuk is. Egyik közösségnek tanári képességem jelent valamit, a másik a magyar szövegek öréneke hívott, segítettem bölcsészhallgató diplomavizsga dolgozatát tisztábbra csiszolni, elbeszéléskötetet szerkesztettem baráti kérésre, és írtam reklámot utazási irodát alapító kolozsvári fenegyereknek, ötletem

alapján működik az egyik Magyarországra hetenként robogó buszban könyvtár, az olvasók, ha kedvük van zsebkönyveimet olvashatják. Hegedűs Zsolt, *Svédcsavar* című prózai kötetét azért pelenkáztam, mert a szerző kitűnő megfigyelője az elsvédült bevándorlók életmódjának. És mert a svédeknek sikerül hihetetlenül amerikanizálódniuk, Hegedűs írásaiban élvezetes ironiával benne van a mai európai ember attitűdje (viselkedése, modora), jó, ha ebben a tükörben meglátja magát a nyugat után sóvárgó erdélyi ember, a ferde tükör is ösztönözhet egyenes tartásra, arra, hogy a sisteregve korszerűsödő világból ne vegyük át a felesleges rosszat. Hegedűs Zsolt Kolozsvárról indult vegyész, a munkanélküliség kényszerítette a számítógép elé, s ha már ott ült, egyes történeteket pötyögtetett szét a nagyvilágba, a világhálóra, ahol a magyarul is olvasók Zita néni néven ismerik és kedvelik írásait. Bízom benne, hogy könyvének otthon is sikere lesz. Tanár apjáról szó esik ötszáz oldalas kiadatlan tényregényemben, amit másfél éves kínládással kapartam össze még otthon, Bíró László érdemes atlétikai edző halála előtt, a megszűnt csíkszeredai sportújság hozott belőle vagy ötven(?) a sportolók számára érdekes részletet és az Erdélyi Kiskönyvtár 3. füzetében jelent meg belőle három fejezet. Különböztetnem azt hiszem úgy illik minden valamirevaló írónak hagynia kell néhány kötetnyi kéziratot halála utánra, hogy a kiadóknak legyen miből egy kis felhajtással szenzációt csinálni. Kiadásra vár *Kutyatár* című tényregényem, *Táncház* címen egy könyvnyi gyermekversem, a *Mesés közlekedés*, a *Játékos torna*, az *Erdélyi mézeskalács* című lírai receptkönyvem. Befejezésre vár a Sztranyicki Mihállyal évekig kiadók ígéretéhez igazított, kétszer is elkallódott *Erdélyi Történeti Adattár*, amelyre oly nagy szükség lett volna már tíz esztendővel ezelőtt. És kiadásra az *Erdélyi Szépmíves Céh* monográfiája. Svédországi itt-tartózkodásom óta megjelentettem a *Faragott fájdalom* (napló), a *Tótágas pillanatok* (groteszk egypercesek), *Gyáspárta* (versek), *Erdélyi sors* (szociográfiai írások), *Tanítók nyomában* (riport), *Illemszótár* (kézikönyv), *Szerenád* (kispróza), *Üdv* (versek), *Létszó* (versek) könyveimet, és lefordítottam Werner Aspeström: Israport (*Jégjelentés*) című posztumusz kötetét. Évtizedekre való terveim éltetnek. És a kötelesség, hogy unokáimat szép magyar nyelvünkre megtanítsam.

- *Magyar iskolatervedről beszéltél. Több lehet ez, mint a szokásos hétvégi iskola?*

- A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége által alapított *Anyanyelvünk Közösségben* megbíztak a távoktatás tervének felvázolásával. Nem tétoztam. Két esztendeje, hogy elkészítettem. Gyakorlatba ültetése, a mostani helyzethez való igazítása még várat magára. A lundí és más nagyobb svéd városok magyar iskolájának kialakításához is még idő kell, amíg beérik. A lényege az, hogy az itt élő számos magyar értelmiségi oktatói-nevelői önkéntes munkájára alapozhatnánk. Így olyan minden igényt kielégítő tanári kart alakíthatnánk ki, amelynek többrétűsége kedvelté tenné a magyar nyelven való tanulást a tanulókkal, de ugyanakkor erősítené az itteni magyar értelmiségiek szolgálatkészségét is.

De van itt másféle iskoláztatás is. Lakik itt egy Fodor Béla nevű táncmuzás székegyember, aki Arad környéki román feleségével minden magyar parádézáskor fellép, táncmuzás iskolát indított évekkkel ezelőtt, melynek eredményeképpen már több svéd instruktor is van, aki román és magyar néptáncot tanít. Fodor Béla, ha jól tudom zenei középiskolát végzett, itt folytatta tanulmányait

Az elnöksége alatt működő Akadémiának, ITEK (nevét így fordíthatjuk magyarra: Az Egyetemes (totális) és Alkalmazott Népi Kultúra Intézete) jó oldala, hogy megfér benne minden nemzetiség. Lundban 127 nemzetiséget számoltak össze. Az Intézet táncmuzás együtteleit svédül tartja, tanultam velük például a román sárbat táncolni. Otthon valahogyan nem volt erre kedvem. Részt vettem a román tagozat összejevetelein és alakítottam magyar nyelvápoló tanfolyamot és gyakorlati svéd tanfolyamot, amelynek az a lényege, hogy az

idősebb magyarok nyelvtant nem szívlelő tagjaival ne osztálytermekben biflázzuk a sztereotip mondatokat, hanem csoportosan menjünk ki a piacra, a postára, a bankba, a gyógyszerárba, az orvoshoz stb., ahol svéd tudásunkat a szükséges párbeszédekben próbáljuk tanári felügyelet mellett. Meghirdettem mindenféle más 18-36 előadásos témát, mint például a *Bevezetés az újságírásba*, *A könyvszerkesztés alapeleme*, *Hogyan írjunk naplót, novellát, regényt*, *Keresztül-kasul a magyar történelmen*, *Mit kell tudnunk az erdélyi magyar irodalomról*, *Az Erdélyi Szépmíves Céh története* stb. Nem akadt jelentkező. Talán majd, ha az egyetemi oktatásban itt szokásos pontokkal jutalmaznák a sikeresen vizsgázókat... A lundi egyetemen finn-ugor szakán magyar nyelvet is lehet tanulni. Féléves kurzus utáni a sikeres vizsga húsz pontot ér. A vejem, a malmői képzőművészeti főiskolán, összesen 220 pontot ért el, ami kitűnő teljesítményt jelent, a lányom miután a fogorvoshoz hasonló foghigiéniai főiskolát végzett, és megfelelő számú pontot szerzett, második unokámra várva, művészettörténetet hallgathatott a lundi egyetemen, mert a felvételi sorrendjét mindenütt az elért pontszámoknak megfelelően állapítják meg. Ösztönző lehet - népszerűsítem is lapomban, hogy a magyarul még valamicskét tudók aránylag könnyen elvégezhetik a magyar nyelvi kurzust a lundi és az uppsalai egyetemen, és pontszámaikat így könnyen gyarapíthatják. A Svédországban élő félszázeezer nyi magyarnak számolnia kell ezzel az előnnyel is.

A svéd állam jelezte, hogy leveszi kezét a magyar anyanyelvi oktatásról, jelenleg még mindenütt egy-egy magyar tanár, tanítónő vagy ügyesen helyezkedő valaki megfelelő fizetésért foglalkozik a magyarul is tanulni óhajtó iskolásokkal. Kik tanulnak magyarul? Elsősorban azok, akiket otthonról ösztökölnek arra, hogy ápolják anyanyelvüket, és azok, akiknek továbbtanulásához jól fog a magyar órák nyomán szerzett pontszám. Mivel az ITEK Akadémia még nem ad pontokat, a magyar fiatalok nem tülekednek tantermeiben. Ez az iskola nagy lehetőség, de másféle indíttatás kell hozzá a szülők és a szervezők részéről is, mint a jelenlegi. Az anyanyelvi oktatás nemsokára magánügy lesz Svédországban, és ez szemléletváltásra kell, hogy ösztönözze a szülőket, fiatalokat, mindenkit. Éppen a váltásra felkészülve alakította a Svédországi Magyarok országos szövetsége az *Anyanyelvünk Közösséget*, amelynek szép tervei vannak. Ha leszámítjuk a mi vérmérsékletünkől idegen, a csigalassúságúnak érzékelt svédes életmenetet, a dolgok jól mennek, lesz tanár-utánpótlásunk, nyelvőr rovatunk mindenféle lapocskáinkban és nyelvi táborozás, hétvégi iskola, szoros kapcsolattartás a Duna Televízióval, az Anyanyelvi Konferenciával stb. Bízunk benne, hogy megérik.

- *Lapot is indítottál, amelynek beköszöntőjében írod: Nyelvünk, ha nem ápoljuk, kopik, más nyelvekkel keveredik. Neves nyelvtanárunk megállapítása, hogy egyre többen vagyunk, akik még nem tudunk elég jól svédül, de már nem tudunk helyesen magyarul. Milyen esélyei vannak egy ilyen lapnak? Ki támogatja?*

Hányszor leírtam a rohanó civilizáció tulajdonságait fiatal olvasóim figyelmébe ajánlva, hogy készüljenek fel az ismételt életmódváltásra? És hányszor kerültem magam is olyan helyzetbe, amikor a feltárlukozó új világ újabb és újabb erőfeszítésre sarkallt. Lelombozódhattam, kibicsaklódhattam, félreállhattam volna. De soha nem néztem a munkámmal járó pénzt, inkább annak örültem, ami újat hozott életembe. Voltam mézeskalácsos inas, lakatos, műszaki rajzoló, tervező, exkavátorista. műszaki tisztviselő, újságíró, művelődési felügyelő, főszerkesztő, könyvszerkesztő, szervezeti ügyeket intéző. És lettem itt Lundban minden. Ehhez lépést kellett tartanom a világgal. Nekem, aki talán elsőként vitt Patrubby Miklós segítségével számítógépet a szerkesztőségbe, ahol a Napsugár iskolás olvasói kipróbálhatták az egy éven át közölt, a BASIC-rendszert rajzosan ismertető sorozatunkból tanultakat: nekem nem jutott számítógép. Az első, amit a kolozsvári RMDSZ szervezet kapott ajándékba Kántor Lajos tanácsomra egy éppen családotul emigrálni készülő fiatalembernek adta használatba. Ideérkezve minden pénzemet számítógépre költöttem, és azt hiszem utolértem otthoni kollé-

gáimat, hiszen egyedül írom, tördelem, nyomtatom lapunkat, segítségével szerzek barátokat a világhálón és mérközöm verhetetlen sakkmeisteri programjával, ha megelégtetem az írást.

A Lundi Lapot pedig azon célból indítottam, hogy bebizonyítsam a kishitűek előtt, hogy igenis lehet. Svédországban minden magyar szervezetnek van valamiféle kis lapocskája, értesítője, amit műsoruk ismertetésére, ilyen-olyan, sajnos többnyire rossz magyarsággal megírt, olykor inkább a rendezvényekre való toborzáshoz szükséges meghívók helyett nyomtatnak. A színvonalában példamutató Új Kéve egyházi lap, sajátos tematikával. A SMOSZ Híradója és a stockholmi Magyar Ház sárga lapja terjedelménél, de szerkesztői beállítottságánál fogva sem tagság- vagy olvasóközpontú lap, hanem többnyire csak vezetőségközpontú. Arról tájékoztat, amit néhány ember érdekei diktálnak, és ez bizony nem mindig esik egybe a különféle szervezetekben lézengő tagság érdekeivel. Magyarán: a kutya sem törődik az egyszerű ember egyszerű igényeivel, akik kibeszélni szeretnék a közügyeket is, nemcsak a tagsági díjat fizetni, és tudomásul venni a vezetőség határozatait, műsorajánlatait, rendezvényeit egyébként a SMOSZ Híradója nemrég örvendetesen megújult, de így sem töltheti be a mindenki által elvárt igényeket. Szükség van olyan lapra (lapokra), amely a közösséghez tartozás érzését keltik az olvasóban. Ha a tagság nem megy el a rendezvényekre, nem jár a magyar klubba (ahol még vagy már van ilyen), akkor az újságnak kell eljutnia hozzá, és benne társai véleményének sokféleségével, közügyeinkről, akaratokról, arról, hogy mit is cselekednének közösen, miért is gyűlnének össze alkalomadtán. Ezt a mindent kibeszélő lapot nem a vezetők írják, hanem egyre többen azok a magyarok, akiknek írásban is gyakorolniuk kell anyanyelvüket, különben kiporlik markukból, mint a Székely Himnuszban a szikla. Nem volt ilyen lap. Ezért indítottam elsőször a Lundi Lapot. Ebből nőtt ki a most már nyolc északi város magyarjainak lapja, a Magyar Liget, amelyhez csatlakozott a svédországi ifjúsági szervezet is. Innen léphettem tovább, amikor az új évezredben indítottam az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyamot, amelynek első száma száztíz oldal. Abban járok, hogy minél több szerzőt sorakoztassak fel ezekben a lapokban. Örömmel jelenthetem, hogy idősebbek és fiatalok is egyre növekvő számban kedvet kaptak arra, hogy véleményüket írásban közöljék. Velük javítom, csiszolgotom - annyira, hogy ne nagyon fájjon nekik - szövegüket. Ezt nevezem én a megmaradás iskolájának. Nem kell hozzá mindössze néhány jó év, és magyarjaink otthonosak lesznek közérdekű ügyeink civilizált hangú tárgyalásában, irodalmi igényű megfogalmazásokban, és anyanyelvük árnyaltabbá válik majd a sablon szövegekkel, sűrűn *egyértelműen, pragmatikusan*, minden mondatukat „*úgy gondolom*”-mal kezdő otthoni politikusokénál, akik magukat mint a fürdős hölgyek, minduntalan, de már rég unalmasan a köz~~felé~~ ajánlják.

Van itt is elég tennivaló. Fel kellene rázni a magyar egyesületeket. A Lundi Magyar Kulturfórum például jócskán idejét múlta szervezeti szabályzat alapján működik. Ezelőtt tíz évvel átdolgoztatták, de még annyi visszahúzó akarnokság van benne, hogy kedvem volna elrettentő példaként közölni valahol, hadd lássák, miként kell egy jobbra érdemes magyar szervezetről tiltásokkal kirekeszteni a magyarokat, ahelyett, hogy a szabályzat minden betűjével vonzanák őket közös munkára, együttlétre, gondolkodásra, magunkat eltető cselekvésre. Szerkesztettem egy új szabályzatot kimondva félreérthetetlenül a szervezet célját és kisközösségeket alkotó jogát. Javasoltam, hogy vegyük fel a közérthetőbb és általánosan vonzó Lundi Magyar Társulat nevet. Vannak már javaslatomnak támogatói, ha nem másra, annyi eredményre számítok, hogy a tagság érdeklődőbb része elgondolkodik kissé saját jogain és kötelességén. Úgy látom mindenütt csak kezdetek vannak. Ha csak véget, a dolgok rossz végét látjuk -, azt a szörnyűt miképpen tudnánk feledni.

Visszatérve lapjaimra, minden lapom ingyenes. Anyagi támogatást sehonnan sem kértem, és nem is kaptam. Magam szerkesztem, írom, de amennyiben lehet, közösségi munkára kérem támogatóimat. Az igazán érdeklődők segítenek írásaikkal, híradásaikkal, a lapok sokszorosításával. Mások bélyeget küldenek és ki-ki a maga magyar egyesületében, sokszorosítja és terjeszti a lapokat. Ilyenformán olykor több száz nyomtatott példányban is megjelenik. De olvasható mindkét lapom a világhálón is, amely a pénztelen újságszerkesztők paradicsoma, jövő újságainak tárháza. (www.hhrf.org/magyarliget és a www.hhrf.org/aghegy de megtalálható a www.magyaronline.net, a www.hunsor.nu és a www.welcome.to/tar.karoly honlapokon is.) Eddig az egyesületektől, és országos szövetségétől csupán erkölcsi támogatást reméltem. Eljön az idő, amikor ezt is megkapom.

A nyelvapolást említetted. A Magyar Liget minden számában részletet közlök a *Svédországi magyarító szószedetemből*, amelyet szívesen látna Molnos Angéla nagysikerű *Magyarító könyvecskéje* ötödik kiadásának mellékleteként. Összeírtam a világhálón használatos szavaink magyar megfelelőit is. És ez is letölthető a www.hunsor.nu honlapjáról. Kiadásra segítettem az általam alapított, de anyagi támogatás híján félbemaradt, eredetileg az Erdélyi Kis-könyvtárba szánt *Vallomások az anyanyelvről* című gyűjteményt. Az Anyanyelvünk Közösség első könyve ezt, amely ugyanannyi hasznot hoz, amennyit befektettünk. Ebből az alapból készülhetne második könyvünk, amely az elengedhetetlenül szükséges magyarító szószedetemet tartalmazhatná.

- *A svédek hogyan viszonyultak a Te különös kalandodhoz? Mennyire tanultál meg svédül? Milyen a kapcsolatod a svéd szomszédokkal, barátokkal, esetleg írókkal? Milyen tapasztalatokkal gazdagodtál ezzel az „átköltözéssel”? Végleges ez már, vagy csak átmeneti? Megvan a helyed a házsongárdi temetőben? Nyilván ez utóbbit jelképesen kérdezem, hiszen ismételten jelzem: tökéletesen megértelek. Talán én is mennék, ha tudnék!*

Családegyesítés címén érkeztem ebbe az országba, mégpedig akkor, amikor Svédország anyagi helyzetének rosszabbodásával álljt! parancsolt a bevándorlóknak. Nem arról van szó, hogy megtagadta volna elveit, most is befogadnak minden üldözöttet. Háború idején befogadták a zsidókat, utána a hitleristákat, a vietnami prés elől menekülő amerikaiakat, a sokféle csetepatét megért afrikaiakat, jöttek nemrég irakiak és mások is. Talán az utolsó pillanatban érkeztem, mert családegyesítést mondok, de a svéd családba nem számítják a nagyszülőket. Nem is fogadtak volna be, ha nincs sajnos irataim között az a sok halotti bizonyítvány. Erdélyben már csak féltestvérem fiának a fél-magyar fia viszi tovább a Kolozsváron eddig is ritka, de hat évszázada bizonyítottan létező Tar nevet. S ahogyan pontosan ezer évvel ezelőtt Tar fia Koppány halála után ellepték az országot az idegenek, Koppány Zsolt fiam halála után is temethetjük hagyományaink javát. Ezer évvel ezelőtt kezdődött nálunk az a simulékony „mögöttes beszéd”, amelynek eredményeként kiforgattattunk erkölcsi tartásunkból. Mert azt tudjuk, hogy mit köszönhetünk István királyunknak, de azt csak sejtjük, hogy mit veszítettünk jobbik önmagunkból az idegen segítséggel leverte Koppány felnégyelésével. Apám nyomdokain haladva, semmilyen felkínált előny soha el nem fogadtam, nem élveztem, míg ismerek nem egy, úgymond „osztályidegenek” nevezett ismerőst, akik nyugatot is járták. Engem oda egyszer sem engedtek. Ellenben üldöztetésem szenvedő alanyának, a fiamnak sírhelyet magas beosztású, egykorú padtársam protekciójával szerezhettem. Apám elvi megfontolásból házat nem épített, a vagyont megvetette. Pedig most inkább annak van becsülete otthon, akinek - mindegy hogy miként szerezte -, vagyona van. A hatalmasokat vagy családtagjaikat, lehettek bármilyen pártfunkcióba, lehettek magyarságuk buzgó árulói, a változáskor mindjárt bedugták olyan mögöttes helyekre, ahol kapcsolataikat továbbra is hasznosíthatják. Akik félrehúzódva vagy ellenszegülve a szegények kenyerén éltek, most még szegényebbek, ha felemelt fejjel is járnak, továbbra is az élet árnyékosabb, küzdelmesebb útját róják.

Itt Svédországban a becsület olyan szokásokat alakított ki, amit a balkáni erkölcsűek kinevetnek, áthágnak, kijátszanak. Ha valaki hirtelen megbetegszik, elég, ha betelefonál munkahelyére, hogy otthon marad, miért ne hinnék, hogy igazat beszél. A bevándorló oltyán észjárással mindjárt kihasználja a lehetőséget, megkeresi és megtalálja mindazokat a lehetőségeket, amikor a maga javára kijátszhatja a közösséget, segínyt kap, munka nélkül él, téblábol a társadalomban, abban a hiedelemben, hogy ezt neki szabad. A svédek sem hülyék, elviselik, hogy a társadalom legalján sok ezren tétlenkednek, kapnak annyit, hogy ne lázadjanak, de kívül állásukkal már nem lehetnek a feltörekvőkből vetélytársak. Nem is annyira a feltörekvők előnye ez, hanem inkább a nagyszámú állóvízben lubickolóké, akik nyugdíjazásukig foggal-körömmel ragaszkodnak munkaasztalukhoz. Azt hiszem azért annyira zárkóztak, mert nyugalmaikat mindenkitől féltik. Így porlik itt is az ország, mert a közjónak képzelt egyenlősdi elkanászosítja az embereket, sokan élnek olyanok, akik semmit sem akarnak. Itt nincsenek szomszédolások, a látszatot tartjuk, akár otthon faluhelyen, köszönünk egymásnak. Amerikában kérdeztem, miért kell mosolyogva, integetni a szomszédnak, ha egyszer sem lépték át házának küszöbét. - Hogy le ne lőjön! - hangzott a válasz, mert ez is előfordulhat, ha támadójának véli haragos tekintetünk miatt. A svédek nem ilyen bátrak, ők ridegségükkel tartják távol maguktól az idegent, de a saját fajtájukat is. A bevándorló, ha munkát kap, gyorsan megtanulja nyelvüket, mert munkaközben „kommunikálni” kell. A munkánélküli és a nyugdíjas évekig járhat különböző nyelvórákra, az ott elsajátítottakat mindössze piacon, üzletben, könyvtárban és az orvosnál gyakorolhatja. Volt egy olyan szervezet is, amely bevándorlók svéd családokba való irányításával foglalkozott, ha akadt ilyen emberséges család. Lundban éppen egy magyar származású nő vezette, ezt a szervezetet, de az új bevándorlók számának csökkenésével ez is elenyészett. Kis utánajárással, szépen megszövegezett hirdetéssel, fél esztendőre mégis sikerült egy kolozsvári ismerőssémmel, két jóindulatú idős vénkisasszonyt órarendszerinti társalkodónőnek megnyernünk. Sajnos szüksézsavúságuk miatt, de délvidéki tájszólásuk miatt is nem sikerült eleget tanulnunk tőlük.

Azt hiszem a társadalom atomizálódásán majd csak az új kommunikációs eszközök, és az ennek megfelelő tömeggyakorlat segíthet. Svédország második a világon a telefonösszeköttetésekkel illetően, és ugyancsak előkelő helyen áll a világháló használatában. Megtanultam annyira svédül, hogy intézem ügyes-bajos dolgaimat, orvosom tolmács nélkül irányítja kezelésemet. Egyébként, ha otthon maradtam volna, már alulról szagolnám a házsongárdi ibolyát, betegségemet otthon legfentebb fenyőfadeszkával kezelhettem volna, mert tölgyfára ott nekem nem futja, gyógyszerre pedig semmiképpen. Hálaképpen is, de inkább svéd tudásom próbájaképpen írtam így füzetnyi groteszket és verset, versikéket is svédül, lefordítottam - mint már említettem - az elhunyt Werner Aspeström akadémikus költő posztumusz kötetét.

- A nyugati magyar emigrációról szinte mindenki - Borbándi Gyula, Gosztanyi Péter - a legnagyobb pesszimizmussal nyilatkozik. a diaszpórák lassú elmúlása csupán idő kérdése. Osztod a pesszimizták vagy éppen a túlzott optimisták véleményét, Milyen lesz a nyugati magyarság - mondjuk száz év múlva?

Érdekes és szórakoztató álmodozás előre látni a jövőt. Nekem, amióta meghalt a fiam, nincs jövőm. Csekélyke bátorságom a szókimondásra innen adódik. Merthogy nincs mit vesztenem. De azért nem értem a pesszimiztákat, nem osztom magatartásukat. Amíg az ember él - remél. Közhely, de igaz. Az én reményem: az unokáim. Ha egyáltalán érdekel ez az évezred, csak azért horgad fel bennem a kíváncsiság, hogy unokám miként ötvözi majd a környezet erkölcsét a tőlem kapott tartással, amelybe igyekszem beleépíteni nyelvem, történelmünk és minden jó szokásunkat. Az itt félreállított bevándorló szidja a svédeket. Nehezen viseli alamuszóságukat, sunyiságukat, mögöttes beszédüket, gyávaságukat. Akárhol is megfordultam

- állítom, hogy Romániát és az ott lakók természetét ismerem -, mindenütt láttam és tanultam a jót. Nem értem magyarjainkat, hogy miért nem képesek az otthoni és az itteni jót különválasztani a hitványtól, a túlhaladottól, amely itt is, ott is létezik. Kétkedve néznek rám, amikor nem szégyellem hangos szóval az utcán is magyarul tanítani unokáim. Nem svéd nyelvét kurtítom ezzel, hanem a magyart bővitem. Fiúunokám már öt évesen tudatosan két részben gyarapította szótárát, mindig kiegészítjük a magyart a megfelelő svéd kifejezéssel, a svédet pedig a magyarral. A kifejezéseket is megosztjuk. A svéd „nem van” megfelelője a magyar *nincs*, és azt is érzékeli, hogy ez az utóbbi tömörebb. Játékos szóalkotásban olyan furcsa lehetetlenségeket próbálunk, mint a „villanypóznalófej” és olyan mondatszerkesztési sajátosságokat, amelyek idegenek a svédnél. És mindezekből már kapiskálja anyanyelve rendkívüli képlékenységét. Jutalma például az a metafora, amelyet a kenyérmorzsák összeprésére biztatásomból és egyik téli sétánkon sokat ismételt zúzmara szóból alakított:

- Tulajdonképpen - szólt tudálékosan - ezek *csillagmorzsák*! Hosszú út áll előttünk. A következő száz esztendőőtől azt várom, hogy nekem is jusson belőle legalább tíz esztendő, hogy mellette és kislány testvére mellett tanítóskodhassam.

Mi lesz majd a nyugati magyarsággal? Ez is kultúrájától függ. Több olyan embert ismerek, aki negyven éve itt él, de nyelvét nemcsak megtartotta, hanem kiművelte. Olvasással, írással. És nemcsak a szórványokból nyugati szórványba érkezők közül valók ők, akikben nem tudom miért, de erősebb a nemzetiségükhöz való ragaszkodás, mint másokban, hanem anyaországiak is vannak közöttük szép számmal. Ők nem a megalázó kisebbségből jöttek az emberséges kisebbségbe, ők általában csupán csak jómódú polgárok akartak lenni, és szerencsével azzá is váltak. A magam fajtába mélyen benne maradt az elődöktől örökölt körömszakításig folytatott ellenállás a beolvadás ellen. Ez is egy olyan energia, ami többletként nagyobb munkabírást, szorgalmat fejleszthet bennünk a mindnyájunkat környékező eltompulás ellen. Egy közepesnek sem nagy erdélyi magyar író írta közhelyként: *Az ember - lusta állat!* Ha kevésbé lesz az, akkor jövője reményteljesebb. Ne politizálj, építkezz! - adta ki a negyvenes években Móricz Zsigmond, akivel apám, Balogh Edgár szervezésében az erdélyi munkást megszemélyesítve, együtt ebédelt egyszer. Háború volt. Mi mindig háborúban vagy háborúk után vagyunk. Építkeznünk kell egyszer már végre, sokat próbált őseink fiaskói ellenére: legalulról fölfelé. A nyugati magyarság nincs nagyobb veszélyben, mint az erdélyi vagy az anyaországi. A fergeteges civilizáció jóvoltából csökkentek és gyakorlatilag megszűnnek a lehetséges emberi kapcsolatok közötti távolságok. És hiszem, hogy lehetségesek ezek a kapcsolatok, Ha a magyarság megmarad otthon, a nyugati magyarság is felvirágzik, és magára talál nemzetisége éltetésében. A zsidóság is megmaradt és pompázik világszerte. Az ész teremti a reményt.

- *A nyugati magyarokról szóló kötetek nyújthatnak-e fogódzót az itthon maradóknak? Többnyire sikeres emberekről szólnak, így csak felerősödik az elvagyódás? Mi erről a véleményed?*

- Jót cselekszik az, aki a világba szerteszét kalandozó magyarokat gondolatok köré csoportosítva összegyűjti, együttgondolkodásra készíti. A nyugatiak sikereinek előszámlálása mögött, ha a gyűjteményes ember nem is akarja, kivillan önmagukkal való küzdelmeiknek a színe, a szaga, és titkolva is kiderül, hogy a vándorbot és a hazát keresés a világban nem éppen sétalovaglás. És az önmagunkban járt utat nemcsak bölcsességgel méri, hanem idegrángató fájdalommal, üres lélekbemarkolásokkal, lemondással és sűrű tartó fészkelődésekkel, mint amikor valaki nem a neki való készruhát hordja, és sehogy sem érzi jól magát benne. Könyvtáros ismerősöm negyven év langyos belenyugvás után bevallotta, hogy a megnyugvás igazi ösvényein visszatér anyanyelvéhez. Egy másik Kolozsvárról kivándorolt, magabiztosan, de azt hiszem, némi döbbenettel állapította meg magáról, hogy az itt töltött évtized alatt

semmit sem változott. Van lakása, kocsija, több mindene, mint otthon, de valahogyan növekednie kellett volna lélekben, öntudatban, magabiztonságban, kultúrában. Nem volt magára ideje. Otthon havonta elolvasott egy-egy könyvet, színházba járt, érdekelte a jelenkori irodalom. Itt, mert akarta két munkahelye is volt, robotolt. Lassan a legjobbak is kiégnek így. Amikor két évben egyszer hazagurul Volvoján, az otthoniak csak élete külsőségeit látják, és magukat is hasonló anyagi körülmények között, képzelik, de irigységük sem tudja legyőzni azt, amit sokadik érzékükkel felfognak, és letagadni sehogy sem tudják, hogy rokonuk, barátjuk, ismerősük nem az, aki volt, emberileg kevesebb, még panaszkodni sem képes. Az otthoniak elvágyódása természetes, taszítja onnan őket minden anyagi rendezetlenség, kilátástalanság, farkas-erkölcs, politika, az erőszakos elnemzetlenítés réme. De anélkül, hogy lebecsülnék a szülőföld vonzását, otthon tartó erejét, tudva tudjuk, hogy most a kivándorlás legfőbb akadálya az a „fából vasfüggöny”, amelyet immár nemcsak az anyaország és Erdély, hanem Románia és az azon túli balkán előtt emelnek az európai egyesült országok. Ne hitegessük magunk, a különféle ígéretések és a látszat - szolidaritás amolyan „mögöttes beszéd”, amit a diplomáciából mentenek át a nagymenők a vérben forgó szemű irigyek megnyugtatóására. Százhusz év lemaradásunkra még rádobhatunk néhány lapáttal, kinek kell egy munka helyett csencselésre, mások átverésére szokott népességgel tele ország, kinek kell a civódó és ráadásul koldusszegény erdélyi magyar? Román zászlóval nekünk nincs mit keresnünk Európában. Ez annyira nyilvánvaló, hogy már a felvilágosult erdélyi románok is hajlanak az önálló Erdély gondolatának elfogadására. A magam részéről már a változás után megalakítottam az egyszemélyes Erdély Pártot. Na nem azért, hogy hazámat területileg elszakítsam Romániától. Megtették ennek ellenkezőjét a nagyhatalmak szemrebbenés nélkül. Mintha mindannyian hiányoztak volna a térségünk történelmét ismertető tanórákról. De azóta lezajlott nálunk néhány népvándorlás. Mindig hátrányunkra. Erdélyt elnyelte a Balkán és felismerhetetlenül átalakította. Ezért nincs helye egyelőre az egyesülni kívánó Európában. Nem, Mohamed egyelőre nem megy a hegyhez. De Európa újra beléphet Erdélybe. Legyünk azon, hogy minden javával, minden eszet, lelket serkentő jó tulajdonságával ismételten belépjen meggyötört vidékeinkre, és ott táborot verjen, embert is neveljen. Sikerülnie kell ennek a dolognak, hiszen mi, a nyugatra kitántorgott magyarság vagyunk, és remélem leszünk ezután is - Európa szerelmes kalauza. Hídszerepünket nemrég meghánytuk és vetettük a skandináviai magyar írással foglalkozó értelmiségiek stockholmi megbeszélésén, amit bizonyára folytatni fogunk. Igényes szerep ez. Egyelőre csupán egyszemélyes intézményekként cselekszünk. A magam részéről, józan jelenlétással kompszerepet vállalhatok. Mert még mindig, nemcsak felhőtlen, napfényben sziporkázás az ingázásunk, hanem emberi satnyaságokkal, politikai viharokkal, rosszindulatokkal, kételkedésekkel terhes. Addig is amíg a híd épül, öröklétig, a Házsongárdig jár majd a komp.

Fontosnak tartom, hogy őseim folytatója lehettem, és leszek ezután is Teleki Béla meghatározását igenelve, magamat nem előtérbe nyomva, szívós munkása, soha nem a hatalomnak, a hatalmaskodóknak, a maguknak kaparóknak, hanem a az erdélyi magyar polgárnak, a jóakaratú egyszerű embereknek, akiknek „megmaradását” az előljáróság elsősorban a maga helyzetének jobbításával, néha csakis azzal kívánja szolgálni.

Erdélyi vagyok és leszek mindhalálig. Vallom, hogy a világon valahol otthon kell lennünk. És ezen a következő évezred amúgy is megállíthatatlanul atomizálódó emberisége nem valamely határokon belüli térséget, vidéket, megszokott tájat ért majd, hanem az anyanyelvét.

Haikuban így fogalmaztam:

Otthon vagytok a
táguló nagyvilágban:
az anyanyelvben.

És:

Hazádban fázol?
Bugyoláld, óvd, melegítsd
édes anyanyelv!

Üdvözet Európából

Biharkeresztesnél kiloptam Erdély-részem
meggyötört magamban
zsebkendőnyi hegyet maroknyi döglegyet
hajszálnyi elégtételt nacionalista ferdeséget
ökölnyi rosszindulatot ökörnyi hetet-hatot
hajba kapó kamatot kimentaházablakot
idegrángásból habot szívzörej-lakatot
sóhajokból kacatot
ősi-hősök-levegőt tolerancia kergetőt
becsületbe betörőt érzelmes tekergőt
ebek harmincadjára holnap tanulságára
otthon hagytam

és átvágtattam

sokszorosan árván soklóerős kerek lovon
repülő agytriciklin érzelmmozdonyon
a megengedhetetlen veszett
sebességen is túl bazdmegmár mérgezett
magyarságát temető önmagával szórakozó
magából kivetkező egymáson lovagoló
élve temetkező férgekkel ölelkező
nagy-anyaországi kutyálkodásban seregestül
zsibbadt kurtakány malackodó
nyelvtársaim trianonokban zsugorított
apámföldjén gázoltam keresztül
elidegenítve értetlenül

jó Kelemen bátyámnál is messze távolabbra
vitt sanyarú sorsom (az ellenkező irányba
kellett nékem mennem) utánam sem marad
senki csak gondolatban *kedves néném* nekem is
a titkokat mélyen rejtő ködszivacsok itt is tova-
gomolyognak sebesen - kék sárga tisztán ragyog
a mértékletes északi világ! van nagypohár söröm
villanymelegben lubickolok hűtőm csordultig tele
kicsinyként jött örömök sorjáznak lakomban
mikrómban velem sisteregve pironkodó dundi csirke pirul

lehetnék kanál a lében: svéd-magyarok között önműködő
remete tenger mormolása bölcsködéseink permete
idegen-hideg világból hazajáró kivagyiskodó-lélektorony
könny-lego ábrándból búsmagyar sóhajkupac
Európa laza emlőin itt meglehetősen jól élek
zsugorodó segélyen társadalomszegélyen
nem adtam csak kaptam besétáltam a készbe
évszázaddal előbbre megalázó kisebbségből
emberséges kisebbségbe simán érdemtelenül

vidáman szörfözöm hír-tele-Interneten
cöcörög a modem mocorog a faxom
hangrögzítöm cseveg sok idegen hangon
komputerem dolgos akkor is ha alszom
belenézhetek minden áldott este a zsugorításra
ítélt kolozsvári kicsi *Szabadság*ba
az álmokat püffesztő magyar közéletbe
világunkat széditő sok agyat tépő fájlba
olvashatom sorban kisdéd folytatását
az erdélyi erdőkben lihegő in intenegrum
kapatos prostitúciónak

itt is most is a földszinten nem lakik
más társadalmi kategória alattam
vagyok ki otthon koldul kukában turkál
unottan polgárok közt nincs szava
fürdetem magam süket csendbe-hallgatásom
bére ez (s hogy buszjegyem árából kabátot
vehettem az Uffban s hogy mások előtt szégyellve
ezt rögtön lehazudtam) de rengeteg az ingyen
ingem melyeket kivasaltan küldött nekem
csomagoltan lökve a kukába egy északi szívű
ismeretlen férfi egy sápadtan szőke idegen
aki a jótékonykodást így elkerülte
és hányszor cseréltem bútort mit a fogyasztói
társadalom viszketegségben szenvedő
felfelé figyelő tagja kidobott rádiójával
tévéjével együtt mert unta és unja a banánt
és nem veszi észre magát s annyi mindent mi
örökké javításra szorul a körénk ájult ócska jóban

mondhatom fényes konyhán szokásaimat pazarolva élek
beépített itt minden akár a szeplőtelen élet
a kisvárosban az egyetem nagyobb mint otthon
százhuszonhét nemzetiség koccanástalanul lakja
épült ezer éve egyenlősdire a háború két
évszázada nem a „kommunizmus” sem dúlta
a busz kívül belül tisztább mint nálunk a patikus
a lazac sem álom itt egyszerűen csak van
és mellé a világ kelletősen palackozott minden-
fajta keserű-édes kedvet szikráztató bora
hajtja magát persze itt is a dolgozó házat hajót
hétvéget szebbet rögeszmésen többet akar
miközben csoportokba trancsírozva eszi
társát a hazáját és magát dadogva felejtő
mohóbbnál is mohóbb svéd-magyar

felzárkóznak és bezárkóznak egykori nyelvtársaim
 extra Transsylvaniae non est vita igazát
 igazolják és mégis innen csak az látszik
 hogy Erdélyben az életnek nincs már java
 félve mondjuk ki: jövője sincsen -
 itt kékebb az égbolt a zöld sem haragos
 tüdőbe való levegő nyugtatja szívünk
 és messze hallatszik a rendre épült csend
 patyolat pontosság ketyeg a létben
 a távolságok egyre rövidülnek de nőnek
 a lelketlen emberi lények között
 a hatalom már nem a kényelem a szent

 a haza innen messze belső-afrikai
 brazil-őserdei ausztrál-sivatagi
 elzártságban távol belénk zsibbadva
 fáj és százszor fölhogad a költői miért
 vigasztaló templomaink csaknem egyidőben
 tornyosultak és kitántorgott innen is
 az ígéret földéjre a századfordulón
 több mint egy millió reménykedő
 jövőmért most én is kitántorogtam Európába
 egyszem lányomból kelt félmagyar unokámért
 leszünk játékos kedvvel észben közlekedő edények
 ha akad még jó bennem az növelje jó nagyra őt
 csizmahúzó nyögésem akaratlanul máris elleste
 s utánozza már néhány anyámtól örökölt szép szavam
 nevetve munkálkodunk hogy „nem van enyém szobámba”
 rendre rend legyen mire édesanyja hasából kinő
 a családi vázát szépítő északi szőke erdélyi gesztenye
 csipetke fruska kis virág s benne a három betű mit
 a hitében soha kopasz apám jussomul rám hagyott
 a háromnyelvűség bölcsője magától értetődő
 természetességgel univerzális legyen

 itt ha úgy tetszik bármikor lehúzom a rozsdás rolót
 láttam már éppen eleget: szédült világunk folyton
 csak maga körül forgott - és ma viszont hiába
 spekulál zihálva népem ott a Kárpátok ölében
 importált erkölcsökbe kapva keveredve
 Biharkeresztesnél hőköl hanyatt vágódik Európa
 kifogytunk immár újra kedves édesanyánkból
 basák janicsárok vadak elé ájtatos angol
 hidegképpel pénzfüggöny épül s lakat a rongyolt
 üres zsebűekre - két világ között határsáv -
 ex kincses Transsylvania: egykor dugványolt Európa
 magántermő lélekvilág maradj már magadnak
 jövőt evő jómadaraknak! - e század nem szül
 több jót nekünk s nem lesz több Mátyás és Bethlen

de mit elvettek a nagyok a kő kövön álló alapot
a következő évezredre valót őrizzük a világban
szerteszét szórva is miként a zsidó az eszét
s éltesse a népet, hogy visszajáró gondolatban
téglaként küldjük a reményt: talán az éhesen
ébredő magzat is (mint szikla ha porlik mert
úgy akarja) kibírja sorsát a kemény fagyot
a végtelenülni-kész ezer évet

Lund, 1998. november 4.